T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME (ÇED), STRATEJİK ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME (SÇD) VE PLANLAMA İLİŞKİSİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Hasan YORULMAZ

Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı

Tezin Sunulduğu Tarih:26.09.2012

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL

ÇANAKKALE

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

HASAN YORULMAZ tarafından **YRD. DOÇ.DR. ARZU BAŞARAN UYSAL** yönetiminde hazırlanan "**ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME STRATEJİK ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME ve PLANLAMA İLİŞKİSİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ"** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd Doç.Dr.Arzu BAŞARAN UYSAL

_____

Danışman

Prof. Dr. Telat KOÇ

_____

Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Akın ALTEN

_____

Jüri Üyesi

Sıra No :……..

Tez Savunma Tarihi: 26/09/2012

Prof. Dr. İsmet KAYA

_____

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

İNTİHAL (AŞIRMA) BEYAN SAYFASI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Hasan YORULMAZ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimi yöneten ve yönlendiren, çalışmalarımda karşılaştığım güçlüklere değerli fikirleriyle yol gösteren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı yapmama olanak sağlayan ve verilerini kullanmama izin veren Mülga Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, ÇED ve Planlama Şube Müdürlüğü'ne ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, ÇED Hizmetleri ve İzin Şube Müdürlüğü'ne,

Her zaman ve her konuda beni destekleyen eşim ve oğlum Ozan'a sonsuz teşekkür ederim.

Hasan YORULMAZ

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM	Birleşmiş Milletler
BM/AEK	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
BŞB	Büyük Şehir Belediyesi
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇOB	Çevre ve Orman Bakanlığı (Mülga)
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
DSİ	Devlet Su İşleri
NEPA	National Environment Protection Act (Amerika Ulusal Çevre Koruma Kanunu)
PPP	Politika, Plan, Program
PTD	Proje Tanıtım Dosyası
SÇD	Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme
SWOT	Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Threats. (İçsel Güçler, İçsel Zayıflıklar, Dışsal Olanaklar, Dışsal Tehditler)
UNCED	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı

ÖZET

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME, STRATEJİK ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME VE PLANLAMA İLİŞKİSİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Hasan YORULMAZ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL
2012, 83

Bu tezde Çevresel Etki Değerlendirme uygulamaları ile üst ölçekli fiziksel planlama kararları arasındaki ilişkinin ortaya konması amaçlamaktadır. Tez kapsamında, Çevre Kanununa istinaden yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi yönetmeliklerinin karşılaştırılması yapılarak, bu yönetmeliklerde planlama ile ilgili hükümler araştırılmıştır. Çevresel Etki Değerlendirme, Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme yöntemlerinin tarihsel gelişimi ve bilimsel olarak aşamaları irdelenmiştir. Çalışma alanı olarak seçilen Çanakkale İlinde ÇED Yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği 1993 yılından 2011 yılına kadar yapılmış olan ÇED çalışmaları sektörel ve mekansal olarak analiz edilmiştir. ÇED kararları ile 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planları arasındaki uyum araştırılmıştır. Ayrıca, ÇED kararları ile Çevre Düzeni Planı kararlarının Bakanlık tarafından 2002 yılında hazırlanan SÇD kararlarına uyumu irdelenmiştir.

Tezin sonunda, proje bazlı alınan ÇED kararları ile üst ölçekli plan kararları arasında uyumsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Alınan ÇED kararları sonrasında fiziksel planlarda revizyon ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Özellikle plansız alanlarda alınan ÇED kararlarının referans alacağı bir üst ölçekli karar bulunmamaktadır. İl bütününü kapsayacak üst ölçekli planlama çalışmasına uygulanacak SÇD yöntemi, ÇED çalışmaları ile planlama kararlarının uyumlu olmasına ve çevrenin korunmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: Çevresel Etki Değerlendirme, Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme, Planlama, Çanakkale

ABSTRACT

ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT, STRATEGIC ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT AND PLANNING RELATIONSHIP: ÇANAKKALE CASE STUDY

Hasan YORULMAZ

Çanakkale Onsekiz Mart University

Institute of Science and Technology

Master Thesis, Department of Environmental Engineering

Advisor: Assis. Prof. Arzu BAŞARAN UYSAL

2012, 83

In this thesis, to reveal the relationship between the Environmental Impact Assessment (EIA) practices and the upper-scale physical planning decisions are aimed. Scope of this thesis, Environmental Impact Assessment regulations were came into force in accordance with the Environmental Law are compared and the provisions relating to planning are investigated on these regulations. Historical development of EIA and Strategic Environmental Assessment (SEA) methods and scientific stages of EIA and SEA are examined. EIA studies which have made entry into force of the Regulation on Environmental Impact Assessment from 1993 until 2011 have been analyzed as sectoral and spatial in Çanakkale Province where selected as the study area. The harmony between the EIA decisions and 1/25000 scale Environmental Structure Plans are investigated. In addition, the compliance between these decisions and Çanakkale SEA which was prepared in 2002 by the Environment Ministry are examined.

At the end of the thesis, between project-based taken EIA decisions and the upper-scale planning decisions are found to be a discrepancy. There is a requirement the revision of the physical plans after the taken EIA decisions. Especially, there is no upper scale decision for the EIA decisions on unplanned areas. SEA method that will apply to upper scale planning which cover the whole province will contribute to compatible EIA studies with planning decisions and to the protection of the environment.

Key words: Environmental Impact Assessment, Strategic Environmental Assessment, Planning, Çanakkale

İÇERİK **Sayfa No**

TEZ SINAVI SONUÇ BELGESİ……ii
İNTİHAL AŞIRMA (BEYAN) SAYFASI……..iii
TEŞEKKÜR……iv
SİMGELER ve KISALTMALAR……v
ÖZET……vi
ABSTRACT……vii
BÖLÜM 1-GİRİŞ **1**
1.1.Çalışmanın Amacı **4**
1.2. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı **5**
1.3. Çalışma Alanının Genel Özellikleri **5**
1.3.1. Coğrafi Konum ve İdari Yapı **5**
1.3.2. Nüfus **6**
1.3.3. Sanayi **6**
1.3.4.Turizm **7**
BÖLÜM 2-ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR **9**
BÖLÜM 3-MATERYAL VE YÖNTEM **13**
3.1. Materyal **13**
3.2. Yöntem **13**
BÖLÜM 4-ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME **16**
4.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Tanımı **16**
4.2. ÇED Süreci ve Aşamaları **17**
4.3. ÇED'in Avrupa Birliği'nde Gelişimi **20**
4.4. ÇED'nin Türkiye'de Gelişimi **22**
4.4.1. 1993 Tarihli ÇED Yönetmeliği **23**
4.4.2 1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği **25**
4.4.3 2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği **28**
4.4.4. 2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği **31**
4.4.5. 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği **35**
4.5. Türkiye'de ÇED ve Planlama İlişkisi **40**
4.5.1. Çevre Düzeni Planı Yasal Düzenlemeler **40**
4.5.2 ÇED ve Planlama İlişkisi **43**
BÖLÜM 5-STRATEJİK ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ(SÇD) **45**
5.1. SÇD'nin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi **45**
5.2. SÇD Süreci ve Aşamaları **49**

5.2.1. Eleme **49**
5.2.2. Kapsamlaştırma **50**
5.2.3. SÇD Raporu **51**
5.2.4. Kalite Kontrolü **52**
5.2.5. Karar Verme ve İzleme **52**
5.3. Avrupa Birliği SÇD Direktifi **53**
5.4. Türkiye'de SÇD ve Pilot Çalışmalar **54**
BÖLÜM 6-ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA **58**
6.1. Çanakkale İlinde ÇED Uygulamaları **58**
6.2. Çanakkale İli Çevre Düzeni Planları **62**
6.2.1. Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı **63**
6.2.2. Kuzey Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı **65**
6.2.3. Gelibolu Yarımadası ve Saroz Körfezi Çevre Düzeni Planı **66**
6.2.4. Karabiga-Gümüşçay Çevre Düzeni Planı **67**
6.2.5. Gökçeada ve Bozcaada Çevre Düzeni Planı **68**
6.3. Çanakkale İli SÇD Pilot Projesi **69**
6.4. ÇED Kararları ve Çevre Düzeni Planları İlişkisi **72**
BÖLÜM 7-SONUÇLAR VE ÖNERİLER **76**
KAYNAKÇA **78**

Çizelgeler I
Şekiller II
Özgeçmiş III

BÖLÜM 1
GİRİŞ

Çevre; insan veya başka bir canlının yaşamı boyunca ilişkilerini sürdürdüğü dış ortamdır. Hava, su ve toprak bu çevrenin fiziksel unsurlarını, insan, hayvan, bitki ve diğer mikroorganizmalar ise biyolojik unsurlarını teşkil etmektedir (Topbaş ve ark., 1998).

Bir ilişkiler sistemi olan çevrenin bozulması ve çevre sorunlarının ortaya çıkması, genellikle insan kaynaklı etkenlerin doğal dengeleri bozmasıyla başlamıştır. İnsanın çevresiyle oluşturduğu doğal dengeyi meydana getiren zincirin halkalarında meydana gelen kopmalar zincirin tümünü etkileyip, bu dengenin bozulmasına sebep olmakta ve çevre sorunlarını oluşturmaktadır (Anonim, 2002).

İçinde bulunduğumuz yüzyıl; birçok teknolojik imkanları insanlığın hizmetine sunarken, bir yandan da insanlığın ortak malı olan çevrenin geri getirilmesi zor, hatta imkansız olan varlıkları da alıp götürmektedir. Hızlı nüfus artışı, buna bağlı olarak beslenme, enerji, eğitim, çarpık kentleşme, sağlıksız sanayileşme, azalan ve tükenen canlı türleri, artan kirlilik ve iklim değişiklikleri en önemli çevre sorunlarını oluşturmaktadır (Anonim, 2002).

Doğanın temel fiziksel unsurları olan hava, su ve toprak üzerinde zararlı etkilerin oluşması ile canlıların yaşamsal faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen çevre sorunlarının tümü de çevre kirliliğini meydana getirmektedir.

Teknoloji ve sanayinin hızlı gelişmesi, çevre sorunlarının da artmasına sebep olmuştur. Artan nüfusla birlikte devreye giren altyapılar faaliyete geçtikleri günde bile yetersiz kalmaktadır.

Gelişen ve değişen dünyada, insanların temel ihtiyaçlarının büyük bir kısmı sanayinin ürettiği mal ve hizmetlerden sağlanmaktadır. Ayrıca sanayi ürünleri, modern ve çağdaş hayat standartlarının maddi tabanını oluşturmaktadır. Bu sebeplerle bütün toplumlar gelişen çağa göre ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sanayileşmeyi mutlaka ulaşılması gereken hedef olarak kabul etmişlerdir. Çünkü sanayi, modern ve kalkınmış toplumlarda ekonominin temelini oluşturmaktadır (Anonim, 1996).

Sanayi bir yandan doğal kaynakları kullanarak ürün verirken bir yandan da çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Sanayileşme sürecine giren ve sanayileşmesini tamamlayan toplumlar, bu gelişmeler sırasında doğa ve doğal kaynakları bitmez tükenmez bir kaynak olarak kullanmışlardır. Ancak doğal kaynakların azaldığını, doğanın kendini

yenileme gücünün sınırlı olduğunu ve doğal dengelerin bozulmaya başladığını fark ettikleri zaman, hem sanayileşmeyi sürdürmek, hem de çevreyi koruyabilmek için köklü tedbirler aramaya başlamışlardır (Anonim, 1996).

Son yıllarda çevre sorunlarının giderek artması, bu konularda ikili bölgesel ve global olarak çözümler arama çalışmalarını da artırmıştır. Çevre konularının ve sorunlarının birçoğunun uluslararası nitelik taşımaları, dünyamızı ve yaşadığımız çevreyi ortaklaşa etkilemekte oluşu, sorunların önlenmesi ve giderilmesi için uluslararası yakın bir ilişkinin kurulmasını harekete geçirmiştir. Ulaşılmak istenen hedef ise, mevcut kaynaklar ve çevresel kapasitelerin akılcı yönetimi ve daha önce yanlış kullanıma maruz kalan çevrenin iyileştirilmesine dayalı sürekli ve dengeli bir gelişmedir (Topbaş ve ark., 1998).

Çevrenin kirlenmesi, bozulması ve doğal kaynakların tüketilmesinde, sanayi çok önemli bir paya sahip olmakla birlikte, tek etken olmamaktadır. Bu sebeple çevre politikalarının oluşturulmasında başta sanayi olmak üzere diğer temel sektör faaliyetlerini de kapsayacak bir bütünlük içinde ele alınmalıdır (Anonim, 1996).

Çevre Kirlenmesine sebep olan ve aynı zamanda bir ülke ekonomisinin temelini oluşturan sektörler; sanayi, enerji, madencilik, tarım, arazi kullanımı ve yerleşim alanları, ulaşım-altyapı ve turizm sektörüdür.

1970'li yıllardan başlayarak çevre sorunlarına karşı artan duyarlılık, kalkınma ile çevre arasındaki sıkı ilişkiyi de gündeme getirmiştir. Önceleri kalkınmanın çevresel etkilerinin giderilmesi yönünde kabul edilen önce kirletip sonra temizleme yaklaşımının teknolojik açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da güçlüğü ortaya çıkınca, kalkınmanın çevresel etkilerinin tahmin ve önleme stratejisine geçilmesi gereği anlaşılmıştır (Özer ve ark., 1996)

Kalkınma ve çevre arasındaki sıkı ilişki 1970'li yıllarda başlayan politika arayışlarının sonunda tüm dünyada, yeni ve ortak bir kavrama ulaşılmıştır. İlk kez 1972 yılında Stockholm Konferansında, konferansın Genel Sekreteri Maurice Strong'un kullandığı "çevreyi dışlamayan kalkınma" ile, yerel kaynaklardan adaletli bir biçimde yararlanmayı öngören bir kalkınma stratejisi gündeme gelmiştir (Hamamcı ve Keleş, 2002).

Çevreyi dışlamayan kalkınma kavramı, ekonomik gelişme, sağlıklı çevreyi yaratma ve koruma amaçları çelişen hedefler olmadığı aksine birbirlerini tamamlamaktadırlar (Turgut, 1997). Sürekli ve dengeli kalkınma ya da sürdürülebilir kalkınma kavramı 1970'li yıllardan bu yana ekonomi, toplum ve çevre arasında

kurulmak istenen dengenin yeni bir anlatımı olarak ortaya çıkmıştır. Kavramın tüm dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanılması ise BM Çevre ve Kalkınma Komisyonunca hazırlanan ve 1987 yılında yayımlanan "Ortak Geleceğimiz" raporunda gerçekleşmiştir (Hamamcı ve Keleş, 2002).

Ortak Geleceğimiz raporun temel amacı, çevre sorunlarının uzun vadeli çözümleriyle, çevreye uygun ekonomik kalkınmanın ön koşullarını incelemek ve ülkelere öneriler getirmektir. Rapora göre, çevreye uygun ekonominin temel koşulu sürdürülebilir kalkınmadır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1994).

Sürdürülebilir Kalkınma, çevrenin korunmasının zorunluluğundan hareketle klasik kalkınma anlayışının değiştirilmesini gerektirmektedir. Bunun pratikte sağlanabilmesi için kalkınmaya ilişkin tüm faaliyetlerde çevre boyutunun dikkate alınması ve çevre faktörünün kalkınma boyutuna entegre edilmesi zorunludur. Kalkınma kavramının kapsamının genişliği düşünülürse, entegrasyonun ne kadar geniş bir alanı kapsayacağı anlaşılır. Bu yüzdendir ki, Sürdürülebilir Kalkınmadan söz edilince ilk akla gelen entegrasyon ilkesi olmaktadır. Entegrasyonun gerçekleştirilmesinin en önemli araçları ise ÇED ve planlamadır (Turgut, 1997).

ÇED, çevreye olumsuz etkisi olabilecek ve kamu otoritelerinin kararını gerektiren bütün faaliyetleri, bu etkilerinin önceden belirlenerek değerlendirilmesini (olumsuz etkilerin yok edilmesi ya da en aza indirilmesine ilişkin önlemlerin saptanması) ve faaliyeti gerçekleştirme izninin bundan sonra verilmesini kapsayan bir süreçtir. Burada temel nokta, ÇED'e tabi faaliyetten beklenen sosyo-ekonomik yararlar (kalkınma boyutu) ile bu faaliyetin çevreye getireceği baskının (çevre boyutu) önceden karşılaştırılmasıdır. Bu bağlamda ÇED'den beklenen işlevin asıl önemi, onun kapsamının günümüzde çoğunlukla uygulandığı gibi faaliyet (ya da proje) ile sınırlandırılmayıp, politika, plan ve programları da (Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme) içine alacak şekilde genişletilmesi durumunda ortaya çıkacaktır (Turgut, 1997).

Böylece ÇED'in uygulanmasıyla kısa vadeli çıkarlar uğruna orta ve uzun vadede büyük kayıplara yol açılmasının önüne geçilmiş olunmaktadır ki, bu noktada karşımıza Sürdürülebilir Kalkınmanın gerçekleştirilmesindeki diğer önemli araç olan planlamanın önemi ve ÇED ile ilişkisi çıkmaktadır (Turgut, 1997).

1.1.Çalışmanın Amacı

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), çevre sorunlarının çözümüne ilişkin en önemli önleyici araçlardan biri olarak doğmuş ve tüm gelişmiş ülkelerde kabul görmüştür (Alıca, 2011). Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesi (SÇD), çevre hukukunun en önemli araçlarından biri olan ve proje düzeyinde yürütülen ÇED'in ileri bir aşaması olarak, önemli çevresel etkiler doğurması muhtemel politika, plan ve programların hazırlanması ve kabulü aşamasına sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda çevresel faktörlerin dahil edilmesine katkıda bulunmak üzere yürütülen bir değerlendirme sürecidir (Güneş, 2010).

Çevre Düzeni Planları ise, dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak, ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan veren, rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak yapılan ve tarım, turizm, konut, sanayi, ulaşım ve benzeri arazi kullanım kararlarını ve politika ve stratejileri belirleyen ve alt ölçekli planlara esas olan üst ölçekli fiziki planlardır (Anonim, 2010).

Çevre düzeni planları, ülkemizin sahip olduğu zengin doğal, kültürel ve tarihi değerlerin ulusal ve uluslar arası normlar ve anlaşmalar çerçevesinde korunması ve geliştirilmesi, sağlıklı ve güvenli bir çevrenin oluşturulması, kirliliğin oluşmadan önce önlenebilmesi, yatırımcı kurum ve kuruluşlara, yerel yönetimlere hazırlayacakları alt ölçekli planlara yol gösterici olması amacıyla hazırlanmaktadır.

Türkiye'de ÇED ile planlama ilişkisini irdeleyen çok sayıda tez ve yayın bulunmaktadır. 1993 yılından bu yana elde edilen önemli deneyime karşın ÇED süreci ile planlama sürecinin entegrasyonunda sorunlar yaşanmaktadır. Proje bazlı ÇED çalışmaları, üst ölçekli planlama kararlarından referans almalıdırlar. Aksi takdirde çevresel etkilerin bütüncül olarak değerlendirilmesi ve kümülatif etkinin değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. SÇD, ÇED ve Planlama arasındaki ilişkiyi kuran, planlama aşamasında çevrenin korunmasına yönelik ve kararların bütüncül olarak değerlendirilmesini sağlayan bir yöntem olarak önerilmektedir. Türkiye'de SÇD Yöntemi henüz yasallaşmamış ve uygulamaya geçmemiştir. Ancak Çevre ve Bakanlığı SÇD pilot çalışmaları yapmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Çanakkale'deki ÇED uygulamaları ile fiziksel planlama ilişkisini analiz etmektir. Çevre Bakanlığı tarafından, 2002 yılında, çalışma alanı olarak seçilen Çanakkale İlini kapsayan bir SÇD çalışması yapılmıştır. Bu tezde, Çanakkale İlinde ÇED Yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği 1993 yılından 2011 yılına kadar yapılmış

olan ÇED çalışmaları sektörel ve mekansal olarak incelenerek, ÇED kararları ile üst ölçekli mekansal plan kararları (1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planları) arasındaki uyum araştırılmıştır. Ayrıca, ÇED kararları ile Çevre Düzeni Planı kararlarının Bakanlık tarafından hazırlanan SÇD kararlarına uyumu irdelenmiştir.

1.2. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışma temel olarak Türkiye'de ÇED uygulamaları ile fiziksel planlama arasındaki ilişkiyi irdelemeyi amaçlamaktadır. Tezin birinci bölümünde, tezin amacı, kapsamı ve çalışma alanı ile ilgili bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde, ÇED, SÇD ve planlama ilişkisi konularında daha önce yapılan bilimsel çalışmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmada kullanılan materyaller ve yöntem konusu açıklanmıştır. Dördüncü bölümde tezin teorik çerçevesi çizilmiş, ÇED ve SÇD Yöntemlerinin bilimsel olarak aşamaları, dünyada ve Türkiye'de gelişimi açıklanmıştır. Beşinci bölümde ÇED, SÇD ve planlama ilişkisi irdelenmiştir. Araştırma bulgularına yer verilen altıncı bölümde ise, Çanakkale İlinde 1993-2011 yılları arasında alınan ÇED kararları ile yürürlükte olan üst ölçekli fiziksel plan kararları birlikte değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda, proje bazlı alınan ÇED kararları ile üst ölçekli plan kararları arasında uyumsuzluk olduğu ortaya konmuştur.

1.3. Çalışma Alanının Genel Özellikleri

1.3.1. Coğrafi Konum ve İdari Yapı

Çanakkale, Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nin güney kesiminde yer almaktadır. Çanakkale Boğazı ile ikiye ayrılan il toprakları Trakya'da Gelibolu Yarımadası, Anadolu'da Biga Yarımadası'ndan oluşmaktadır. Bunların dışında Ege Denizinde bulunan Bozcaada ve Gökçeada da Çanakkale'ye bağlıdır.

Çanakkale ili doğu ve güneydoğuda Balıkesir ili, batı ve güneyde Ege Denizi, kuzeyde Marmara Denizi, Tekirdağ ve Edirne illeri ile komşudur. İl , 25° 40′-27°30′ doğu boylamları ve 39°27′-40°45′ kuzey enlemleri arasında 9.933 Km^2 'lik bir alanı kapsamaktadır (Doğukan ve ark., 2008).

Çanakkale idari olarak Merkez İlçe dahil 12 ilçeye ayrılmıştır. Bunlar; Ayvacık, Bayramiç, Biga, Bozcaada, Çan, Eceabat, Ezine, Gelibolu, Gökçeada, Lapseki ve Yenice ilçeleridir. Nüfus büyüklüğü bakımından ilin en büyük ilçeleri Merkez İlçe'den sonra Biga ve Çan ilçeleridir. Toplam 585 köyü bulunmaktadır (Doğukan ve ark., 2008).

1.3.2. Nüfus

Çanakkale'nin toplam nüfusu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre 2010 yılı sonu itibariyle 490.975'tir. Toplam nüfus büyüklüğüne göre iller sıralamasında 55. sırada yer almaktadır. 2000 yılındaki yıllık nüfus artış hızı ‰ 7,29 iken 2010 yılındaki yıllık nüfus artış hızı ‰ 26,16'dır. Nüfus yoğunluğu 2000 yılında 47 iken, 2010 yılında 49'dur (url 1, 2012). Çanakkale İl Merkezi ve İlçelerinin nüfus ve nüfus yoğunlukları Çizelge 1.1'de gösterilmektedir.

Çizelge1.1.Çanakkale İl Merkezi ve İlçelerinin nüfus ve nüfus yoğunlukları (url 1, 2012).

İlçeler	*2000 yılı Kişi (N)*	*2000 yılı Yoğunluk (kişi/km^2)*	*2010 yılı Kişi(N)*	**2010 yılı Yoğunluk (kişi/km^2)**
Merkez	104.205	112	136.484	147
Ayvacık	30.502	34	30.027	34
Bayramiç	32.314	25	30.707	24
Biga	77.169	57	80.982	60
Bozcaada	2.427	56	2.354	55
Çan	52.929	58	50.669	56
Eceabat	9.929	21	9.154	20
Ezine	35.301	54	36.088	55
Gelibolu	46.226	56	44.697	54
Gökçeada	8.875	31	7.074	25
Lapseki	26.034	30	26.365	30
Yenice	39.064	28	35.796	25
TOPLAM	**464.975**	**47**	**490.397**	**49**

1.3.3. Sanayi

Çanakkale İl merkezinde Organize Sanayi Bölgesi ve küçük sanayi sitesi mevcuttur. İl çevresinde, gıda sanayi, un fabrikaları, içki fabrikaları, mobilya imalathaneleri, mandıra ve süt işletmeleri, konfeksiyon atölyeleri, yem fabrikaları bulunmaktadır (Doğukan ve ark., 2008).

Çanakkale'de sanayi ağırlıklı olarak Biga ve Çan ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Biga Organize Sanayi Bölgesi ile Çanakkale Bandırma yol güzergahı sanayinin yoğunlaştığı alanlardır. Ayrıca ilçe merkezi dışındaki belde ve köylerde de süt ve tarım ürünlerine dayalı tesisler bulunmaktadır. Biga'da tersane, demir-çelik, termik santral ve konservecilik fabrikaları ile etlik piliç yetiştirme tesisleri bulunmaktadır (Doğukan ve ark., 2008).

Çan İlçesinde maden ve toprak sanayi gelişmiş, seramik fabrikaları mevcuttur. Çan ve Yenice ilçelerinde küçük ölçekli süt ve tarım ürünlerine dayalı işletmeler bulunmaktadır (Doğukan ve ark., 2008).

Ezine, Bayramiç ve Ayvacık ilçelerinde çok sayıda zeytinyağı ve süt ürünleri tesisleri vardır. Biga ve Ezine de ise deri sanayi gelişmiştir. Mahmudiye Belediyesinde çimento fabrikası ve bünyesindeki doğalgaz çevrim santrali Çanakkale'nin büyük sanayi kuruluşlarındandır (Doğukan ve ark., 2008).

Eceabat ilçesinde de, tarım dayalı gıda imalathaneleri ve bir tane tekstil imalathanesi vardır. Gelibolu da tersane, deniz, tarım ve hayvancılığa dayalı gıda ile tekstil sanayi iş kolunda faaliyet göstermektedir. Bozcaada şarap ve rüzgar enerjisine dayalı elektrik üretimi yapılmaktadır. Gökçeada da ise zeytinyağı üretim tesisi vardır (Doğukan ve ark., 2008).

İl ekonomisinde tarım en önemli faaliyet olmakla beraber son yıllarda tarıma dayalı sanayi kolları gelişme göstermekte ve buna bağlı olarak ekonomide sanayinin payı artmaktadır. 2000 yılı nüfus sayımlarına göre istihdam edilen nüfusun 133.140'ı tarım, 21.839'u sanayi, 8.500'ü inşaat ve 75.563'ü hizmet sektöründe çalışmaktadır. İldeki işsizlik oranı ise % 3,6'dır (Doğukan ve ark., 2008).

1.3.4.Turizm

Çanakkale'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilen 8 Turizm Merkezi ve 1 Turizm Gelişim Bölgesi bulunmaktadır (url 2, 2012).

1- Behramkale Kadırga Koyu Turizm Merkezi
2- Geyikli Turizm Merkezi
3- Küçükkuyu Turizm Merkezi
4- Ezine Kestanbol Termal Turizm Merkezi
5- Yenice Hıdırlar Termal Turizm Merkezi
6- Çan Etili Tepeköy Termal Turizm Merkezi
7- Ayvacık Tuzla Termal Turizm merkezi
8- Yenice Merkez Turizm Merkezi
9- Saroz Körfezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesidir.

Çanakkale uzun deniz kıyıları ile özellikle Ayvacık, Ezine, Bozcada, Gökçeada ve Merkez ilçe kumsallarıyla yazları yerli ve yabancı ziyaretçiler için tatil turizmine hizmet ederken Troia, Aleksandra Troia, Assos ile yerli ve yabancı kültür turizmine, henüz tesisleşme sağlanamamakla birlikte Yenice Hıdırlar, Ezine Kestanbol, Ayvacık Tuzla,

Çan Etili-Tepeköy, Biga Kırkgeçit, Çan Bardakçıklar ve Bayramiç Külcüler kaplıcaları ile termal turizme, eşsiz ormanları, florası ve efsaneleriyle Kazdağları doğa turizmine, deniz ve kara savaşlarıyla 1.Dünya Savaşının önemli tanığı olan Gelibolu Yarımadası ile tarih turizmine hizmet etmektedir (url 2, 2012).

Çanakkale sınırları içerisindeki denizlerde çeşitli dönemlerden kalan batıklar ve doğal güzelliklerin seyri amacıyla dalış sporları amatör ve profesyonel dalgıçlar tarafından tercih edilmektedir (url 2, 2012).

Çizelge 1.2. Turizm İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli Tesisler (url 2, 2012).

YERİ	***Tesis Sayısı***	***Oda Sayısı***	**Yatak Sayısı**
Merkez	18	1.163	2.313
Ayvacık	9	415	833
Gelbolu	1	48	96
Eceabat	1	72	180
Biga	3	137	276
Bozcaada	2	47	98
Gökçeada	2	75	158
Yenice	1	30	66
Çan	1	42	69
Lapseki	1	24	48
Turizm İşletme Belgeli Toplam	39	2.053	4.137
Belediye Belgeli Toplam	273	4.997	11.748
İl Toplamı	**312**	**7.050**	**15.885**

BÖLÜM 2
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Başaran (1999), Ülkemizde doğal kaynakların ve çevresel değerlerin korunmasını amaçlayan çevre planlarının üretilmemesinin, yapılan ÇED çalışmalarının başarısını olumsuz olarak etkilediği, bir plan dahilinde gelişmeyen yatırımların tek tek incelenmesinin, projenin sebep olabileceği ikincil etkileri ve toplam etkileri ölçmede yetersiz kaldığı sonucuna varılmakta; doğal kaynakların ve çevrenin sürdürülebilirliği için üretilen çevre planlarının, havza ölçeğinde olması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Xiuzhen ve ark. (2001), Çin'de Stratejik Çevresel Değerlendirmenin mevcut durumu, uygulamalarda karşılaşılan sorunların tanımlanması ve SÇD'nin geliştirilmesi kapsamında uygulanan SÇD prosedürü, değerlendirme teknikleri, halkın katılımının teşvik edilmesi ve buna yönelik olarak eğitim programlarının yapılması önerilmektedir.

Makal (2002), Mersin İlinin Tarsus İlçesine bağlı Yenice Beldesinin imar yönünden gelişmekte olan bir alan olması nedeniyle kentsel gelişim alanları için hazırlanan imar planlarına, Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesi için öneri getirilmiştir.

Partidario (2003), Stratejik Çevresel Değerlendirme uygulamaları, talepler ve kapasite geliştirme ihtiyaçları adlı çalışmasında, SÇD'nin tanımlanması, ilkeler, uluslararası deneyim, yöntem ve teknikler irdelenmiştir.

Aydın (2003), Ülkemizde bölge planları yapılmaması nedeniyle 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları stratejik seviyede planlamanın yapıldığı alandır. Çevre Düzeni Planları, diğer sektörler ve çevre üzerinde stratejik kararların verildiği planlar olması gerektiği halde, birçok nedenden dolayı sosyal ve ekonomik gelişme için gereken yeterli çıktıyı sağlayamamaktadır. SÇD'nin stratejik karar verme araçlarına -özel olarak 1/25.000 ölçekli planlara- entegrasyonunu tartışarak, Türkiye için prototip bir SÇD yaklaşımı geliştirmiştir.

Sağdıç (2003), Planlama sürecinde Çevresel Etki Değerlendirmesinin gerekliliği vurgulanarak, planlama- ÇED ilişkisi tartışılmıştır. Türkiye'de kent planlamada ve Çevre Mevzuatında, çevre kavramının nasıl ele alındığı değerlendirilmektedir. Çevre duyarlı kentsel planlama için uygun bir yöntem olan çevresel etki değerlendirmesi kavramının tarihsel gelişimi, temel özellikleri ve uygulama sürecini oluşturan aşamalar ile Türkiye' de gelişen çevre politikaları, kurumsal yapı çerçevesinde ÇED süreci incelenmiş, ÇED çalışmaları ile kentsel planlama arasındaki ilişki kurularak, kentsel

planlamada doğal kaynakların sürdürülebilirliği açısından ÇED sürecinin önemi vurgulanmıştır.

Alshuwaikhat (2004), Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilmesi için, araç olarak SÇD'nin benimsenmesi ve uygulama yoluyla geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Serter (2005), Sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmak için iki araç olarak ortaya çıkan ÇED ve SÇD süreçleri incelenmiş, Çevresel Etki Değerlendirme sürecinin Türkiye'deki tarihsel gelişimi ve ÇED – SÇD ilişkisi irdelenmiştir

Yalçıner (2005), Türkiye'deki imar planlarının ve imar mevzuatının sürdürülebilirlik bağlamında zayıf kaldığından hareketle, sürdürülebilir kent planları yaratmak için neler yapılması gerektiği, bu konuda devletin yasal teşviklerinin neler olacağı ve dünya örneklerinde ne gibi çalışmalar yapıldığı irdelenmiştir.

Çelikyay (2005), Araştırma alanında, stratejik çevresel etki değerlendirmesi yapılarak, yerleşilmiş alanlardaki mevcut kullanımların olumsuz etkilerinden kaynaklanan sorunlu alanlar ve ekolojik risk taşıyan alanlar belirlenmiştir. Mc Harg, Steinitz, Golany'nin ekolojik değerlendirme yöntemlerinden ve Kiemstedt'in planlamada kullanım değeri analizi yönteminden yararlanılarak oluşturulan ekolojik eşik analizi yöntemi ile yerleşilmemiş alanlar için da potansiyel arazi kullanım haritaları oluşturulmuştur. Bartın'a ilişkin alt ölçekli planlamaları ve karar alma süreçlerini yönlendirecek, bir ekolojik master plan hazırlanmıştır.

Ersoy (2006), Bölgesel kalkınmada önemli bir rehber ve araç olan üst ölçek planların tanımları, kapsam ve içerikleri ile yapım ve uygulanmalarında son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle ortaya çıkan karmaşık yapı ile bu konuda geliştirilen öneriler belirtilmiştir.

Çelikyay (2006), Ekolojik planlama sürecinin başlangıcında yer alması gereken stratejik çevresel etki değerlendirmesinin önemi vurgulanarak Bartın örneğinde mevcut arazi kullanımları ile doğal kaynakların etkileşimi irdelenmiştir.

Çabuk (2006), Eskişehir kent merkezi sınırları içinde, SÇD süreci kapsamında toplu konutlar için uygun alanların belirlenmesi ve mevcut toplu konut alanlarının değerlendirilmesi amacıyla, CBS ve Uzaktan Algılama tekniklerinden yararlanılmıştır. CBS ve Uzaktan Algılama tekniklerinin SÇD sürecinde kullanımı tartışılmıştır.

Palabıyık ve ark. (2006), Çanakkale'de çevre ve başlıca çevresel değerler kısaca özetlenerek Stratejik Çevresel Değerlendirme yaklaşımına geçişin önemi vurgulanmıştır.

Yürüten (2006), Türkiye' deki ve dünyadaki ÇED uygulamaları incelenmiş ve ülkeler arası karşılaştırmalar yapılmıştır. AB ÇED direktifi doğrultusunda AB ülkelerindeki uygulamalar ortaya konmuştur. Türkiye' deki ÇED süreci ve uygulamalarının mevcut durumu ve eksikleri tartışılmıştır.

Esgicioğlu (2007), Türkiye'de ÇED uygulamalarında karşılaşılan sorunları belirlemek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Türkiye'de ÇED uygulamalarındaki sorunların belirlenmesi için farklı disiplinlerden uzman kişilerle anket yapılmış ve sonuçları değerlendirilerek tartışılmıştır.

Akay (2007), Çevre düzeni planı ile ilgili olarak plan tanımları, yapım aşamaları, Çevre ve Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri gibi yetkili kurumlar tarafından hazırlanan çevre düzeni planlarına yer verilmiştir. Türkiye'nin gündeminde yer alan çevre düzeni planları yapım ve onamasında idareler arasında yaşanan yetki karmaşasına ve bunların yansımalarına değinilerek çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Turan (2007), Türkiye'nin ÇED uygulama deneyiminin değerlendirilerek "var olan durum" ile "olması gereken" durumu ortaya koymuştur. ÇED sürecinin etkin ve verimli işlemesinin sağlanması için, özellikle de ÇED uygulayıcılarına ve ÇED sürecinin paydaşlarına uygulamada kolaylık sağlayacak öneriler ve yöntemler önermektedir.

Atay (2009), Kentsel planlama pratiğinde sürdürülebilir kentsel gelişmenin ne kadar dikkate alındığını kentsel planların analizleri ile ölçmeyi amaçlamaktadır. Ege Bölgesi'nin sekiz kentini kapsayan dört Çevre Düzeni Planı, sürdürülebilirlik konularını dikkate alışları açısından değerlendirilmiştir. Planların plan içerik analizi metoduyla değerlendirilmesinde plan açıklama raporları ve plan hükümlerini kapsayan yazılı belgeler kullanılmıştır.

Cengiz (2011), Çevresel değerlendirmede iki araç olarak ortaya çıkan ÇED ve SÇD kavramları tanımlanarak, bu kavramların tarihsel gelişimleri ortaya konulmuş ve bu süreçler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca çalışmada, Türkiye ve dünyada yapılan SÇD uygulamalarından da bahsedilerek, peyzaj planlama sürecinde SÇD yaklaşımı üzerinde durulmuş, SÇD yaklaşımının çevre yönetimine getirdiği yenilikler belirtilmiştir.

Verheem ve Tonk (2012), Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesinin kapsamı ve süresi için geliştirilmiş olan yaklaşımların çeşitliliği etkinliği artırmasına rağmen, SÇD

uzmanları, üst düzey karar verici merci ve politikacılar arasında karışıklığa yol açabileceği vurgulanmaktadır.

BÖLÜM 3
MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu çalışmada temel olarak aşağıdaki materyaller kullanılmıştır;

- Çanakkale'de, ÇED Yönetmeliği'nin yürürlüğe girdiği 1993 tarihinden 2011 yılı sonuna kadar yapılan ÇED Çalışmaları
- Çanakkale İli için Çevre Bakanlığı tarafından hazırlanan "Çanakkale ve Yakın Çevresi Çevre Düzeni Planları Revizyonu için SÇD Pilot Projesi" Raporu
- Çanakkale İlinde yürürlükte olan 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planları ve Plan Notları

1993-2011 yılları arasında Çanakkale İli sınırları içerisinde alınan ÇED kararları mekansal ve sektörel olarak değerlendirilmiştir.

Hollanda Hükümetinin Avrupa Birliğine aday ülkelerin mevzuat uyumu çalışmalarını desteklemek amacıyla oluşturduğu MATRA Programı kapsamında, plan ve programlara uygulanan Stratejik Çevresel Değerlendirmenin uygulanmasını gerçekleştirmek amacıyla yapılan "Çanakkale ve Yakın Çevresi Çevre Düzeni Planları Revizyonu için SÇD Pilot Projesi" Raporu incelenmiştir.

Çanakkale İlinde kıyı kesimlerinde yapılan 6 adet 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı bulunmaktadır; 1/25000 Ölçekli Kuzey Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı, 1/25000 Ölçekli Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı, 1/25000 Ölçekli Gelibolu Yarımadası (Saroz Körfezi) Çevre Düzeni Planı, 1/25000 Ölçekli Karabiga-Gümüşçay Çevre Düzeni Planı ve 1/25000 Ölçekli Gökçeada ile Bozcada Çevre Düzeni Planları. Bu planlar 1990'lı yıllarda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Plan uygulamaları konusunda Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve İl Özel İdare ile görüşmeler yapılmıştır. Planlar bölgesel ölçekli kararlar, arazi kullanım kararları ve yapılan plan değişiklikleri açısından değerlendirilmiştir.

3.2. Yöntem

Bu çalışmada, Çanakkale İlindeki ÇED çalışmaları ile mevcut planlama kararları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmada ilk olarak Çanakkale İlinde 1993-2011 yılları arasında alınmış olan ÇED kararları araştırılmıştır. Bu ÇED kararlarının hangi sektörler için verildiği ve faaliyetin hangi ilçe sınırları içerisinde yer aldığı tespit

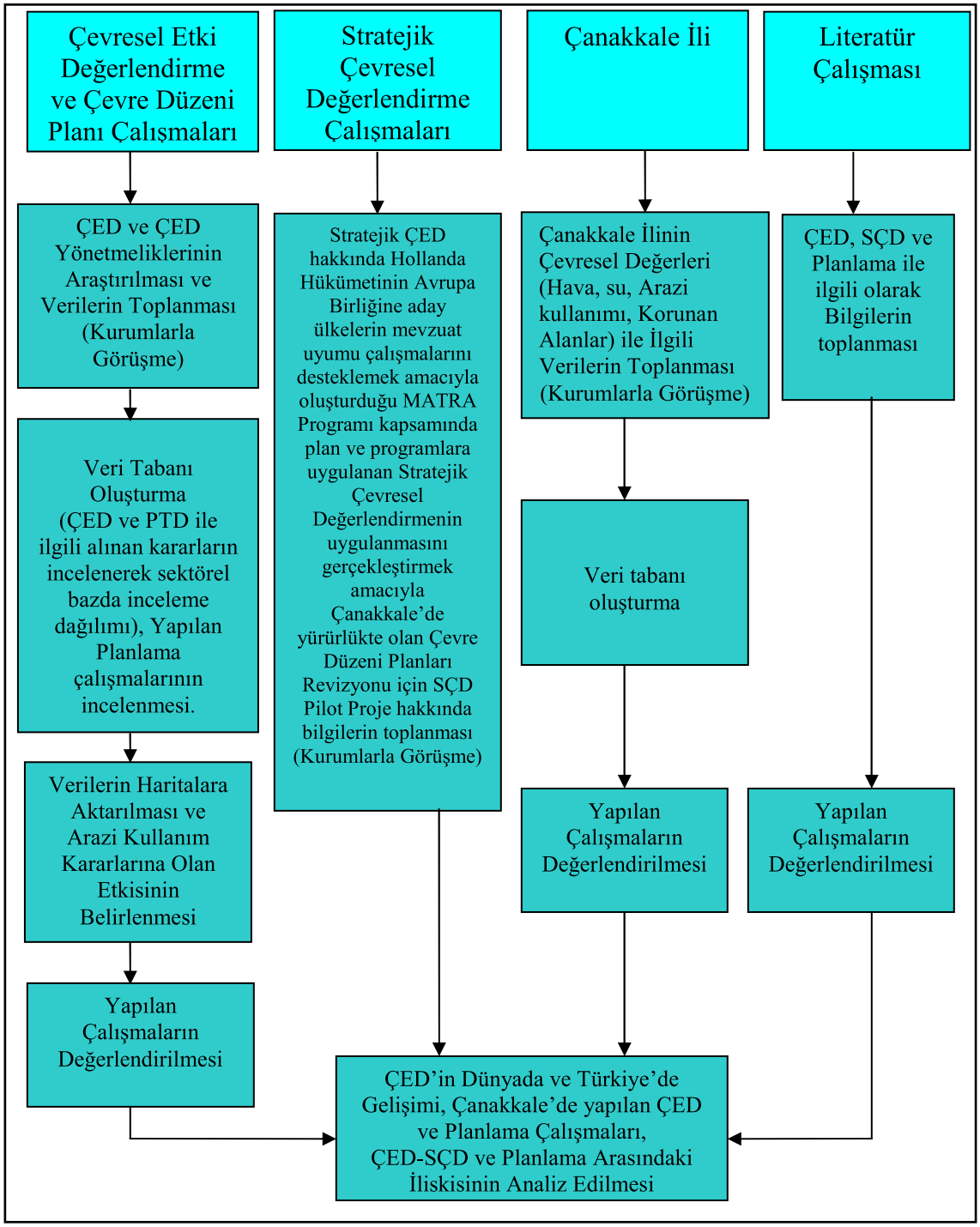
edilmiştir. ÇED kararlarının yoğunlaştığı ilçeler ve sektörler aynı zamanda üst ölçekli plan kararlarının geliştirilmesinde önemli bir veri niteliğindedir. Mekansal ve sektörel olarak sınıflandırılan ÇED kararları haritalanmıştır. Haritaların oluşturulmasında, NetCad programı ve Google Earth kullanılmıştır.

İkinci aşamada, Çanakkale İlinde yürürlükte olan ve arazi kullanım kararlarını içeren üst ölçekli planlar irdelenmiştir. Çanakkale İlini kapsayan 1/100 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı henüz yapım aşamasındadır. Bu nedenle uygulama imar planlarını yönlendiren üst ölçekli planlar 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarıdır. İl genelinde 6 adet 1/25 000 ölçekli ÇDP bulunmaktadır. ÇDP ve plan notları gelişme stratejileri ve arazi kullanım kararları açısından irdelenmiştir. Plan sınırları içerisinde gerçekleşen ÇED uygulamalarının, plan kararları ile uyumlu olup olmadıkları tartışılmıştır. Plan kararları ve ÇED kararları ilişkisi içerisinde ele alınan bir başka önemli konu ise plansız alanlar için verilen ÇED kararlarıdır. Plansız alanlarda verilen ÇED kararları da sektörel açıdan değerlendirilmiştir.

1980'li yılların sonunda ve 1990'lı yıllarda onaylanan Çevre Düzeni Planlarında, onaylandıkları tarihten bu yana çeşitli revizyonlar ve ilaveler yapılmıştır. Çevre Bakanlığı tarafından 2002 yılında Çanakkale Çevre Düzeni Planlarının revizyonu için gerçekleştirilen pilot SÇD kararları araştırılmıştır. Pilot çalışma sonucunda belirlenen gelişme ve koruma stratejileri ile ÇED uygulamaları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir

Çanakkale İlinin mevcut çevresel değerlerini ve çevre sorunlarını tespit etmek amacıyla Çevre ve Orman İl Müdürlüğü tarafından hazırlanan Çanakkale İli Çevre Durum Raporundan (2007) yararlanılmıştır. Çevre Durum Raporunda tespit edilen çevre sorunları ile ÇED uygulamaları ve plan kararları ilişkisi irdelenmiştir.

Şekil 3.1'de çalışmada izlenen yöntem görülmektedir.

Şekil 3.1. Yapılan çalışmanın iş akım şeması.

BÖLÜM 4
ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME

4.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Tanımı

Çevre Etki Değerlendirmesine ilişkin yerli ve yabancı kaynaklarda birçok tanıma rastlamak mümkündür. Bu tanımlamaların bazıları aşağıda verilmektedir .

Munn (1979)'a göre, "Yasal prosedürlerin, politikaların, programların, projelerin ve işletme koşullarının biyojeofiziksel çevre ile insan sağlığına ve mutluluğuna olan etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin boyutlarının önceden tespiti için yapılan çalışmalar; çalışma sonuçlarının yorumlanması ve yayınlanması işlemleri" (Uslu, 1996).

Clark (1984)'a göre, "Öngörülen bir faaliyetin olumlu ve olumsuz yönlerinin (zarar ve yararlarının belirlenmesi) önceden tespiti ve tanımlanması işlemleri; ÇED'nin yararlı olabilmesi için, ÇED raporunun kamuoyu ve karar verici mercilerce anlaşılabilir bir dilde yazılması ve ülkede çevre konusunda geçerli olan kriterlere dayandırılması gereklidir" (Uslu, 1996).

Vesilind (1979)'e göre, "ÇED öngörülen bir faaliyetin çevre kalitesi üzerindeki etkilerinin hesaplanması yöntemlerine verilen isimdir" (Uslu, 1996).

Battalle Institute (1978) göre, "Bir projenin sonucunda ortaya çıkabilecek her türlü anlamlı çevresel ve sosyal etkilerinin değerlendirilmesidir" (Uslu, 1996).

"Çevreye önemli etkisi olabilecek faaliyetlerle ilgili projelerin inşaat aşamasından başlayarak, faaliyeti sırasında ve faaliyetin sona erdirilmesinden sonraki etkilerinin, proje hakkında karar alınmadan önce ve bu kararda esas alınmak üzere bilimsel yöntem ve tekniklerle tahmin edilmesi, olumsuz etkilerinin önlenmesi ve ilgili önlemlerin belirlenmesi, projenin tüm uygulama aşamalarında bu etkilerin ve alınan önlemlerin izlenerek denetlenmesi sürecidir" (Özer ve ark., 1996).

07.02.1993 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliğinde "*Çevresel Etki Değerlendirmesi: Gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ve teknoloji alternatiflerinin tespit edilerek değerlendirilmesinde ve faaliyetlerin uygulamada izlenmesi ve denetlenmesinde sürdürülecek çalışmalar*" olarak tanımlanmıştır.

Yapılan bu ÇED tanımlarının üzerinde birleştiği temel nokta ÇED'nin faaliyet öncesinde başlayan, inşaat ve işletme aşamasında ve faaliyet sona erdikten sonra da

devam eden bir izleme ve değerlendirme süreci olduğudur. İzleme ve değerlendirme safhalarında bilgilerin sistematik ve bilimsel belgelere dayanması ÇED sürecinin en önemli hususlarından biridir.

Sadece bir karar alma süreci olmayan, bunun yanında çevre yönetiminin de en etkin koruma aracı olarak kabul edilen ÇED günümüzde kullanılan anlam ve içeriği ile,

- Bir projenin önerilen şekli ile gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği;
- Aynı yararları sağlayacak, ancak çevresel açıdan daha olumlu proje alternatiflerinin bulunup bulunmadığı;
- Teknolojik gelişmelere karşı toplum sağlığı açısından ortaya çıkan risklerin neler olduğu;
- Proje alternatiflerinin gerçekleştirilmesi aşamasında hangi çevre koruma önlemlerinin gerekli olacağı

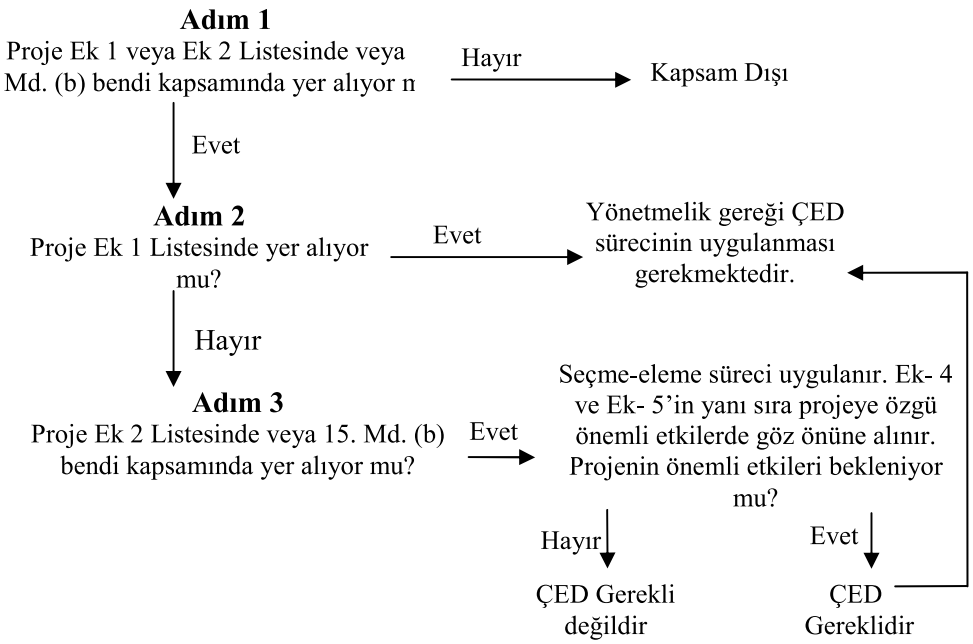
gibi pek çok soruya yanıt vermesi istenen bir karar verme sürecidir (Uslu, 1996).

4.2. ÇED Süreci ve Aşamaları

ÇED sürecinin hangi ülkede uygulanırsa uygulansın temelde değişmeyecek belirli aşamaları vardır; eleme, kapsamlaştırma ve izlemedir (Anonim, 2009). ÇED sürecinde taraflar; proje sahibi, yetkili merci, diğer ilgili kurumlar, yerel yönetimler, ÇED çalışma grubu ve uzmanlar, yöre halkı ve temsilcileri ile sivil toplum örgütlerinden oluşmaktadır.

Seçme-Eleme, hangi projelerin ÇED gerektirdiğine karar verilmesi sürecidir. AB'nin ÇED direktifine göre bu direktifin Ek-I'inde gösterilen bütün projeler için ÇED gerekmektedir. Ek-II'de yer alan projeler içinse üye ülkeler ÇED isteyebilecekleri gibi projenin özelliklerine göre de seçme- eleme süreci uygulanmaktadır.

Ülkemizde seçme-eleme sürecinin sınırları yönetmelikle son derece belirgin şekilde çizilmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. 2008 tarihli ÇED Yönetmeliğine göre seçme-eleme süreci (Anonim, 2009).

AB ÇED Direktifi (85/337/EC) uyarınca Avrupa Birliğinde ÇED sürecindeki temel aşamalar çizelge 4.1'de gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. Avrupa Birliğinde ÇED Sürecinin Aşamaları (Anonim, 2009).

Proje Hazırlama	Proje Sahibi projesi için gerekli hazırları yapar.
Yetkili Kuruma Başvuru	Bazı üye ülkelerde, yatırım izni için yetkili kuruma başvurulmasından önce bu kurumu projeden haberdar etme gerekliliği vardır. Proje sahibi bunu resmi gereksinim olmasa da gönüllü olarak ta yapabilir.
Seçme-Eleme	Yetkili Kurum ÇED gerekip gerekmediği konusunda karar verir.
Kapsam Belirleme	AB ÇED Direktifi uyarınca, proje sahibi yetkili kuruma kapsam belirleme sürecinin yürütülmesi için başvuruda bulunur. Kapsam belirlemede ele alınacak konuları ve bu çalışmaların yürütülmesi ile ilgili hususları belirler.
ÇED Çalışmaları	Proje sahibi gerekli çalışmaları yapar veya yaptırır.
ÇED Raporunun Yetkili Kuruma Sunulması	ÇED Raporu yetkili kuruma sunar
ÇED Raporunun İncelenmesi	Bazı üye ülkelerde ÇED Raporunun incelenmesi için yetkili kurum dışında kurumlarda söz konusudur. Bir çok ülkede yetkili kurum kendi uzmanları vasıtasıyla inceler.
İlgili Kurum/Kuruluşlar ve Halkın Katılımı	ÇED Raporu çevre konusunda yetkili kurumun yanı sıra tüm ilgili kurumlar ve halk tarafından incelemeye açıktır. Bu incelemeler sonucunda ilgililer yetkili kuruma görüş bildirebilirler.
Karar Verme	Yatırım izni verilmeden önce ilgili tarafların görüşleri değerlendirilmelidir.
Kararın Açıklanması	Karar, olumsuz çevresel etkileri azaltıcı önlemlerin tanımı ve kararın sebepleri ile birlikte halka açıklanması.
Denetleme	Projenin uygulanması (inşaat, işletme, işletme sonrası) sırasında çevresel etkilerin ve olumsuz etkilere karşı alınacak önlemler denetlenmelidir.

İdeal olarak ÇED süreci proje döngüsüyle paralel şekilde aşağıdaki çizelge 4.2' ki gibi yürütülmelidir.

Çizelge 4.2.Proje döngüsü aşamaları ve ÇED süreci aşamaları (Anonim, 2009).

Proje Döngüsü	**ÇED Süreci**
Tanım aşaması	Seçme-Eleme ve Halkın Katılımı
Planlama Aşaması	ÇED çalışmasının yapılması ve ÇED Raporunun hazırlanması
Onay Aşaması	ÇED Raporunun incelenmesi ve Değerlendirilmesi ve Halkın Katılımı
İnşaat Aşaması	Önlemlerin uygulanması, izleme ve denetleme
İşletme aşaması	Önlemlerin uygulanması, izleme ve denetleme
İşletmenin Sonlandırılması Aşaması	Proje sonrası değerlendirme

Halkın katılımı ÇED sürecinin temel taşı olarak kabul edilmektedir. Halk katılımı ÇED sürecinin çeşitli aşamalarında olabilmektedir ve katılım için farklı yöntemler izlenebilmektedir. En yaygın katılım biçimi ülkemizde de olduğu gibi halkın katılımı toplantılarıdır.

Kapsam ve etkilerin belirlenmesi aşaması, bir ÇED çalışmasının sınırlarının çizilmesidir. Değerlendirilecek proje veya faaliyet ile ilgili olarak, ÇED raporunun hazırlanması aşamasında yapılması gereken çalışmaların ve araştırma yapılacak konuların projeye özgü koşullara göre belirlenmesidir. Kapsam belirleme ile aynı zamanda ÇED raporunun içeriği, özellikle de ele alınacak çevresel etkiler, karşılaştırılacak alternatifler ve göz önüne alınacak önlemler hakkında karar verilir (Uslu, 1996).

ÇED süreci içerisinde, birbirinden farklı, bir taraftan da birbiriyle ilişkili çok çeşitli konularda inceleme ve irdelemeler gerçekleştirilmektedir. Farklı faaliyetlerle ilgili projelerin ve yer alacakları ortamların çevresel özelliklerinin farklılığına göre, bu projeler için hazırlanacak ÇED raporlarının kapsamı da farklı olmalıdır (Uslu, 1996).

ÇED sürecinin en son ve sürekli olan aşaması, izleme ve denetimdir. ÇED çalışması kapsamında belirlenen etkiler, öngörülere ve tahminler ile modellemelere dayanmaktadır. Bu aşamada özellikle ÇED çalışmasında öngörülen etkilerin gerçekten tahmin edilen kapsamda, şiddette, zamanda ve tahmin edilen istatistiksel yapıda gerçekleştirilip gerçekleşmediği, ÇED çalışmasında dikkate alınmamış veya gözden

kaçmış olan etkilerin olup olmadığı, alınmış önlemlerin yeterli olup olmadığı gibi hususlar açıklığa kavuşturulur (Uslu, 1999).

4.3. ÇED'in Avrupa Birliği'nde Gelişimi

1950 ve 60'lı yıllarda, daha önce gerçekleştirilmiş olan çeşitli projelerin olumsuz çevresel etkilerinin ortaya çıkmasıyla, dünyanın çeşitli ülkelerinde bir çevre bilinci doğmaya ve geniş toplum kesimlerince benimsenmeye başlanmıştır.

ÇED yöntemini dünyada ilk yasallaştıran ülke Amerika Birleşik Devletleri olmuştur (Özer ve ark., 1996). ÇED, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi tarafından 1969 yılında kabul edilip, 1970 yılında yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Yasası *(National Environmental Policy Act-NEPA)* içerisinde yer almıştır. Çevreyi etkileme potansiyeline sahip tüm plan ve projelerin, tüm faaliyetlerin derinlemesine incelenmesi anlamına gelen ÇED, Avrupa ülkeleri için de çevre koruma alanında kullanılabilecek etkili bir hukuki araç haline gelmiştir (Dervişoğlu, 2010).

Birleşmiş Milletler tarafından 5 Haziran 1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de düzenlenen "İnsan ve Çevre" konferansının sonuç bildirisinde; dünyanın birçok yöresinde önemli boyutlara ulaşan çevre sorunlarının tüm insanlığı tehdit eden bir problem haline geldiği ve insanlığın bu problemine ancak koordineli bir çalışmayla ortak çözümler getirebileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla merkezi Nairobi' de bulunan ve kısa adı UNEP (*United Nations Environmental Program: Birleşmiş Milletler Çevre Programı*) olan bir teşkilat kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır (Çeribaşı ve ark., 2002).

UNEP'nın kuruluşundan beri birinci derecede önem verdiği çalışma alanlarından biri özellikle gelişmekte olan ülkelerde ÇED uygulamaları için etkili yöntemlerin geliştirilmesi olmuştur. UNEP'nın konuya yaklaşımı, ekonomik kalkınmayı ve genişlemeyi engellemeden, çevre sorunlarına çözüm getirecek pratik yaklaşımların oluşturulması esasına dayanmaktadır (Uslu, 1999).

19-20 Ekim 1972'de Paris'te yapılan Avrupa Topluluğu (AT) bünyesinde çevre politikaları ilk kez hükümetler düzeyinde ele alınarak, Topluluk çevre politikasının belirlenmesi için Çevre Eylem Planı'nın (ÇEP) hazırlanması konusunda ilk adım atılmıştır. İçinde yaşanan çevrenin ve yaşam koşullarının kalitesinin yükseltilmesinin topluluk çevre politikasının amacı olarak belirlendiği Paris Zirvesinde, AT'nin çevre politikasının temel ilkeleri oluşturulmuştur (Bozkurt, 2012).

1973 yılından sonra beş yılda bir yapılmasına karar verilen ÇEP'ları ile AT gerek uluslararası çevre hukukunun şekillenmesinde gerekse dünyadaki çevre politikalarının

gelişiminde belirleyici rol oynamaya başlamıştır. Ayrıca bu programların geçerli olduğu süre içerisinde çevrenin korunmasına yönelik temel ilkeler çerçevesinde hedefler belirlenmiş ve bu hedeflere ulaşılması için gerekli uygulamalar ortaya konulmuştur (Bozkurt, 2012).

1972 yılında AT, Birleşmiş Milletlerin ilk Çevre Konferansı'nın ardından 1973 - 1976 yıllarını kapsayan 1. ÇEP'nı kabul etmiştir (Yöntem, 2007 s.32). 1. ÇEP ile Topluluk gelecekteki politikalarını biçimlendirecek ve bu politikalara yol gösterecek ilke ve önceliklerini belirlemiştir. Programın temel özelliği kirlenmenin ve çevresel bozulmaların daha oluşmadan önlenmeye çalışılmasıdır (Uslu, 1999).

ÇED kavramının ilk kez ele alındığı 2. ÇEP 1977 -1981 yıllarını kapsamak üzere hazırlanmıştır (Bozkurt, 2012).

1982-1986 yıllarını kapsayan 3. Eylem Programı ÇED prosedürünün hazırlanmasını da ele almış (Egeli, 1996) ve 27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/AET sayılı "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesi" yürürlüğe girmiştir (Uslu, 1999). 1992 -1999 yıllarının kapsayan 5. ÇEP Sürdürülebilirliğe doğru, 1992'de Rio de Janerio'da yapılan çevre ve kalkınma konulu Birleşmiş Milletler Konferansı için hazırlanmış olan bir AB ortak pozisyonudur. Nihai hedefi Topluluk içindeki büyüme kalıplarını, sürdürülebilir bir kalkınma yoluna erişecek biçimde değiştirmektir. Bu programın rehber ilkeleri, ihtiyat ilkesi ve kirleten öder ilkesinin etkili bir biçimde uygulanması da dahil olmak üzere, ortak sorumluluk kavramından kaynaklanmaktadır (Yöntem, 2007).

2001 -2010 dönemini kapsayan 6. Çevre Eylem Programı, çevre alanında AB'nin önümüzdeki on yıl içindeki hedeflerini ortaya koymaktadır. "Çevre 2010: Geleceğimiz, Tercihimiz" başlıklı Program'da dört ana konu öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir; iklim değişikliği, doğa ve biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve atıklar olarak sıralanmıştır (Yöntem, 2007).

ÇED Avrupa Birliği'nin çevre politikalarında anahtar bir role sahiptir. 85/337/EEC Direktifi ile hem işleyiş olarak hem de pratik olarak ÇED sürekli olarak yenilenen bir kavram olmuştur (Serter, 2005). 27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/EEC sayılı ÇED Direktifi Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması'nın 100. ve 235. maddelerine dayanarak hazırlanmıştır. Bazı kamu ve özel projelerinin yatırımına ulusal otoriteler tarafından onay verilmeden önce çevresel sonuçlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır (url 3, 2012). 85/337/EEC sayılı ÇED Direktifi, çevre üzerinde önemli etkilere sebep olabilecek projelerin söz konusu

etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin genel ilkeler öngörmektedir. Bu değerlendirme yapılırken Direktifin Ek-I ve Ek-II listelerindeki faaliyetler göz önüne alınmaktadır. Çevre üzerinde önemli etkileri olduğu düşünülen ve ÇED'ne tabi tutulması gerektiği öngörülen projeler Direktifin Ek-I listesinde, çevre üzerinde önemli etkileri olacağı kesin olarak belirlenemeyen projeler ise, Ek- II Listesinde yer alan projelerdir.

ÇED Direktifinin Ek-I Listesindeki ÇED'ne tabi projeler dokuz başlık olarak yer almış ve bu projelere uygulama zorunluluğu getirilmiştir. Ek-II'deki listede ise 12 başlık altında (toplam 82 faaliyet) sektörel gruplandırma yapılmıştır. Bu sektörler; tarım, yer altı kaynakları, enerji, metallerin işlenmesi, cam imalatı, kimya sanayi, gıda sanayi, tekstil-deri-ahşap ve kağıt, kauçuk sektörü, alt yapı projeleri ve diğer projelerdir (url 3, 2012).

85/337/EEC sayılı ÇED Direktifinde 1997, 2003 ve 2009'da olmak üzere üç kez değişiklik yapılmıştır. 1997'de 97/11/EC Direktifi ile yapılan değişiklikte, Sınır Aşan Çevresel Etki Değerlendirmesi (Espoo Sözleşmesi) ile bağlantı kurulmuş ve Direktifin Ek-I ve Ek-II listelerinin kapsamı genişletilmiştir. Bu değişiklik ile ayrıca Ek-II projeleri için Ek-III ile yeni eleme kriterleri öngörülmüş ve minimum bilgilendirme düzenlemeleri getirilmiştir. 2003 değişikliği (2003/35/EC) ile Direktif, Aarhus Sözleşmesi'nin halkın katılımı hükümleri ile uyumlu hale getirilmiştir. 2009/31/EC değişikliğinde ise karbondioksiti tutan ve depolayan ulaştırma ilgili projeler, Direktifin Ek-I ve Ek-II listesine eklenmiştir (url 4, 2012).

ÇED Direktifi gereğince, bir projenin insanlar, flora ve fauna, toprak, su, hava, iklim ve peyzaj, maddi varlıklar ve kültürel değerler üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri tanımlanmak zorundadır. ÇED Direktifi AB çevre mevzuatı içerisinde önemli bir düzenleme olarak kabul edilmekle birlikte, Direktif bazı hususların eksikliği nedeniyle eleştirilmektedir. Örneğin, ÇED Raporlarının daha iyi hazırlanması, daha iyi alternatiflerin sunulması, izleme ve denetlemenin geliştirilmesi bu eleştirilerin başında gelmektedir (Alıca, 2011).

4.4. ÇED'nin Türkiye'de Gelişimi

11Ağustos 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2872 Sayılı Çevre Kanunun 10. maddesi uyarınca;

"Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak

çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir.

Çevresel Etki Değerlendirme Raporunun, hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikle belirlenir." hükmü ile, Türkiye'de ilk defa olarak, bir faaliyetin gerçekleşmesinden önce bu faaliyetin yol açabileceği olumsuz etkilerin belirlenmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını yasal bir zemine oturtulmuştur.

2872 Sayılı Çevre Kanunun 31. maddesi gereğince Çevre Kanunu'nun uygulanması ile ilgili olarak hazırlanacak yönetmeliklerin bir yıl içerisinde yürürlüğe girmesi hükmüne rağmen, ÇED Yönetmeliği 07 Şubat 1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha sonra bu yönetmelik gözden geçirilmiş ve önemli değişikliklerle 23 Haziran 1997 tarih 23028 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 06 Haziran 2002 tarihinde ve 16 Aralık 2003 tarihinde yeniden revize edilmiş ve 17 Ağustos 2008 Tarih ve 26939 sayılı Resmi gazetede yayımlanan ve en son sekli ile yürürlükteki halini almıştır.

4.4.1. 1993 Tarihli ÇED Yönetmeliği

7 Şubat 1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Yönetmeliğe, ÇED Raporu hazırlanması gerektiren projelerle ilgili yürürlülük tarihi yönetmelik yayımı tarihinde, Ek-III ÇED Ön Araştırma Uygulanacak Faaliyetler Listesinde yer alan projelerin 1 Ocak 1994'te yürürlüğe gireceği Geçici 4. madde ile hükme bağlanmıştır.

Bu Yönetmelikte ÇED Raporu hazırlanması gerektiren faaliyetler için "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararını verme yetkisi Çevre Bakanlığına ait iken, ÇED Ön Araştırmasına tabi faaliyetlere "Çevresel Etkileri Önemsizdir" veya "Çevresel Etkileri Önemlidir" kararını verme yetkisi İl Mahalli Çevre Kuruluna verilmiştir.

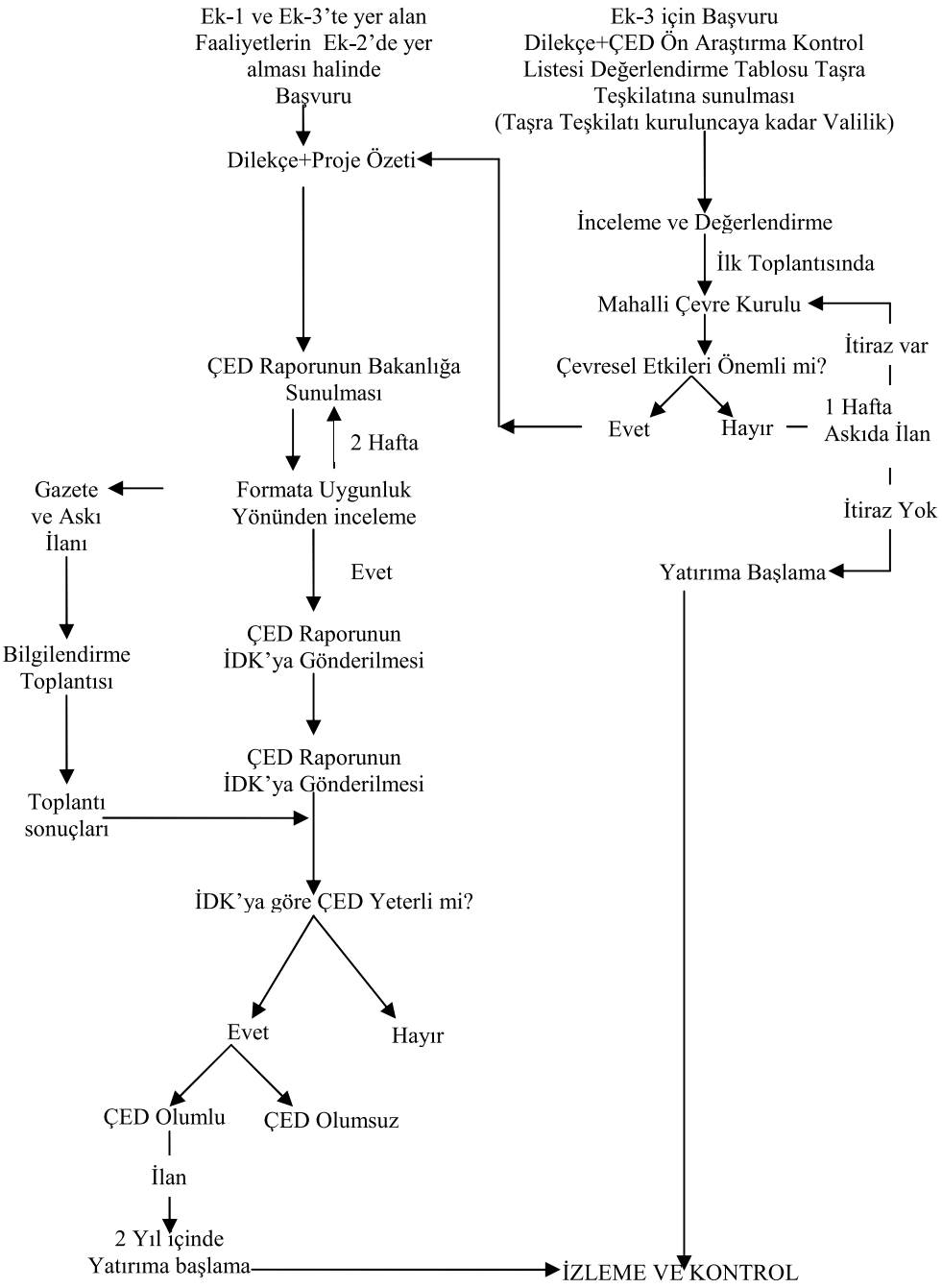
Bu yönetmeliği diğer yönetmeliklerden ayıran en belirgin özellikler, ülkemiz mevzuatı uyarınca ve ülkemizin taraf olduğu Uluslararası Sözleşmelerle Korunması Gereken Alanlar ile diğer korunması gerekli alanlarda ÇED uygulaması yapılmasıdır. Ayrıca Ek-III Listesi kapsamında bulunan projeler için ÇED Ön Araştırma Raporu hazırlanmadan sadece ÇED Ön Araştırma Kontrol Listesi ve Değerlendirme Tablosunun doldurulmasıdır.

1993 tarihli ÇED Yönetmeliğinde ÇED sürecinde değerlendirilecek faaliyetler kabaca sektörel bir ayrıma göre seçilmiş olup faaliyetlerin kapasitelerine göre

ayrıştırılması yöntemi bu yönetmelikte uygulanmamıştır. Bir başka deyişle kapasiteleri ne olursa olsun bütün faaliyetler içinde bulundukları sektörlere göre ÇED sürecine tabi tutulmuşlardır. Projenin türünden başka eleme sürecinde ele alınan bir diğer kriter ise projenin üzerine kurulacağı alanın özelliğidir.

Halkın katılımı ile ilgili olarak duyuruların tirajı en yüksek beş gazeteden birinde bir hafta içerisinde en az iki defa yayınlatılması ve mahallin en büyük mülki amiri tarafından gerekli görülen yerlerde en az bir hafta süre ile askıda ilan edilmesi gerekmektedir. "ÇED Olumlu" ve "Çevresel Etkileri Önemsizdir" kararı alınmadan faaliyete geçen işletmelerin mahallin en büyük mülki amiri tarafından durdurulması ve "Çevresel Etkileri Önemsizdir" kararı alan işletmelere ait belgenin geçerlilik süresine yönelik bir hüküm bulunmamaktadır. "ÇED Olumlu Belgesi" alan işletmeler iki yıl içinde yatırıma başlamadığı takdirde belgeleri geçersiz sayılmaktadır.

1993 tarihli ÇED Yönetmeliğine göre ÇED ve ÇED Ön Araştırma süreci iş akış şeması Şekil. 4.2'de gösterilmektedir.

Şekil 4.2. 02 Şubat 1993 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED ve Ön ÇED süreci. (Bursa, 1994)

4.4.2 1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği

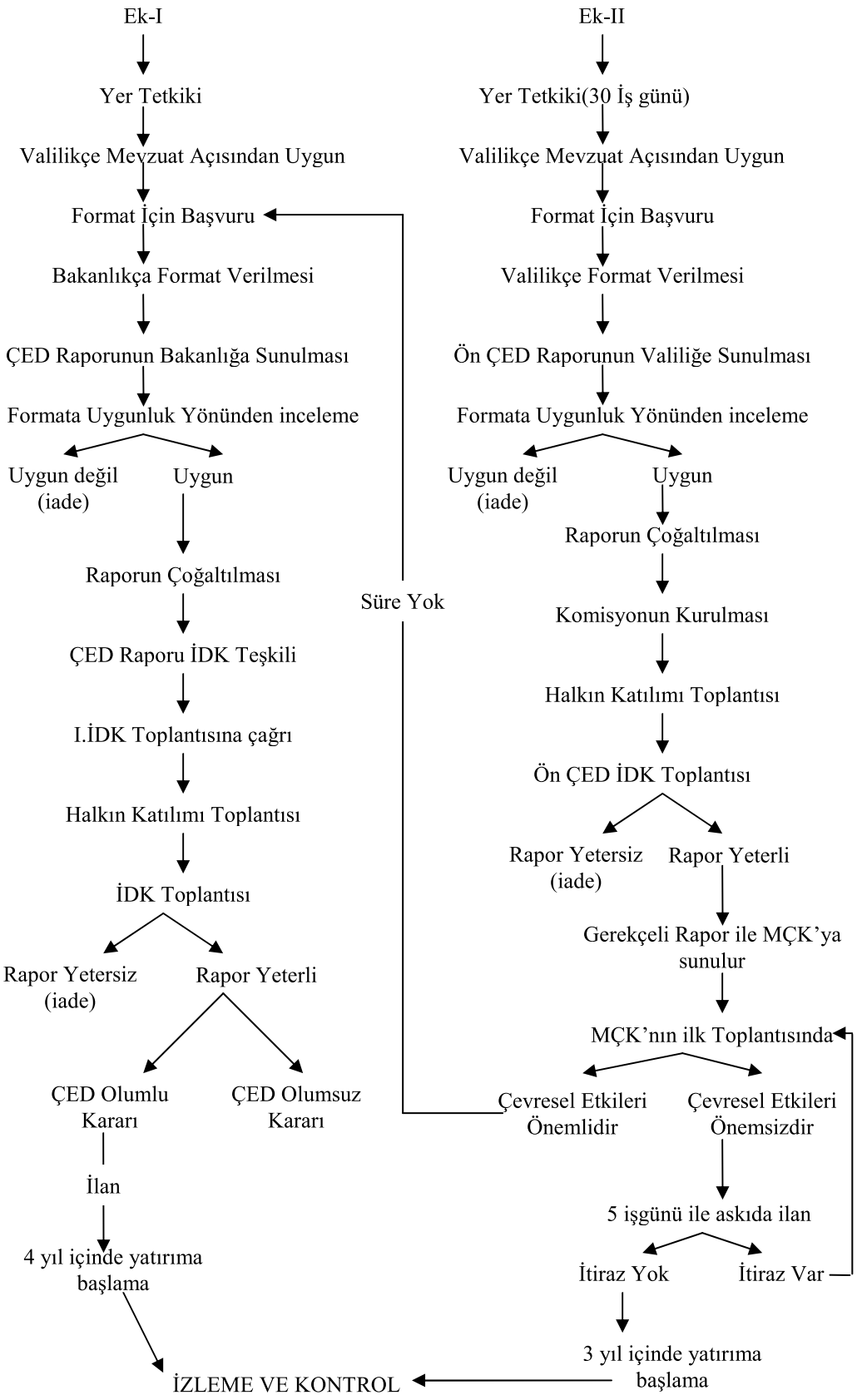
1997 tarihli yönetmelik daha kapsamlı olup, en büyük farklılık ÇED sürecinin aşamalarında görülmektedir (Şekil 4.3.). 1997 yılında yayımlanan ÇED Yönetmeliğinde ilk göze çarpan husus, 1993 tarihli ÇED yönetmeliğinin amaç maddesi içindeki "alternatiflerin değerlendirilmesi" hükmünün bulunmamasıdır. Ayrıca ÇED Ön

Araştırma Kontrol Listesi ve Değerlendirme Tablosu iptal edilerek, Ön ÇED sürecine tabi faaliyetler için ÇED Ön Araştırma Raporunun hazırlanması hükmü getirilmiştir.

1993 tarihli yönetmelikte ÇED kapsamına giren faaliyetler iki gruba ayrılmıştır. Birinci grupta bulunan ve çevreye etkileri önemli olan, Ek-1 Listesinde yer alan faaliyetler ve Hassas Yörelerde yer alıp ta Ek-3 Listesi kapsamında yer alan faaliyetler için doğrudan ÇED Raporu hazırlanarak Bakanlığa başvuru yapılırken, 1997 tarihli ÇED yönetmeliğinde "yer tetkiki" aşaması getirilmiştir. Ek-1 ve Ek-2'deki faaliyetler için faaliyet sahibi yer tetkiki için ilgili Valiliğe başvuruda bulunarak, planlanan faaliyetin yeri hakkında mevzuat acısından bir engel bulunup bulunmadı tespit edilerek, ilgili kamu kurum ve kuruluşları nezdinde araştırma yapıldıktan sonra mevzuat açısından yerin uygun olup olmadığına Taşra Teşkilatı aracılığıyla Valilik karar vermektedir.

1993 Yönetmeliğinde, faaliyet sahibine getirilen yükümlülükte ÇED uygulamasına tabi faaliyetler için, faaliyet sahipleri diğer mevzuat uyarınca yetkili kılınmış mercilerden münhasıran yatırıma yönelik olarak (şirket kurma, maden arama, yabancı sermaye izni, faaliyetin yeri hakkında görüş gibi hariç) her türlü teşvik, onay, izin ve ruhsat almadan önce bu yönetmelik hükümlerini yerine getirilmesi iken, 1997 yönetmeliğinde bunlara ilave olarak, kamu yatırımları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yatırım programına alınmadan, özel kesim faaliyetlerinde uygulama projeleri onaylanmadan veya mevzii imar planı onaylanmadan önce, EK - I' deki faaliyetler için ÇED Raporu, EK - II' deki yer alan faaliyetler için de ÇED Ön Araştırma Raporu hazırlamak, ilgili makamlara sunmak ve verilecek görüşe göre hareket etmekle yükümlü kılınmışlardır.

1997 tarihli yönetmelikte halkın katılımı toplantısı için tirajı en yüksek beş gazeteden birinde en az üç gün önce bir kez ilan yayınlatılması ve ÇED Ön araştırmasına tabi projeler için halkın katılımı toplantısının düzenlenmesi, göze çarpan diğer değişikliklerdendir. 1997 tarihli ÇED Yönetmeliğine göre ÇED ve ÇED Ön Araştırma süreci iş akış şeması Şekil. 4.3'de gösterilmektedir.

Şekil 4.3. 23 Haziran 1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği süreci (Başer, 1999).

4.4.3 2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği

Türkiye'nin 1999 yılında AB'ne girme sürecinde aday ülke statüsü kazanması, AB'nin mevzuatına uyum çalışmalarına hız kazandırmıştır. AB Komisyonu'nca yayımlanan ve 8 Mart 2001 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesinde, çevre ile ilgili olarak kısa vadede belirlenen önceliklerden biri de Çevresel Etki Değerlendirme Direktifinin üstlenilmesidir (Anonim, 2012). AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Uyum Programı 24 Mart 2001 tarih ve 24352 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış Çevre başlığı altındaki yatay mevzuat bölümünde, 1997 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin AB ÇED Direktifi doğrultusunda uyumlaştırılması, kısa vadeli öncelik olarak belirlenmiştir (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2012). Bu amaç doğrultusunda hazırlanan ÇED Yönetmeliği, 6 Haziran 2002 tarih ve 24777 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmelikte, 1993 ve 1997 tarihli ÇED Yönetmeliklerinde belirtilen amaç tamamen kaldırılmış, amaç kısaca ÇED sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasların düzenlenmesi olarak tanımlanmıştır. Diğer farklılık ise, "proje", "ÇED süreci", "ÇED Ön Araştırma Raporu Seçme Eleme Kriterleri", "duyarlı yöreler" ve "izleme denetleme" tanımlarına yer verilmiştir. Ayrıca Komisyon, "Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonu" olarak tanımlamıştır. "Çevresel Etkileri Önemlidir ve "Çevresel Etkileri Önemsizdir" terimleri yerine "ÇED Gereklidir" ve "ÇED Gerekli Değildir" terimleri kullanılmıştır.

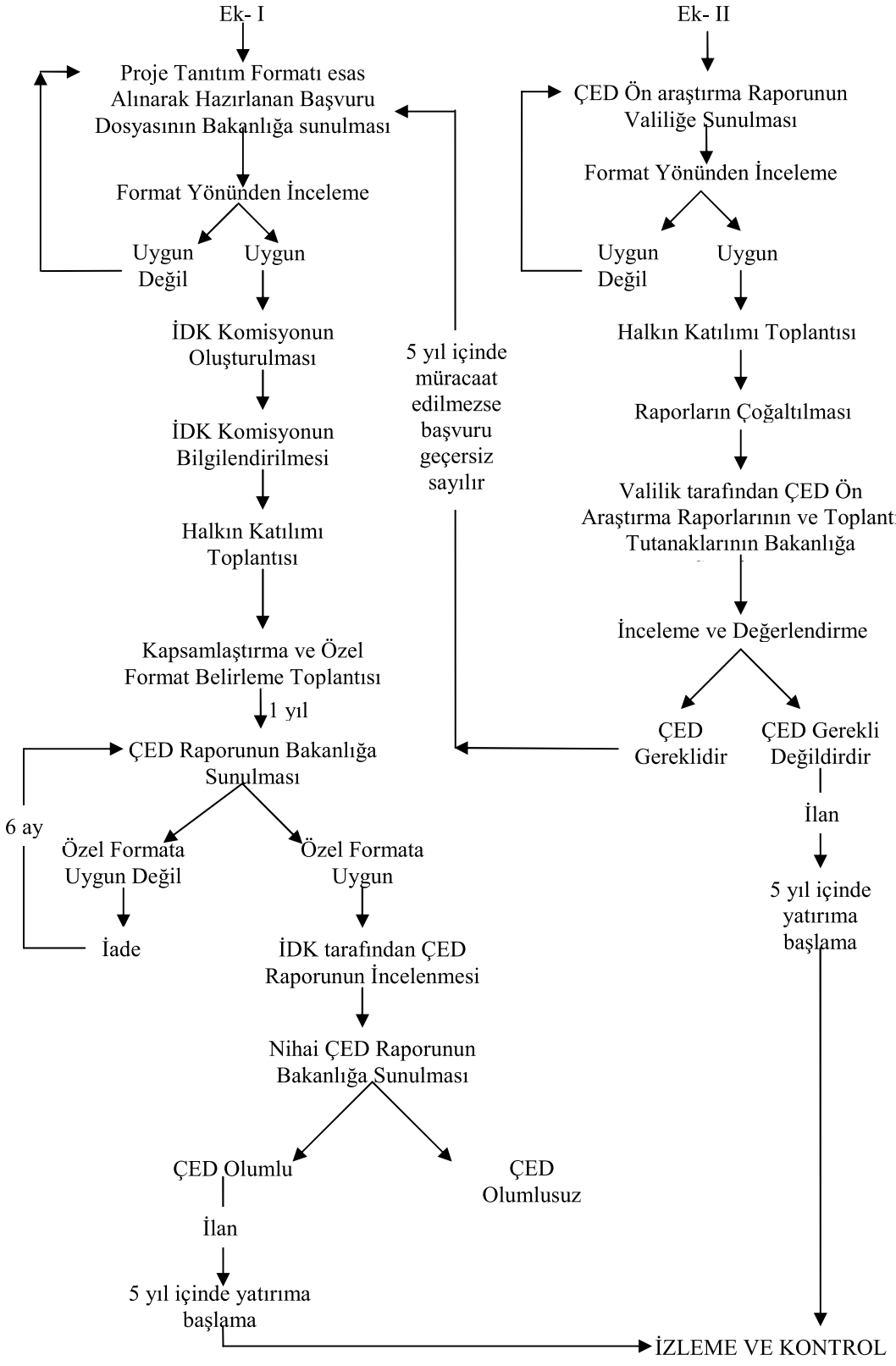
ÇED Ön Araştırma Uygulanacak projelerle ilgili olarak önceki yönetmelikte karar verici merci Mahalli Çevre Kurulu iken, bu yönetmelikte Ek-1 ve Ek- 2 Listesi kapsamında yer alan projelerle ilgili "ÇED Olumlu", "ÇED Olumsuz", "ÇED Gerekli Değildir" ve "ÇED Gereklidir" kararını verici merci Bakanlık olmuştur.

Yapılan değişikliklerde en önemli hususlardan bir tanesi de, 1997 tarihli ÇED Yönetmeliğinde var olan "yer tetkiki aşamasının" kaldırılmış olmasıdır. Diğer önemli değişiklik ise, Ek- 1 Listesi kapsamında yer alan projelerle ilgili olarak daha önceki yönetmeliklerde proje özeti ile başvuru yapılırken bu yönetmelikte başvurunun yapılabilmesi için Başvuru Dosyasının hazırlanması ve bu dosya ile müracaat edilmesidir. Daha önceki yönetmeliklerde hazırlanacak ÇED Raporu formatı yönetmelik ekinde yer alırken, bu yönetmelikle komisyon bilgilendirme toplantısı ve halkın katılımı toplantısı ile kapsamlaştırma toplantıları ÇED Raporu hazırlanmadan önce yapılması ve halkın katılımı toplantısı sonuçlarının ÇED Raporunda yansıtılacak şekilde İDK Komisyonu tarafından ÇED Raporu formatının hazırlanması getirilen en

önemli yeniliklerden bazılarıdır. 2002 Yönetmeliğinin ÇED ve Ön ÇED Araştırma Süreci Şekil 4.4'te gösterilmektedir.

Bu yönetmelikte, Ek- 1 Listesindeki ÇED Uygulaması yapılacak projeleri ile Ek - 2 Listesindeki ÇED Ön araştırmasına tabi projelerin kapsamı önceki yönetmeliklere göre oldukça kapsamlı tutulmuş ve sektörel sınıflandırma yapılmıştır.

Bu yönetmelikte, ÇED Raporu veya ÇED Ön Araştırma Raporu hazırlayacaklar için Yeterlilik koşulu aranmadığı ÇED Başvuru Dosyası ile ÇED Ön araştırma Raporlarını hazırlayacakların, projenin yeri ve türü dikkate alınarak, ilgili meslek dallarından ve en az üç kişiden oluşan çalışma grubunca hazırlanacağı esas alınmış, bu durum da rapor kalitesinin düşmesine de sebep olmuştur.

Şekil 4.4. 6 Haziran 2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği süreci (Pınarlı, 2007).

4.4.4. 2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği

16 Aralık 2003 tarihli ve 25318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren dördüncü ÇED Yönetmeliği, bir önceki Yönetmelikten onsekiz ay sonra yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik maddelerinde çok büyük farklılıklar olmadığı görülmektedir. Yönetmeliğin amaç, kapsam ve dayanak maddelerinde 2002 tarihli yönetmelikten bir farklılık bulunmamaktadır.

Tanımlar ve kısaltmalar başlıklı 4. maddede yeni tanımlara yer verildiği görülmektedir. İlk defa "çevresel durum değerlendirme raporu" ve "kapsam ve özel format belirleme toplantısı" tanımlarına yer verilmiştir. Buna göre çevresel durum değerlendirme raporu; "ÇED Yönetmeliği'nin ilgili hükümlerine uymadan işletmeye geçmiş mevcut faaliyetler için gerekli çevresel önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla hazırlanan teknik rapor" olarak, kapsam ve özel format belirleme toplantısı ise "ÇED sürecine tabi projeler için halkın katılımı toplantısından sonra yapılacak toplantı" olarak tanımlanmıştır.

Çevresel Durum Değerlendirme Raporu, Yönetmeliğin Geçici 6. maddesinde; *"Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tabi olduğu halde gerekli işlemleri tamamlamamış ve mevzuat uyarınca yer seçimi uygun olan mevcut faal tesisler, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirmeleri amacıyla çevresel durum değerlendirme raporunu Bakanlığa sunar, bu rapor Bakanlıkça değerlendirilir."* hükmü ile önceki ÇED Yönetmeliklerinde yer alıp ta, bu hükümleri yerine getirmeyen proje sahiplerine kolaylık sağlamış ve bir nevi af niteliği sayılabilecek bu düzenlemeye ait herhangi bir işleyiş, süreç ve format öngörülmemiştir (Serter, 2005).

1997 ve 2002 tarihli ÇED Yönetmeliklerinde yer alan "ÇED Ön Araştırması Raporu" ise bu yönetmelikte "Proje Tanıtım Dosyası" olarak adlandırılmıştır. Yönetmeliğin 6. maddesinin son fıkrası da önceki düzenlemelere paralel olarak, Yönetmeliğe tabi faaliyetler için "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça bu projelere hiçbir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemeyeceğini ve proje için yatırıma başlanamayacağını belirtmekte olsa da, burada

yeni olarak bir de "onay" kelimesinin yanında parantez içerisinde "çevre düzeni plan tadilatı onayları dahil" ifadesine yer verilmiştir.

2003 Yönetmeliğindeki en önemli değişiklik Ek-1 Listesine tabi olan projelerde, ÇED sürecinde, yapılmakta olan Bilgilendirme ve Kapsamlaştırma toplantıları tek toplantı haline getirilmiş ve bir önceki yönetmelikte 117 işgünü olan ÇED süreci 35 iş gününe indirilmiştir. Ek-I Listesine tabi projeler için de ÇED Ön Araştırmasına tabi projeler olarak bilinen Ek-II Listesi, Seçme eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi olarak değiştirilmiş, Ek II Listesine tabi projeler için halkın katılımı toplantısı kaldırılmıştır. Ayrıca Ek-II Listesine tabi projeler için ÇED Ön Araştırma Raporu hazırlama yükümlülüğü kaldırılmış, yatırımcı yeni yönetmelikle getirilen ve Ek-4'te verilen Proje Tanıtım Dosyasının Hazırlanmasında Esas Alınacak Seçme eleme Kriterlerine göre proje tanıtım dosyasının hazırlanması öngörülmüştür. 2002 yönetmeliğinde 75 işgünü olan değerlendirme süreci 35 işgününe indirilmiştir.

2003 Yönetmeliğinde, "ÇED Gereklidir" kararı verilen projeler için 2002 Yönetmeliğindeki beş yıl yerine bir yıl içerisinde ÇED sürecinin başlatılmaması durumunda başvurunun geçersiz sayılacağı hükmü düzenlenmiştir. Ayrıca ÇED Raporunun ve eklerinin, taahhüt yazısı ile onaylı imza sirkülerinin öngörülen sürede Bakanlığa sunulmaması halinde 2002 tarihli yönetmeliğinde ÇED Olumsuz Kararı verileceği düzenlenmekteyken, 2003 Yönetmeliği'nde, ÇED Raporunun geçersiz sayılacağı belirtilmiştir.

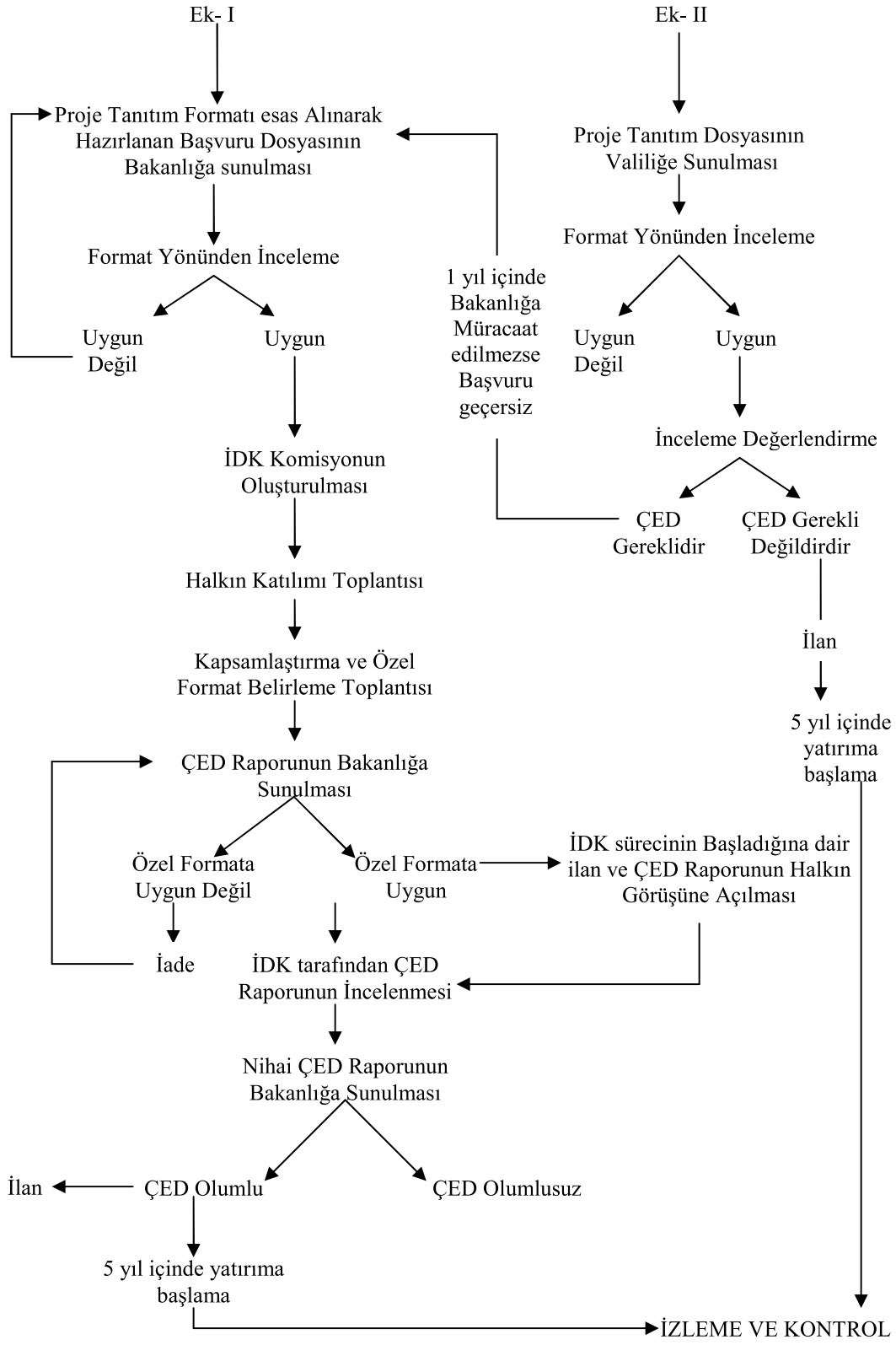
Ayrıca ileri teknoloji uygulamak suretiyle yapılmak istenilen değişikliklerin proje sahibi tarafından belgelenmesi halinde projenin Bakanlıkça değerlendirilebileceği düzenlemesi eklenmiştir.

Yönetmeliğin, yatırımın izlenmesi ve kontrol edilmesine, yönetmeliğe aykırı uygulamaların durdurulmasına, sürelerin uzatılması ve durdurulmasına, proje sahibinin değişmesine, anlaşmazlıkların çözümüne, ÇED uygulamalarının güçlendirilmesine ve entegre projelere ilişkin maddelerinde bir değişiklik bulunmamaktadır.

2003 Yönetmeliğindeki diğer önemli bir değişiklik ise; Yönetmeliğin "Askeri projeler" hakkındaki 24. maddesinde göze çarpmaktadır. 1993, 1997 ve 2002 tarihli Yönetmeliklerde askeri projelerle ilgili ÇED uygulamaları bir istisna olarak düzenlenmişken, 2003 Yönetmeliğinde; askeri projelerle ilgili ÇED uygulamalarının ilgili kurumun görüşü alınarak Bakanlıkça belirleneceğinin düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Yönetmelikte yeni bir düzenleme de "Olağanüstü durumlar ve özel

hükümler" başlıklı 25. maddede görülmektedir. Bu maddede uygulanacak ÇED prosedürünün Bakanlık tarafından belirleneceği belirtilmiştir.

Ek-I'de yer alan ve doğrudan ÇED sürecine tabi tutulacak olan faaliyet türleri 40 başlık altında belirtilmiş, Ek-II'de yer alan ve seçme eleme kriterleri uygulanacak olan faaliyetler ise 43 başlık altında listelenmiştir. Bu noktada, bir önceki yönetmeliğe oranla, ÇED'ne tabi projelerde daraltmalara gidildiği bazı projelerin Ek-I ve Ek-II Listelerinden çıkartılması, bazı projelerin Ek-I'den Ek-II'ye kaydırılması ve önceden belirlenen sınır değerlerin yukarı çekilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. 2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED süreci şekil 4.5'te verilmektedir.

Şekil 4.5. 16 Aralık 2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED süreci (Pınarlı, 2007).

4.4.5. 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği

AB'ne uyum sürecinde yürütülen çalışmalar çerçevesinde hazırlanan Ulusal Programda, ÇED uygulamalarının güçlendirilmesi ve gerekli eğitim programlarının gerçekleştirilmesi hususu kısa ve orta vadeli hedefler arasında yer aldığından, AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında, ÇED Yönetmeliği 17 Temmuz 2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin amaç, kapsam ve dayanak maddelerinde bir değişiklik bulunmamakla birlikte, 4. maddede yeni tanımlar göze çarpmaktadır. "ÇED Gereklidir Kararı" tanımında, öncekinden farklı olarak "çevresel etkilerin daha detaylı incelenmesi" hususuna vurgu yapılmıştır. Yönetmelikte yer alan üç yeni tanım ise son derece önemlidir. Bunlardan ilki, "halk" tanımıdır. Halk; "*Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile ulusal mevzuat çerçevesinde bir veya daha fazla tüzel kişi veya bu tüzel kişilerin birlik, organizasyon veya grupları*" olarak tanımlanmıştır. Halkın, yabancıları ve tüzel kişilikleri de kapsayacak şekilde geniş olarak tanımlanmış olduğu görülmektedir. Yönetmelikte bir de "ilgili halk" tanımı yer almaktadır. İlgili Halk; "*Gerçekleştirilmesi planlanan projeden etkilenen veya etkilenmesi muhtemel olan halk*" olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte, halkın katılımı toplantısı ise; "*Kapsam ve özel format belirleme toplantısından önce halkı proje hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere yapılan toplantı*" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar, 2008 Yönetmeliğinde halkın katılımı konusuna verilen önemi göstermektedir.

Tanımlar arasında yer alan izleme kontrol tanımında, önceki yönetmelikten farklı olarak, projenin inşaat, işletme ve işletme sonrası aşamalarında izleme kontrolün yapılacağı vurgulanmıştır. Proje ise "gerçekleştirilmesi planlanan yatırım" şeklinde kısaca tanımlanmıştır.

6. Madde'de yapılan diğer bir değişiklik ile de ÇED Olumlu veya ÇED Gerekli Değildir kararı alınmadıkça projelerin ihale edilemeyeceğine dair hüküm olmuştur. Böylece madde hükmünün güçlendirildiği görülmektedir.

Yönetmeliğin, ÇED'ne tabi projelerin belirtildiği 7. ve 15. maddelerinde yeni bir düzenleme göze çarpmaktadır. Burada, Yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesi halinde, kapasite artışı toplamının Ek-I'de belirtilen eşik değerlerde veya eşik değerin üzerinde olması halinde ÇED Raporu hazırlanması, Ek-II'de belirtilen eşik değerlerde veya eşik değerin üzerinde olması halinde Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması gerekmektedir. Yönetmelik

kapsamında veya dışında olan projeler için yapılacak kapasite artışı toplamı da Yönetmelik kapsamına alınmıştır. Böylece ÇED'e tabi projeler için kapasite artırımı yoluyla mevzuat dışında kalma çabalarının önüne geçilmeye çalışılmışsa da, bu düzenleme Yönetmelik kapsamında en fazla istismar edilen ve en çok kafa karıştıran düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; 25 hektar ve üzeri çalışma alanı içindeki madenlerin çıkarılması faaliyetleri Ek-I Listesi kapsamında iken, 24,99 hektar için proje tanıtım dosyası hazırlanmakta, ÇED Gerekli Değildir kararının alınmasından sonra 24,99 hektar alanda alan genişlemesinin planlanması halinde ÇED Raporu yerine yine proje tanıtım dosyası ile müracaat edilmektedir. Bundan sonra yapılacak 0,01 hektar artış için de toplam kapasite artışı 25 hektar olduğu için ÇED Raporu hazırlanması gerekmektedir.

ÇED sürecinin başlatılması ve komisyonun kuruluşuna ilişkin 8. maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir. Buna göre, ÇED Başvuru Dosyasının sunulmasına müteakip, ÇED sürecinin başladığından halk haberdar edilmektedir. Esasen burada haberdar edilmenin de ötesinde, görüş, soru ve önerilerin sunulması imkanı tanınmakta ve bu duyurunun yapılmasında da birçok yol öngörülmektedir. Halkın en erken aşamada projeden haberdar edilmesi ve görüşlerini sunabilmesi son derece olumlu bir düzenlemedir.

Yönetmeliğin 9. maddesi önceki düzenlemeyle paralel olmakla birlikte, Yönetmeliğin genelinde kullanılan "halk" teriminden farklı olarak, ikinci maddenin (a) bendinde tanımlar arasında değinilen "ilgili halk" teriminin kullanıldığı görülmektedir. Burada, halkın katılımı toplantısı için projeden en çok etkilenmesi beklenen "ilgili halk"ın kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterileceği belirtilmektedir. Önceki düzenlemede "ilgili halk" yerine "yöre halkı" terimi yer almaktadır. Aynı fıkranın bir sonraki bendinde toplantıya ilişkin ilanın toplantı tarihinden en az 10 gün önce yayınlanacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında, Valiliğin, halkın katılımı toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyuracağı, halkın görüş ve önerilerinin zamanlama takvimi içerisinde komisyona sunulacağı düzenlenmiştir. Bu aşamada, "halk" teriminin kullanılması da geniş bir katılım öngörüldüğünü göstermektedir.

Yönetmeliğin, komisyonun kapsam ve özel format belirleme toplantısına ilişkin 10. maddesi önceki yönetmelik hükmüyle aynı doğrultuda olmakla birlikte, süre uzatım talebinin uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere ek süre verileceğini ancak bunun bir defaya mahsus olacağını düzenlemiştir. Bu süre kısıtlamasının amacı, özel

formatın verilmesinden ÇED Raporunun hazırlanmasına kadar geçecek sürede bölgenin özelliklerinde meydana gelebilecek değişmeler nedeniyle özel formatın güncelliğini yitirmesinin önüne geçmektir.

Komisyonun çalışma usulü ve ÇED Raporunun incelenmesine ilişkin 12. maddede ve nihai ÇED Raporu ve ilgili dokümanların Bakanlığa sunulmasına ilişkin 13. maddede herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır. Buna karşın "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararına ilişkin 14. maddede önemli bir değişiklik yapılmıştır. Maddeye eklenen ilk fıkra ile; Komisyonun nihai ettiği ÇED Raporunun halkın görüş ve önerilerini almak üzere İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde ve Bakanlıkta 10 işgünü görüşe açılacağı, Bakanlıkça projeyle ilgili karar alma sürecinde bu görüşlerin de dikkate alınacağı, raporun 3 işgününde komisyon üyesi sayısı kadar çoğaltılmasının isteneceği ve çoğaltılan ÇED Raporunun 5 işgünü içerisinde Bakanlığa sunulacağı düzenlenmiştir. Nihai edilen raporun da halkın görüşlerine açılacak olması ve bu görüşlerin karar alma sürecinde dikkate alınacağının düzenlenmiş olması faydalı bir gelişmedir. Benzer şekilde, maddenin ikinci fıkrasında, ÇED süreci sonucunda alınan kararın içeriğinin, karara esas gerekçelerin ve halkın görüş ve önerilerinin nihai ÇED Raporuna yansıtıldığının uygun araçlarla halka duyurulacağının belirtilmiş olması da yeni bir düzenlemedir.

Yönetmeliğin 15. maddesi ÇED'e tabi projelerin belirtildiği 7. maddesine paralel bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre; bu Yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesi halinde, kapasite artış toplamı bu Yönetmeliğin EK-II'deki eşik değer veya üzerindeki projeler seçme eleme kriterlerine tabidir.

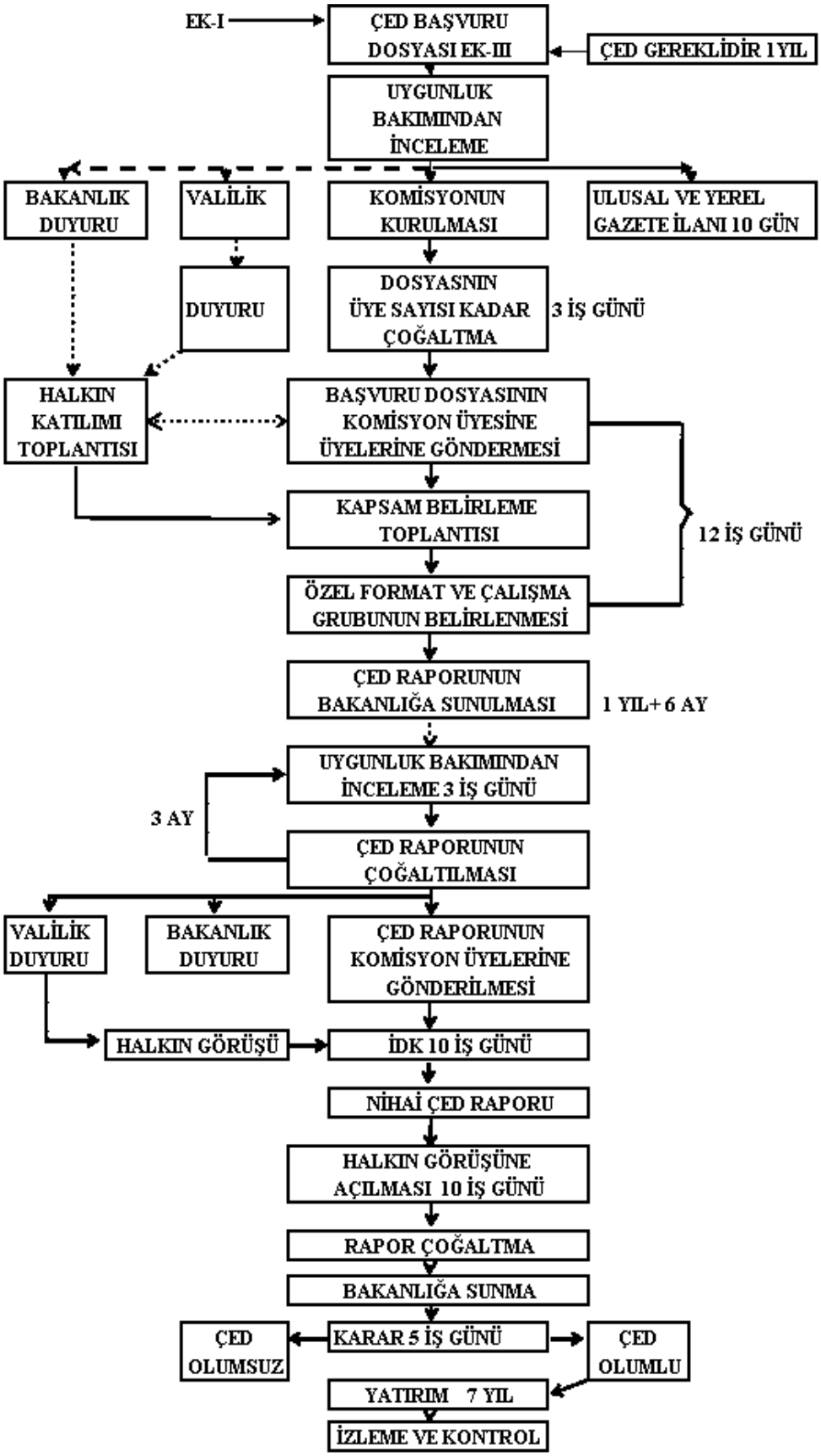
Ek-II Listesindeki projelerin başvuru ve inceleme sürecine ilişkin 16. maddenin 3. fıkrasında, yeni olarak, eksiklikler tamamlanarak altı ay içerisinde Bakanlığa sunulmayan proje tanıtım dosyalarının iade edileceği ve başvurunun geçersiz sayılacağı düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 19. maddesinde, ÇED incelemesi yapılmaksızın başlanan faaliyetlerin Bakanlıkça, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlanan faaliyetlerin ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulacağı düzenlenmiştir. Maddede, faaliyetin durdurulması yaptırımı dışında, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edileceği de düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin yeterlik belgesine ilişkin 26. maddesinde, yeterlik belgesi almakla yükümlü olanların sadece ÇED Raporu hazırlayacak kurumlar değil, aynı zamanda

ÇED Başvuru Dosyası ve ÇED Raporu hazırlayacak kurum ve kuruluşlar olduğu hükme bağlanmıştır. Hatırlanacağı üzere 2003 ÇED Yönetmeliği'nde, Yeterlik Belgesi Tebliği, Ek-II Listesinde yer alan projeler bakımından uygulanmamaktaydı ancak hali hazırdaki düzenleme uyarınca, Ek-II Listesinde yer alan projelerde hazırlanacak Proje Tanıtım Dosyası da Yeterlik Belgesi Tebliği hükümlerine tabidir.

Yönetmeliğin Ek-I Listesinde yer alan ÇED uygulanacak projeler listesinin ve Ek-II Listesinde yer alan seçme eleme kriterleri uygulanacak projeler listesinin öncekinden daha geniş kapsamlı olduğu görülmektedir. Ek-III'de ÇED Genel Formatı, Ek-IV'de Proje Tanıtım Dosyasının hazırlanmasında esas alınacak seçme eleme kriterleri ve Ek-V'de duyarlı yöreler yer almaktadır. 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED süreci Şekil 4.6'da gösterilmektedir.

Şekil 4.6. 17 Haziran 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED süreci (Anonim, 2008)

4.5. Türkiye'de ÇED ve Planlama İlişkisi

4.5.1. Çevre Düzeni Planı Yasal Düzenlemeler

Planlama ile ilgili mevzuat çok sayıda kurum ve kuruluşun yetki alanlarına girmekte ise de bu alanda temel yasa 3194 sayılı İmar Kanunu'dur (Ersoy, 2006). Bu yasa ve ilgili yönetmeliklerinde, fiziki plan kademelenmesi ile bu planların yapım ve onaylanmasına ilişkin yetki ve yükümlülükler belirlenmiştir. Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik (2008) çevre düzeni planlarını "dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak, ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan veren, rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak yapılan ve tarım, turizm, konut, sanayi, ulaşım ve benzeri arazi kullanım kararlarını ve politika ve stratejileri belirleyen ve alt ölçekli planlara esas olan üst ölçekli fiziki planlardır." şeklinde tanımlamaktadır.

Çevre düzeni planları, ülkemizin sahip olduğu zengin doğal, kültürel ve tarihi değerlerin ulusal ve uluslar arası normlar ve anlaşmalar çerçevesinde korunması ve geliştirilmesi, sağlıklı ve güvenli bir çevrenin oluşturulması, kirliliğin oluşmadan önce önlenebilmesi, yatırımcı kurum ve kuruluşlara, yerel yönetimlere hazırlayacakları alt ölçekli planlara yol gösterici olması amacıyla hazırlanmaktadır.

1985 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 5. maddesinde yer alan Çevre Düzeni Planı, "ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan" olarak tarif edilmiş; ancak, Çevre Düzeni Planlarının kapsamı, içeriği, ölçeği, yapım ve onamasına ilişkin olarak yasanın başka maddelerinde herhangi bir hüküm getirilmemiştir. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 1985 yılında yürürlüğe giren Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte, 2001 yılında (Ek: 17 Mart 2001/24345 R.G.) oldukça kapsamlı bir düzenleme yaparak Çevre Düzeni Planlarına ilişkin olarak ayrıntılı hükümlere yer vermiş, tanımı, ölçekleri, içeriği, yapım ve onama süreçleri açıklanmıştır (Ersoy, 2006). Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın 2001 yılında ilgili yönetmelikte yaptığı bu kapsamlı değişiklikle Çevre Düzeni Planları yasal zeminde ilk kez anlamlı bir bütünsellik kazanmış iken bu kez de bu planları yapmakla yetkili İdarenin kim olacağı konusunda Çevre ve Orman Bakanlığı yeni bir tartışma ve anlaşmazlığa yol açmıştır.

2003 yılında yürürlüğe giren "Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 4856 sayılı Kanun"un "Bakanlığın Görevleri" başlıklı 2.maddesinin (h) fıkrasında şu ifadelere yer verilmektedir: "Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun

olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkân veren rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kalkınma plânları ve bölge plânları temel alınarak çevre düzeni plânlarını hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak". hükmü getirilmiş ancak, Çevre ve Orman Bakanlığı bu planların kapsam, içerik, ölçek ve yapımlarına yönelik ayrıntılı bir yeni düzenleme getirmemiştir.

2004 yılına gelindiğinde ise, üst ölçekli planlarla ilgili olarak yeni yasal düzenlemelerin gündeme geldiğini görüyoruz. Bu yılda yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun görev, yetki ve sorumluluklarla ilgili 7. maddesinde şu ifadeye yer verilmektedir: "Çevre düzeni plânına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak". Bu madde Geçici 1. Madde ile birlikte, nazım plan üst ölçeğini 1/5.000 den 1/25.000 e yükseltmekte ve bu aralıkta yapılacak planlara da "nazım plan" adını vermektedir. Burada akla gelen ilk soru, 1/25.000 ölçekli planların Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Çevre Düzeni Planı olarak tanımlandığı ve kapsam ve içeriğinin de buna göre tanımlanmış olmasının neden olacağı karmaşadır.

2005 yılına yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ise yeni bir çevre düzeni planından söz etmektedir. Kanunun il özel idaresinin görev ve sorumluluklarının sayıldığı 6. maddesinde İdareler ilin çevre düzeni plânını hazırlamakla görevlendirilmektedirler. Buna göre, "İl çevre düzeni plânı; valinin koordinasyonunda, büyük şehirlerde büyük şehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni plânı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır". Bu planların kapsamı, içeriği ve ölçeği konusunda açık hükümlerin olmaması yetki ve sorumluluk açısından zaten yeterince karmaşık olan çevre düzeni planları konusunda yeni bir tartışma ortamının yaratılmasına neden olmuştur.

İl Özel İdaresi ile Büyükşehir ve İl Belediyelerine, İl Çevre Düzeni Planlarını hazırlama görevinin verilmesi üzerine ortaya çıkan bu karmaşayı önlemek üzere Çevre ve Orman Bakanlığının Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan 25.04.2005 tarih ve 2097-23859 sayılı genelge ile, "Sınırları il sınırlarından küçük ve/veya büyük olan yeni çevre düzeni planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi"nin Çevre ve Orman Bakanlığında olduğu, il sınırları ile "birebir aynı olan" Çevre Düzeni Planlarının ise İl Özel İdareleri tarafından yaptırılabileceği belirtilerek, yetki alanları ayrılmaya çalışılmıştır (Çizelge 4.3) .

Çizelge 4.3. Plan Yapma ve Onama Yetkisine Kurumlar. (Ersoy, 2006)

Plan Adı	*Planlama alanı*	*Ölçek*	*Plan yapma yetkisi*	*Plan onama yetkisi*	*Hukuki Dayanak*
Bölge Planı	Bölge	Belirsiz	DPT	DPT	3194 Sayılı İmar Kanunu
İl Çevre Düzeni Planı	İl sınırları içerisinde kalan alan	Belirsiz	İl Özel idaresi	İl Özel İdaresi ile ilgili Belediye	5302 sayılı İl Özel İdare Kanunu
Çevre Düzeni Planı	Havza ve Bölge	1/50000 ve 1/100000	ÇOB*	ÇOB*	2872 sayılı Çevre Kanunu
Nazım İmar Planı	BŞB Sınırları içerisinde kalan alan	1/25000	BŞB	BŞB	5216 sayılı BŞB Kanunu
Nazım İmar Planı	Belediye ve Mücavir Alan	1/5000 ve 1/2000	Tüm Belediyeler	İlgili Belediye	3194 Sayılı İmar Kanunu
Uygulama İmar Planı	Belediye ve Mücavir Alan	1/1000	BŞB dışındaki tüm Belediyeler	İlgili Belediye	3194 Sayılı İmar Kanunu

*Havza ve Bölge planlama alanlarındaki çevre düzeni planlarını yapma yetkisi 644 Sayılı K.H.K. ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir.

Ancak, gerek yasada gerekse anılan genelgede İl Çevre Planlarının hangi ölçekte yapılacağına ilişkin bir ifade yer almadığı için İl Özel İdarelerinin il sınırları ile çakışan alanda 1/25.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı yaptırabileceklerine yönelik bir tartışmanın açılması önlenememiştir. Bu yaklaşımın, İl Özel İdaresi yasasında yer alan ve üst ölçekli bir plan olması öngörülen İl Çevre Düzeni Planına ilişkin ifadesinin ruhu ile uyuşmadığı ise açıktır.

Ölçek konusunda ortaya çıkan tartışmalar ise, ancak 2006 yılında sonuçlandırılmıştır. 26.04.2006 yılında yürürlüğe giren 5491 sayılı yasa ile değişik 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9.maddesinin (b) fıkrasına göre, "Ülke fizikî mekânında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, koruma-kullanma dengesi gözetilerek kentsel ve kırsal nüfusun barınma, çalışma, dinlenme, ulaşım gibi ihtiyaçların karşılanması sonucu oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek amacıyla nazım ve uygulama imar plânlarına esas teşkil etmek üzere bölge ve havza bazında 1/50.000-1/100.000 ölçekli çevre düzeni plânları Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır. Bölge ve havza bazında çevre düzeni plânlarının yapılmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir". hükmü getirilmiş olup, Çevre ve

Orman Bakanlığınca hazırlanan Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik 11.11.2008 tarih ve 27051 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4.5.2 ÇED ve Planlama İlişkisi

1970 ve sonrasında, o yıllara kadar göz ardı edilen çevre, farklı disiplinlerin ortak kaygısı durumuna gelmiştir. Planlama mesleği de bu disiplinlerden biridir. Planlama, kavramsal olarak belirlenen bir hedefe ulaşabilmek amacıyla harekete geçmeden önce yapılan hazırlıklar, karar verme ve seçim yapma sürecidir (Özer ve ark. 1996).

Ekonomik kararlar ile ekolojik değerlerin birbirine entegrasyonuna imkan veren, doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere yapılan çevre düzeni planını arazi kullanım kararlarının belirlenmesindeki temel rolü nedeniyle her türlü faaliyetin yer seçimine ilişkin temel yasal doküman olması nedeniyle ÇED ile doğrudan ilişkilidir. Çevre düzeni planları genel arazi kullanım kararları ile birlikte doğal varlıkların ve ekolojik açıdan hassas/risk altında bulunan alanların korunmasına yönelik önlemleri, strateji ve politikalara ilişkin kararları da belirlemektedir (Anonim, 2009 b.).

Planlar, her türlü arazi kullanım biçimini kapsayacak şekilde, arazi çalışmaları ve mevcut bilgilerin birlikte değerlendirildiği, herhangi bir arazi kullanım biçiminin fonksiyonuna bağlı olarak ortaya çıkan altyapı ve üstyapı ihtiyaçları ile farklı arazi kullanım biçimlerinin birbirleriyle ilişkisi ve etkileşimlerinin de aynı anda değerlendirildiği bir süreç sonunda hazırlanmaktadırlar (Anonim, 2009 b.).

ÇED'in temel amacı, ÇED'e konu faaliyetin birden fazla "yer alternatifi"ni değerlendirerek, çevreye yönelik olumsuz etkilerin belirlenmesi ve en az etkiye yol açacak yer seçiminin yapılmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde arazi kullanım kararlarının belirlendiği planlama kararları ÇED süreci açısından son derece önemlidir. Üst ölçekli bir plan olarak tanımlanabilecek çevre düzeni planları,

- Genel arazi kullanım kararlarını belirlemesi,
- Ekolojik açıdan hassas/risk altında bulunan alanların korunmasına yönelik kararların belirlenmesi,
- Doğal değerlerin korunmasına-sürdürülebilir kullanıma yönelik kararları belirlemesi,
- Yerleşime uygun olmayan, riskli

Geleceğe yönelik projeksiyonları içermesi nedeniyle, ÇED için temel araç niteliğindedir (Anonim,2009 b.).

Türkiye'de ÇED Yönetmeliği uygulamalarında, proje yeri konusunda, önemli sorunlar yaşanmaktadır. Çevre boyutu değerlendirilmeden hazırlanan planlar ya da plansız alanlarda uygulanan ÇED süreci belirsizliklere ve tartışmalara yol açmaktadır. 443 Sayılı Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesinin (c) bendi "*Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan veren rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak çevre düzeni planlarını hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak*" ve ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğünün Görevleri başlıklı 11. maddesinin (d) bendinde "*Çevre düzeni planlarını yapmak veya yaptırmak ve bu planların uygulanmasını sağlamak*" hükümlerine istinaden 4 Kasım 2000 tarih ve 24220 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmeliğin 10. maddesi gereğince, ÇED Yönetmeliği kapsamında yer alan projeler için Çevre Düzeni Plan Değişikliği yapılması gereken durumlarda, "ÇED süreci başlatılmadan önce plan değişikliğinin yapılması ve plan değişikliği uygun bulunmayan faaliyetler için ÇED süreci başlatılamaz" hükmü gereğince bu tarih itibariyle öncelikle çevre düzeni plan değişikliği yapılmakta ve plan değişikliği uygun bulunması halinde ÇED süreci başlatılmaktaydı.

Ancak, 16.12.2003 tarihli ÇED Yönetmeliğinin 6. maddesinin son fıkrasında "Yönetmeliğe tabi faaliyetler için ÇED Olumlu ya da ÇED Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelere hiçbir teşvik, onay (çevre düzeni plan tadilatı), izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez hükmü gereğince", getirilen bu hüküm ile önce ÇED sonra Çevre Düzeni Planı yapılması şeklinde uygulamalar başlatılmış, 2004 tarihinde ÇED Yönetmeliğinde yapılan bir değişiklik ile 2003 tarihli Yönetmeliğin 6. maddesinde "onay" dan sonraki "çevre düzeni plan değişikliği" ibaresi kaldırılmış, ve yapılan bu değişiklikten sonra çevre düzeni planı içinde yapılan ÇED uygulamalarında, plan değişiklikleri ÇED süreci ile beraber yürütülmekte, ÇED Olumlu kararı verilen bir proje için bazen çevre düzeni plan değişikliği teklifleri reddedildiği için proje gerçekleştirilememektedir.

BÖLÜM 5
STRATEJİK ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ(SÇD)

5.1. SÇD'nin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınmanın uygulamaya dönük bir aracı olan Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD), plan, program ve politikaların çevre üzerindeki olası olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi ve bu etkilerin en aza indirgenmesi süreci şeklinde tanımlanmaktadır (Anonim, 2006). Rossouw (2000)'a göre, SÇD çevre yönetimi için kullanılan araçlardan biri olan ÇED'in bir ileri aşamasıdır ve makro düzeyde uygulanır (Yücel ve Say, 2001).

1991 yılında imzaya açılan Sınır Aşan Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi (Espoo Sözleşmesi) altında yürütülen çalışmalarda, çevre koruma alanında sürdürülen çalışmaların yetersizliği üzerinde durulmuş ve yeni araçlar aranması gerektiği belirtilmiştir. SÇD uygulamaları için itici güç ve destek 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) ile gelmiştir. Birleşmiş Milletler "Taslak SÇD Protokolü"nü hazırlamış ve 26-27 Şubat 2001'de Sofya'da tarafların görüşlerine açmıştır. Bu protokol Mayıs 2003'te Kiev'de imzaya açılmıştır (url.5, 2006).

Günümüzde, dünyanın karşı karşıya kaldığı çevresel sorunların temelinde ekonomik kalkınma için yapılan faaliyetlerin doğurduğu sonuçlar yatmaktadır. Bu faaliyetler yerel ölçekte somutlaşsa da üst ölçekli politika, plan ve programlara dayanmaktadır. ÇED, yerelde somutlaşan faaliyetlerin yani uygulama kararı alınmış projelerin, çevreye olabilecek zararlı etkisinin azaltılmasını konu alan bir süreçtir. Sadece proje bazında yapılan çevresel değerlendirmenin, çevrenin bütüncül olarak korunmasında etkili olmaması nedeniyle, dünyada yeni bir arayışa gidilmiş ve SÇD bu arayışın sonunda ortaya çıkmıştır (Serter, 2005). SÇD kalkınmanın yarattığı çevresel etkileri faaliyet bazında tek tek irdelenmeye gerek kalmadan bütüncül bir yaklaşımla değerlendirerek zamandan ve maliyetten tasarruf sağlayan, çevresel değerlerin korunmasında etkin bir şekilde kullanılabilecek en uygun araçtır (Serter, 2005).

Ortak Geleceğimiz Raporu'nda "yaygın çevresel değerlendirme" başlığı altında stratejik çevresel değerlendirme önerilmektedir. Rapora göre stratejik çevresel değerlendirme yalnızca üretime ve projelere değil, bu projelere yön veren politika, plan ve programlara da uygulanmalıdır. Bu noktada yapılan tanımda SÇD, politika, plan ve programların çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesidir. SÇD, planlama düzeyinde kalkınma planları ve her türlü planlama etkinliğinin, program düzeyinde ise

planların uygulama aşamalarının çevresel değerlendirmesinin yapılması, alternatiflerinin belirlenmesi ve önlemlerin alınmasını içermektedir (Serter, 2005).

1990'ların başında projeler düzeyinde gerçekleştirilen ÇED'nin daha önceki safhalarda ve stratejik düzeylerde alınan kararları işaret etmede ve etkilemede yetersiz olduğu görülmüştür. Planlanmış bir faaliyetin alternatiflerini tanımlama ancak proje yeri veya faaliyetin niteliği düzeyinde olabiliyordu. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda çevresel değerlendirmenin politika, program ve planlara da uygulanması görüşü savunulmaya başladı. Bu temel düşünce ile birlikte pek çok SÇD yaklaşımları ortaya çıkmıştır (url 6, 2012).

SÇD son yıllarda projelere yön veren politika, plan ve programlara uygulanan ve bu tür üst ölçekli karar mekanizmalarıyla çevresel değerlerin bir arada düşünülmesine yarayan bir araç olarak kullanılmaktadır. İlk kez Amerika Birleşik Devletlerinde 1969 yılında Ulusal Çevre Kanunu (NEPA) bünyesinde kullanılmıştır. Daha sonraki uygulamalarda ise SÇD, ÇED sürecinin alan ve kapsam olarak genişletilmiş şekli olarak uygulanmıştır (Serter, 2005).

SÇD'nin ülkelerdeki uygulamaları birbirlerinden farklı olmaktadır. Bu farklılığın ülkelerin politik yapılarının ve çevre konusundaki yaklaşımlarının bir yansıması olduğu söylenebilir. Örneğin, politik yapının kapalı ve katılıma açık olmayan bir bürokrasinin benimsendiği ülkelerde yasal düzenlemeler uygulamaya konulmadan önce onları topluma açmak ve çevresel etkileri üzerine bilgi ve eleştiri almak oldukça zor görülen bir uygulamadır. Bunun tam aksine SÇD ise katılımın genişliği ve yönetimin açıklığı ölçüsünde başarıya ulaşabilecek bir yasal düzenlemedir. SÇD yönetimleri kapalı ve tutucu oldukları bu konularda açık olmaya ve halka danışmaya zorlamaktadır (Partidato, 1996).

Uluslararası düzeydeki mevzuat çalışmaları 2000'li yıllarda başlamakla birlikte SÇD bazı ülkelerde daha önce uygulanmaya başlanılmıştır. Örneğin Kanada 1980'den bu yana çevresel değerlendirme prensiplerini kabinenin çıkardığı politika ve programlar üzerinde uygulanmaktadır. ABD, Hollanda, Kanada ve Yeni Zelanda plan ve programlarına SÇD uygulayan ilk ülkelerdir. Hollanda ve Yeni Zelanda politikalara, kabine kararlarına, plan ve programlara SÇD uygularken; İngiltere, Avustralya, İsviçre, Finlandiya ve Fransa politikalara, plan ve programlara, ABD ise plan ve programlara SÇD uygulamaktadır (Therivel ve Partidario, 1999).

SÇD'nin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi kısaca çizelge 5.1'de verilmektedir.

Çizelge 5.1. SÇD'nin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi (Aydın, 2003 b.).

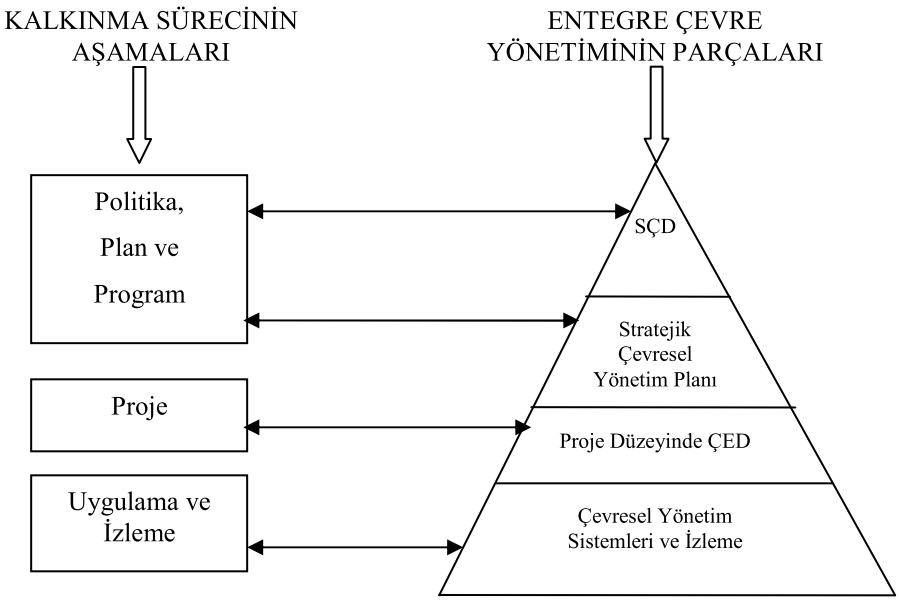
Yıl	**Açıklama**
1969	Ulusal Çevre Koruma Ajansı (ABD)
1978	Amerika Birleşik Devletleri Çevresel Kalite Konseyi
1990	Avrupa Ekonomik Topluluğu Politika, plan ve programların değerlendirilmesi için ilk direktif önerisi
1991	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (BMAEK), Sınır Aşan ÇED Konvansiyonu (Espoo, Finlandiya), politika, plan ve programlara ÇED uygulanması.
1991	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Program desteği için, çevresel etkilerin analiz edilmesi ve izlenmesine dair belirli şartlar.
1992	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu SÇD konusunda mevcut durum ve deneyimlerin anlatıldığı rapor yayımlanmıştır.
1997	Avrupa Komisyonu Belirli plan ve programların çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi için direktif önerisi
2001	Avrupa Komisyonu Belirli plan ve programların çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlı komisyon direktifinin yürürlüğe girmesi

SÇD bir bakıma, yalnızca proje bazında uygulanan ÇED'nin çevresel sorunlarla etkin bir mücadelede ortaya çıkan eksiklikleri gidermeye yöneliktir. Geniş kapsamlı bir çevresel değerlendirme sürecini içeren stratejik çevresel değerlendirme, karar alma mekanizmasını oluşturan sürecin ilk aşamasından itibaren uygulanmakta, çevrenin bütünsel bir yaklaşımla korunmasını sağlamakta, karar verme sürecindeki eşgüdümü güçlendirmekte ve kurumlar arası koordinasyonu destelemektedir. Stratejik çevresel değerlendirme ayrıca, ilgili planlama safhası için uygun bilgileri sağlamakta ve resmi makamlar ile halka bilgi ve konsültasyon yoluyla planlama sürecine katılım imkânı sunmaktadır (Güneş, 2010).

SÇD gerekliliği bağlamında vurgulanması gereken diğer bir nokta da, ÇED'nin, sadece proje bazında yürütülmesi nedeniyle, çevre hukuku ve politikasının, gerek çevrenin bütünsel bir yaklaşımla korunması hedefinin gerekse de sürdürülebilir kalkınma ilkesinin hayata geçirilmesinde yetersiz kaldığıdır. Alternatiflerin gerektiği gibi belirlenememesi, kümülatif, sinerjik, küresel ve geri döndürülmez etkilerin değerlendirme kapsamına alınamaması gibi hususlar ise, ÇED uygulamalarının

beklenen ölçüde etkili olamamasına neden olan faktörlerin başında gelmektedir (Güneş, 2010)

Rossouw ve ark. (2000)'a göre, SÇD ve proje düzeyinde uygulanan ÇED, birbirlerini tamamlayan iki kavram olarak Entegre Çevre yönetiminin aşamalarını oluştururlar (Yücel ve Say, 2001) (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Entegre Çevre Yönetim Sisteminin aşamaları (Rossouw ve ark., 2000).

SÇD'nin kapsamı ölçek olarak ÇED'e göre daha kapsamlıdır. Bunun dışında, stratejik çevresel değerlendirme sürecinde ele alınan alternatifler ÇED'e göre daha çoktur. Stratejik çevresel değerlendirme sürecine dâhil edilen etkilerin sayısının ve etki alanın ÇED'le kıyaslandığında daha geniş bir yayılım gösterdiği, burada belirtilmesi gereken diğer bir husustur. Son olarak, stratejik çevresel değerlendirme sürecinde politika, plan ve programlar için gerek görülen ayrıntı düzeyinin proje bazında yürütülen ÇED'den daha düşük olduğunu ifade etmek gerekir (Güneş, 2010). SÇD ile ÇED kapsamları ve farklılıkları çizelge 5.2'de gösterilmektedir.

Çizelge 5.2. SÇD ile ÇED Arasındaki Farklar (Partidario, 2003)

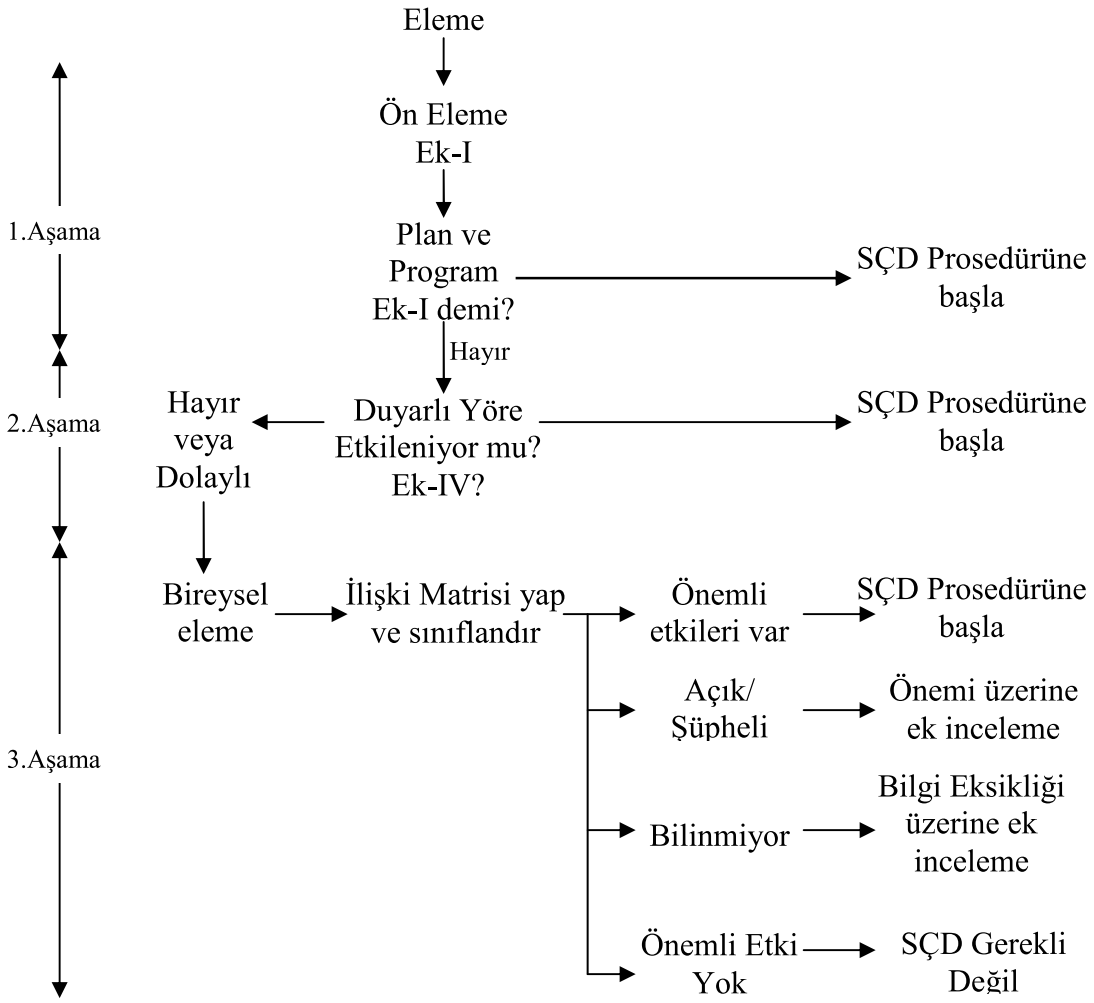
	SÇD	*ÇED*
Karar verme düzeyi	Politika, Plan, Program	Proje
Ele Aldığı Konular	Stratejiler, Vizyonlar, Kavramlar	İnşaat ve işletme faaliyetleri
Çıktı	Genel	Ayrıntılı
Etkinin büyüklüğü	Makro Ölçek (Ulusal, Bölgesel)	Mikro Ölçek (Yerel)
Zamanlama	Uzun ve Orta Vade	Orta ve Kısa Vade
Veri Kaynakları	Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri, Çevre Durum raporları	Alan çalışması, örnek analiz.
Veri tipi	Daha fazla nitel (Tanımlayıcı ve soyut bilgiler)	Daha fazla nicel (sayısal veri)
Alternatifler	Bölgesel, teknolojik, politik ve ekonomik	Belirli mekanlar, tasarı, inşaat
Karar verme sürecine etkisi	Kesin olmayan, belirsiz	Kesin ve belirli
Değerlendirme kriterleri	Sürdürülebilir kriterler	Yasal kısıtlamalar ve en iyi uygulama
Uygulayıcının rolü	Müzakereler için arabulucu	Değerler ve normlar
Kamu algısı	Belirsiz	Daha reaktif

5.2. SÇD Süreci ve Aşamaları

SÇD süreci; eleme, kapsamlaştırma, SÇD raporu, kalite kontrolü, karar verme aşaması ve izleme aşamasından oluşmaktadır (Anonim, 2005 a.).

5.2.1. Eleme

SÇD sürecinin ilk aşaması plan veya programa SÇD sürecinin uygulanmasının gerekli olup olmadığının belirlendiği "eleme" aşamasıdır. Bu aşamada yetkili otorite plan ya da programının SÇD kapsamında kalıp kalmadığını belirler. Bu aşamada "neden bir SÇD'ye ihtiyaç var?" sorusu cevaplanır. Eğer SÇD gerekliyse, yapılacak değerlendirmenin türü ve seviyesi bu ilk aşamada belirlenir. Bir SÇD çalışması gerekmiyorsa planı hazırlayan otorite, bu planın çevre üzerinde olumsuz bir etkisi olmayacağını bu aşamada ispatlamak zorundadır. Eğer zorunlu bir SÇD sürecine gerek duyulmuyor ise ilgili tarafların fikir ve düşüncelerine de danışılarak, SÇD yapılıp yapılmayacağı taraflarla birlikte belirlenebilir. Eleme süreci Şekil 5.2'de gösterilmektedir.

Şekil 5.2. SÇD Eleme süreci (Anonim, 2005 b.)

5.2.2. Kapsamlaştırma

Plan veya programa SÇD uygulanacağına karar verilmiş ise, planlamanın seviyesine (politika, plan ya da program), türüne (sektörel, bölgesel), amaçlarına ve kim tarafından ve nerede yapıldığına göre SÇD'nin kapsamı belirlenir.

Kapsamlaştırma aşamasında, çevresel açıdan önemli ve etkilenmesi olası alanlar ile alternatif planlar belirlenir ve SÇD süreci tasarlanır. Bu aşama ile halkın ve çevre otoritesinin görüşleri de alınarak bir kapsamlaştırma dokümanı hazırlanır. Kapsamlaştırma, olası etkilerin tanımlandığı en erken aşamadır. Bu etkilerin daha sonra, hangi tip ve hangi seviyede irdelenmesi gerektiği bu aşamada analiz edilir. Bu basamakta SÇD'nin iskeleti belirlenmektedir (Anonim, 1998). Toplanacak verilerin belirlendiği, çevresel hedeflerin tanımlandığı ve SÇD sürecinde dikkate alınacak çevresel göstergelerin oluşturulduğu, plan alternatiflerinin belirlendiği, değerlendirmenin kapsamı ve diğer basamaklarla bağlantıların sağlandığı,

değerlendirmenin yaklaşımı kapsamlaştırma süreci boyunca ortaya konur. Ayrıca bu aşamada SÇD süreci dışında bırakılması gerektiği düşünülen eylem ve durumlar da belirlenir (Aydın, 2003).

"SÇD süreci boyunca neyi araştırmalıyım ?", "nasıl bir yöntem izlemeliyim?", "sürece kimleri hangi aşamada dahil etmeliyim?" sorularının cevabı kapsamlaştırma aşamasında cevaplandırılmalıdır.

Kapsamlaştırma sürecinin yararları şunlardır:

- Çevresel bilgi üretmek için gerekli aktivitelerin erken planlamasını sağlayarak etkili bir SÇD sürecinin gelişmesini sağlar.
- Planlama sürecinin henüz başındayken planı hazırlayan kurum ya da kuruluşları alternatifler üretmeye yönlendirebilir.
- Planlama sürecinde toplanacak verilerin kapsamının ve seviyesinin belirlenmesini sağlayarak gereksiz verilerin toplanmasını engeller.
- Planlama sürecinin en erken safhalarında profesyonel grupların, çevresel otoritelerin ve halkın görüşlerinin de alınmasını sağlar. Bu şekilde süreç üzerindeki sahiplenme duygusunu arttırabilir ve geri dönülemez hatalar yapılmasını engelleyebilir.

Plan ya da programın tasarlanması için gereken verilerin toplanmasından sonra, göstergelerin ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. SÇD sürecinde hazırlanması gereken göstergeler, bir etkinin azaltılması için beklenen veya ulaşılması istenen durumdur (Aydın, 2003).

5.2.3. SÇD Raporu

Çevresel rapor SÇD sürecinin en önemli çıktısıdır. Planlama ile entegre yürüyen tüm süreci ve sonuçlarını tanımlamalıdır. Bir SÇD raporu şunları içermelidir Kapsamlaştırma raporunun özeti

- SÇD sürecinin planlama sürecinde yarattığı değişiklikler?
- SÇD çalışmasını kim yürütmüştür, ne zaman ve kime danışılmıştır.
- SÇD'nin amacı
- Planın amaç ve hedefleri
- Planlama alanı ile ilgili diğer plan ve politikalar var ise bunlarla bağlantılar
- Temel çevresel veriler
- Veri toplamakta ve bulmadaki güçlükler
- Önemli çevresel etkiler ve bu etkileri indirgeme yolları

- Seçilen alternatif için hangi çevresel kriterler etken olmuştur
- Eğer varsa diğer alternatifler nelerdir ve bu alternatiflerin seçilmemesinin nedenleri nedir?
- Alternatifler geliştirilirken dikkate alınan çevresel kriterler, göstergeler ve sürdürülebilirlik politikaları nelerdir?
- SÇD sürecinin ÇED uygulamaları ile bağlantısı ne olacaktır?
- Önerilen izleme yöntemi nedir, çevresel göstergeler ve hedeflere ulaşılıp ulaşılamadığı ne şekilde izlenecektir?

Planı hazırlayan kurum ya da kuruluş, yukarıda sayılan bütün maddeleri dikkate alarak hazırladığı raporunu çevresel otoriteye ve halka götürerek onlara danışmalıdır (Aydın, 2003).

5.2.4. Kalite Kontrolü

SÇD raporunun tamamlanması ile sürecin değerlendirildiği kalite kontrolü aşaması başlar. Kalite kontrolü çevre konusunda yetkili otorite tarafından gerçekleştirilir. Kalite kontrolü ile SÇD sürecinin doğru bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı, kapsamlaştırma raporunda yapılması öngörülenlerin yapılıp yapılmadığı ve halkın katılımının etkinliği gibi hususlar irdelenerek süreç değerlendirilir SÇD raporu kalite kontrolünün çıktıları halkın erişimine açık olmalıdır. Halkın ve çevresel otoritenin görüşleri ve eleştirileri belirli yerde toplanmalıdır (url:5, 2006).

5.2.5. Karar Verme ve İzleme

Karar verme aşaması ile SÇD sürecinin sonunda alınacak önlemler ve seçilecek alternatif konusunda son karar verilir. Çevre Bakanlığı tarafından hazırlanan Taslak Yönetmeliğe göre son karar planı yapan otoriteye aittir. Planı yapan otorite Bakanlığı ve halkı kararı konusunda bilgilendirir (url:5, 2006).

Plan veya programın uygulanması aşamasında ortaya çıkabilecek önemli olumsuz çevresel etkilerin en kısa sürede belirlenmesi ve bu etkilere karşı en kısa zamanda çözüm üretilmesi amacıyla hazırlanacak izleme programı SÇD hedeflerinin sürekliliğinin sağlanması amacıyla kullanılan önemli adımlardan biridir. Çeşitli göstergeler yardımıyla belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığının denetlenmesi ise izleme aşamasında gerçekleştirmektedir. İzleme, aynı zamanda, direktifte öngörülmeyen yan etkilerin tanımlanması için de önem arz etmektedir (url 7, 2012 s.39).

5.3. Avrupa Birliği SÇD Direktifi

27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/EEC sayılı Konsey Direktifi, ÇED'in sadece proje bazında yürütülmesini öngörmektedir. Proje düzeyinde yürütülen ÇED'in çevresel sorunlarla etkin bir mücadelede yetersiz kaldığının anlaşılması ise, politika, plan ve programların da çevresel bir değerlendirmeye tutulması yönünde ABi bünyesinde de taleplerin artmasına neden olmuştur (Güneş, 2010).

AB Komisyonu'nun politika, plan ve programlara ÇED uygulanmasına yönelik olarak 1990 yılında hazırladığı yönerge taslağı, bu yönde atılmış ilk somut adımlardandır. 1996 yılının sonlarında ise AB Komisyonu, belli plan ve programlara SÇD uygulanmasına ilişkin ilk resmi yönerge taslağını kabul ederek, bu taslağı 25 Nisan 1997 tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayınlamıştır. Bu yönerge taslağının uygulama alanında önemli bazı değişiklikler içeren ikinci bir yönerge taslağı ise 1999 yılında yayınlanmıştır. Üçüncü ve son yönerge taslağı ise, bazı ufak değişiklikler ile 21 Temmuz 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Güneş, 2010).

SÇD Direktifinin 1. Maddesinde "amaçlar" başlığı altında bu Direktifin amacı, "yüksek düzeyde bir çevre koruması sağlamak ve çevre üzerinde önemli etkiler yapma ihtimali bulunan belli planlar ve programların hazırlanması ve kabulü aşamasında bu Direktifte belirtilen şekilde çevresel bir değerlendirmeye tabi tutulmasıdır" şeklinde tanımlanmıştır (url:8, 2012).

SÇD Direktifinin 3. Maddesi "kapsam" başlığı altında Direktifin uygulama alanları; tarım, ormancılık, balıkçılık, enerji, taşımacılık, atık yönetimi, telekomünikasyon, turizm, şehir ve bölge planlama, arazi kullanımı için hazırlanan ve 85/337EEC sayılı Direktifin Ek-II Listesinde sayılan projelerin daha ileri gelişmesinin onaylanması için çerçeve belirleyenler ya da belli yerlerdeki olası etkileri nedeniyle, 92/43/EEC sayılı Direktifin 6. ve 7. maddelerine uygun olarak değerlendirme yapılması gerektiği belirlenenler SÇD Değerlendirmesine tabi tutulmaktadır (url:8, 2012).

SÇD Direktifinin 3. Maddesinin 8. Bendinde, amacı ulusal savunma veya acil durumlardaki plan ve programlar ile mali konulardaki plan ve programlar bu direktifin kapsamı dışında tutulmuştur. Diğer maddeler ise, SÇD'nin plan ya da programın hazırlanması ve kabul edilmesi aşamasında idareye sunulmadan önce yapılması gerekenler çerçevesi ortaya konulmuştur (url:8, 2012).

Bu doğrultuda, Çevre Raporunun hazırlanması, sınır ötesi istişareler, karar alma, karar alma ile ilgili bilgiler ve sürecin izlenmesi, topluluk mevzuatı, raporlama ve

değerlendirme ile direktifin uygulanması için üye devletlerin 21.07.2004 tarihinden önce SÇD ile ilgili yasaları yürürlüğe konulmasının ana çerçevesi çizilmiştir.

5.4. Türkiye'de SÇD ve Pilot Çalışmalar

Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve Uygulanmasına Dair Kararın "Çevre" başlığı altında, "*ÇED sürecinin etkinliğinin artırılması, Topluluk Müktesebatına uyum sağlanması ve gerekli teknik altyapının kurulmasının hedeflendiği, Stratejik ÇED uygulamaları için de, AB SÇD Direktifinin taslak olarak hazırlandığı bilinmekte ve çıkarılacak direktif doğrultusunda gerekli çalışma ve düzenlemelerin yapılması planlanmaktadır"*denmektedir. Orta vade de ise "*sektörel rehberler, eleme-tarama işlemi, Stratejik ÇED ve Güncel ÇED uygulamaları ile ilgili eğitim programları gerçekleştirileceği*" 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazetede (s.337-s.338) yayımlanmıştır. Bu kapsamda, Çevre Bakanlığı, MATRA Programına "AB Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliğinin Türkiye için Uyumlaştırılması ve Uygulanması Projesi" önerisi sunmuş ve kabul edilmiştir. Proje 2003–2004 tarihleri arasında yürütülmüştür (url:9, 2003).

"Türkiye için Taslak SÇD Yönetmeliğinin Uyumlaştırılması ve Uygulanması" Projesi kapsamında; AB SÇD Direktifinde belirtilen tüm sektörlerle (ulaşım, tarım, turizm, arazi kullanımı, enerji, telekomünikasyon, balıkçılık, ormancılık, atık yönetimi, su yönetimi) ilgili planlama çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşların ve etkilenen tüm tarafların katılımı ile 8 Nisan 2005 tarihinde Taslak SÇD Yönetmeliği hazırlanmıştır.

Yönetmelik SÇD'ni "çevre yönetiminin teknik araçlarından olan ve faaliyetler düzeyinde uygulanan çevresel etki değerlendirmesinin ileri bir aşaması olarak, çevre üzerinde önemli etkiler yapması muhtemel belli plan ve programlar hakkında bir çevresel değerlendirme yapılmasını temin ederek, üst düzeyde bir çevre korumasını sağlamak, plan ve programların hazırlanması ve onayı/kabulü aşamasına sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda çevresel faktörlerin entegre edilmesine katkıda bulunmak üzere uygulanan bir değerlendirme sürecidir." şeklinde tanımlamıştır.

Taslak Yönetmeliğe göre Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tabi plan ve programlar

1- Avrupa Birliği sürecinde hazırlanan Operasyonel Programlar

2- Çevre Düzeni Planları

3- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgeleri ve Turizm Merkezlerinde yer alan her ölçekte planlar (1/25.000 ve 1/5.000)

4- Demiryolu Ulaştırması Mastır Planı

5- Karayolu Ulaştırması Mastır Planı

6- Havayolu Ulaştırması Mastır Planı

7- Denizyolu Ulaştırması Mastır Planı

8- Yat Limanı Mastır Planı

9- Kırsal Kalkınma Programları

10- Su Havzaları Rehabilitasyon Plan ve Programları

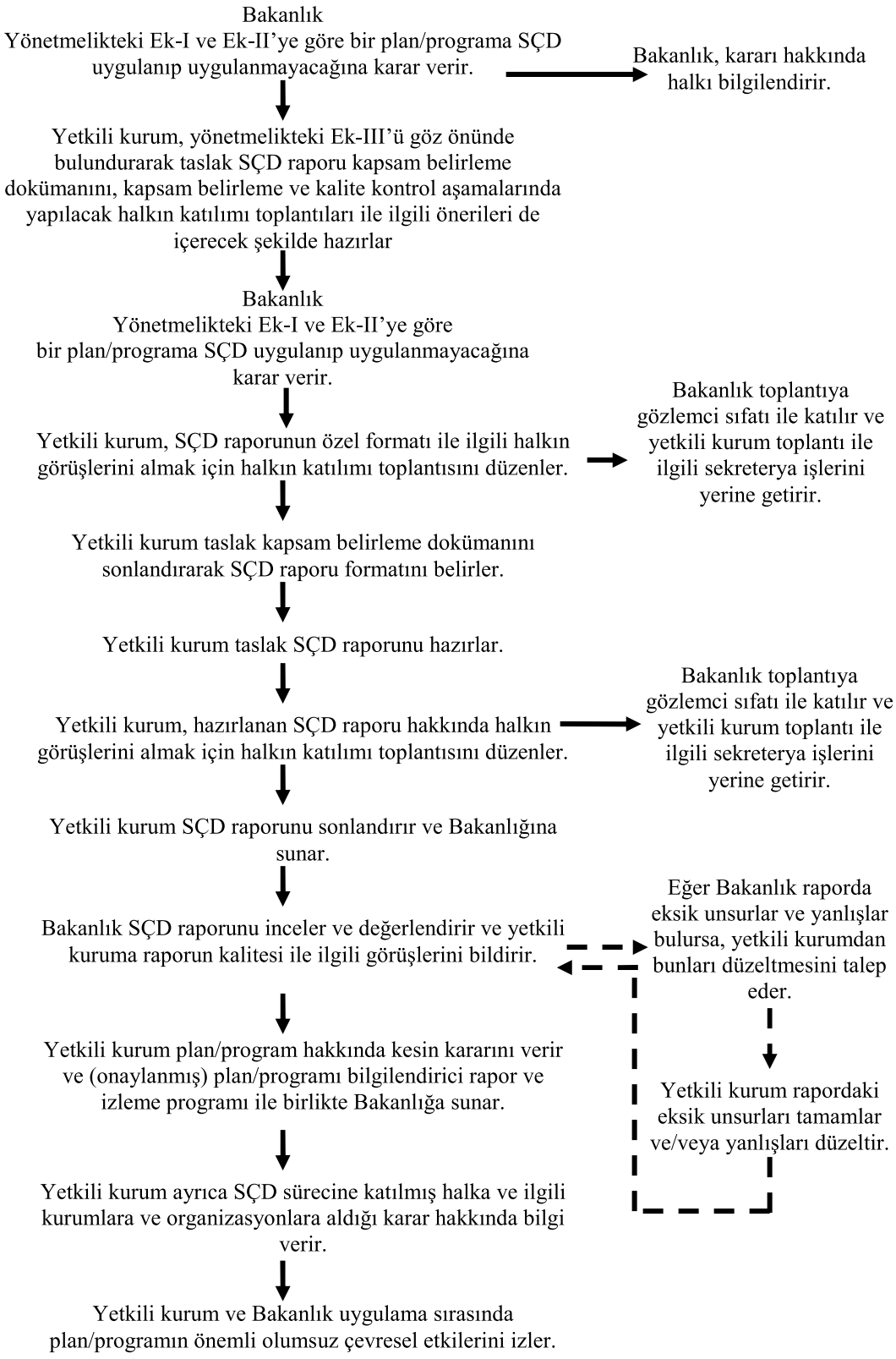
11- Bitki Üretimi Geliştirme Plan ve Programları

12- Havza Mastır Planları

13- Uzun Devreli Gelişme Planları

14- Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Kıyı Alanları Yönetimi Planları

Bu maddelerde yer alan plan ve programlar ile bunlarda yapılacak revizyonlar ve Yetkili Kurumca belirlenecek önemli değişikliklere SÇD uygulanır (Taslak Yönetmelik: Ek-I) Bu maddelerde sayılmayan plan ve programlar ile bunlarda yapılacak revizyonlar ve Yetkili Kurumca önemli değişiklik olup olmadığına karar verilip eleme sürecinden geçirilmek üzere gönderilen değişikliklerden eleme yöntemine göre SÇD uygulanmasına karar verilenler, SÇD' tabidir (Anonim, 2005 b.). Taslak Yönetmeliğe göre SÇD süreci şekil 5.3'te gösterilmektedir.

Şekil 5.3. Taslak yönetmelik ile düzenlenen SÇD Prosedürü (Anonim, 2005 b.)

Bu güne kadar Türkiye'de üç tane SÇD pilot proje çalışması yapılmıştır. Bunlardan ilki, "AB ÇED Direktifi ile Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi" kapsamında 01.01.2002 tarihinde başlamıştır. Bu proje kapsamında, Çanakkale sınırları dahilinde yer alan Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazının güneyini ve kuzeyini kapsayan bir alan dahilinde SÇD uygulaması yapılmıştır. Bu pilot projenin amacı, Çanakkale kentinin doğal ve kültürel değerlerinin korunarak, sosyo-ekonomik gelişmenin daha ileri bir düzeye getirilmesi amacıyla arazi kullanım kararlarının belirlendiği yürürlükteki çevre düzeni planlarında revizyon yapılmasıdır. Bu proje SÇD sürecinin tanınmasını uygulama yolu ile sağlayan bir ilk adım olma özelliğini taşımaktadır. Çanakkale pilot projesi, SÇD sürecinin 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planlarına entegre edilmesini amaçlamaktadır.

İkinci pilot proje ise, Antalya Oymapınar Turizm Gelişme Planı için uygulanan SÇD sürecidir. Bu pilot proje 1 Ocak 2003'te başlamış ve 31 Aralık 2004'te sona ermiştir. Bu uygulama ile taslak SÇD yönetmeliğinin test edilmesi de amaçlanmıştır. Bir önceki projeye göre daha somut ve tanımlı bir projedir. Antalya ili Oymapınar yöresinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Turizm Gelişim Planına, planlama sürecinin başından itibaren SÇD uygulanmıştır (url:9, 2003).

Üçüncü pilot proje ise Kayseri İli 1/50000 ölçekli Çevre Düzeni Planına uygulanan SÇD çalışmasıdır. Bu pilot proje, 2009 yılında "Türkiye'nin SÇD Uygulama Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında Hollanda Hükümetinin kısa dönemli MATRA Programı ile Çevre ve Orman Bakanlığı arasında yürütülen proje kapsamında gerçekleşmiştir. Çalışmanın amacı yakın gelecekte yürürlüğe girmesi planlanan SÇD Yönetmeliğinin çevre düzeni planlarına uygulanmasının Bakanlık çalışanları ile yöredeki paydaşlar tarafından görülmesi, öğrenilmesi ve sonuçlarının ilerideki uygulamalara ışık tutması olarak tanımlanmıştır (Anonim, 2009 c.).

Türkiye'nin mevcut politik ve bürokratik işleyişi içerisinde SÇD yönteminin ne ölçüde başarılı olacağı tartışılmaktadır SÇD yöntemi, yalnızca planlama kararlarına değil hükümet politikalarına, meclis kararlarına bile çevresel değerlendirme yapılmasını öngörmektedir. Yönetmelik olarak mevcut mevzuat içerisinde yer alsa bile ekonomik öncelikleri olan bir ülke olarak Türkiye'de SÇD'nin gerektiği gibi uygulanmasının zaman alacağı da bir gerçektir (Serter, 2005).

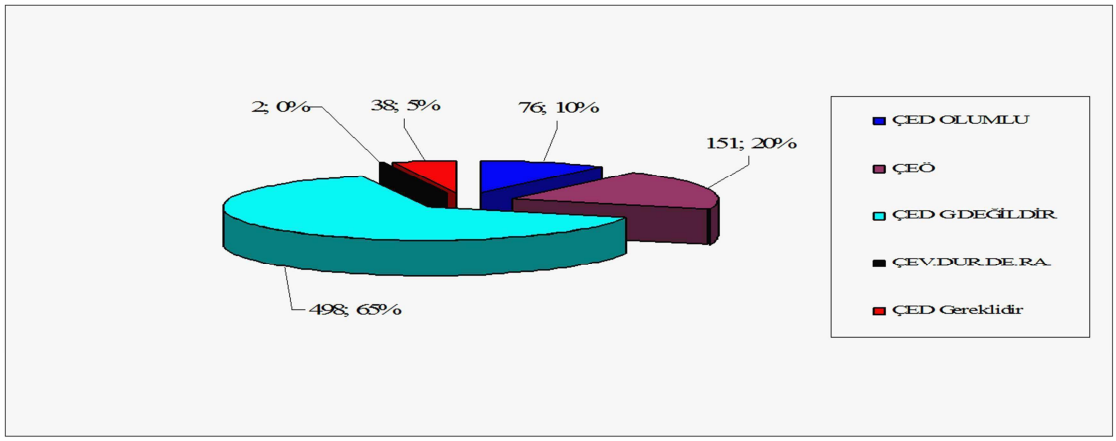
BÖLÜM 6
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

6.1. Çanakkale İlinde ÇED Uygulamaları

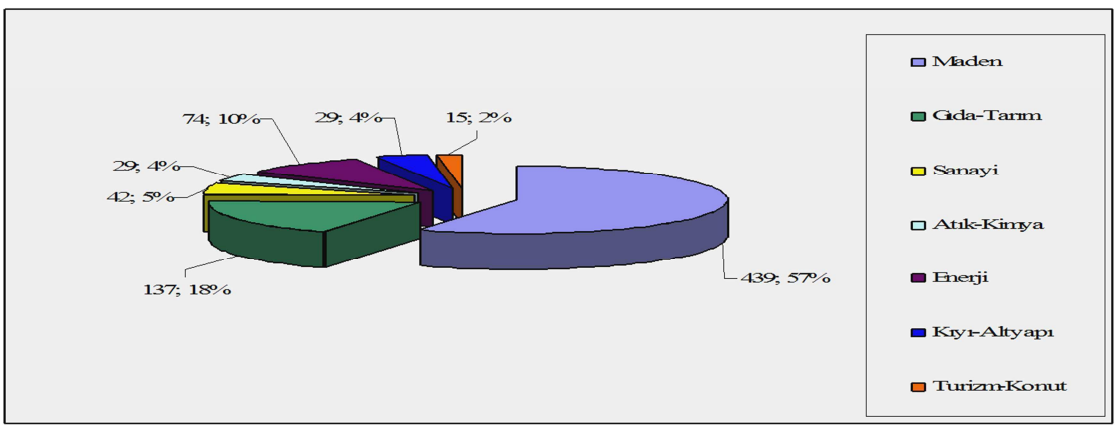
21.08.1991 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Çevre Bakanlığı kurulmuş, 1993 yılı sonunda da Çanakkale Taşra teşkilatı, İl Çevre Müdürlüğü kurulmuştur.

Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, ÇED Hizmetleri ve İzin İşlemleri Şube Müdürlüğü verilerine göre, 1993 yılından 2011 yılı sonuna kadar Çanakkale İlinde ÇED Yönetmeliği kapsamında alınan "Çevresel Etkileri Önemsizdir" (1993 ve 1997 tarihli Yönetmelik), "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" ve "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" (2002, 2003 ve 2008 tarihli Yönetmelikler) ile "ÇED Olumlu" kararı sayısı 765'tir (H. Doğukan, Kişisel İletişim, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 9 Ocak 2012).

Alınan kararların yüzdesi ve sektörel dağılımları Şekil 6.1 ve Şekil 6.2'de görülmektedir.

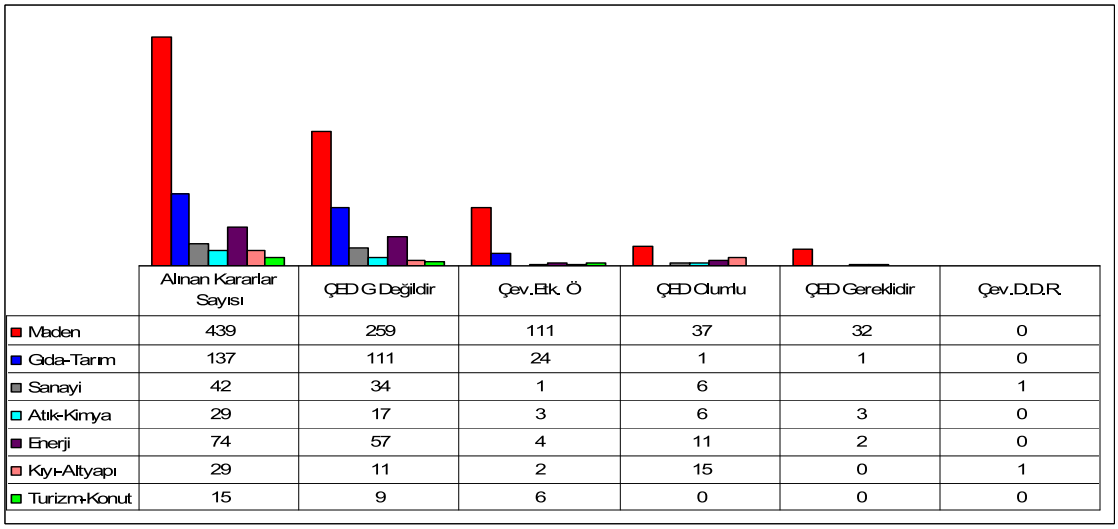

Şekil 6.1. Alınan kararların yüzdesi

Şekil 6.2. Alınan kararların sektörel dağılımı

Alınan kararlar incelendiğinde madencilik sektörü ile ilgili kararların (%57) yoğunlukta olduğu görülmektedir. Alınan kararların sayısı ve sektörel dağılımında ise, Ek-I Listesi kapsamında yer alan madencilik, kıyı yatırımları ve enerji, Ek-II Listesi kapsamında değerlendirilen projelerde ise, madencilik, gıda-tarım ve enerjinin ön plana çıktığı görülmektedir (şekil 6.3).

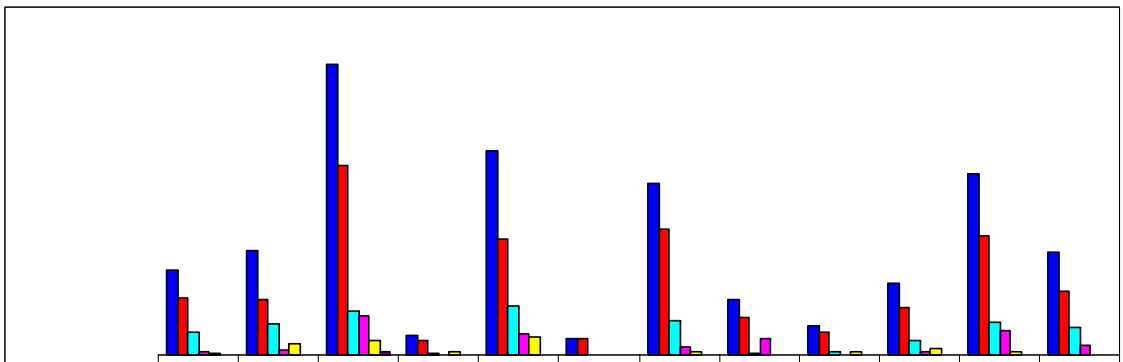

	Alınan Kararlar Sayısı	ÇED G Değildir	Çev.Etk. Ö	ÇED Olumlu	ÇED Gereklidir	Çev.D.D.R
Maden	439	259	111	37	32	0
Gıda-Tarım	137	111	24	1	1	0
Sanayi	42	34	1	6		1
Atık-Kimya	29	17	3	6	3	0
Enerji	74	57	4	11	2	0
Kıyı-Altyapı	29	11	2	15	0	1
Turizm-Konut	15	9	6	0	0	0

Şekil 6.3. Sektörlerin alınan karara göre dağılımı.

Ek-I Listesine tabi projelerde madencilik faaliyetleri kapsamında genelde 25 hektar ve üzeri ocak işletmeleri; enerji projelerinin çoğunluğu enerji nakil hatları, enerji üretimi, baraj ve doğalgaz boru hatları; kıyı yatırımları genel olarak tersane ve iskele projeleridir. Ek-II Listesine tabi projelerde madencilik faaliyetlerinde 25 hektarın altındaki ocak işletmeleri; gıda-tarım projelerinde etlik piliç yetiştirme, süt işleme, zeytinyağı fabrikaları, su ürünleri işleme tesisleri; enerji projelerinde rüzgar enerji santralleri;, sanayi projelerinde seramik, hazır beton santralleri; atık kimya projelerinde atık bertaraf ve geri kazanım tesisleri; kıyı yatırımlarında ise balıkçı barınağı, iskele (1250 dwt altındaki gemilerin yanaşabileceği) ve dip taraması; turizm-konut projelerinde ise toplu konut, 50 ve üzeri odalı otel projelerine karar verilmiştir (H. Doğukan, Kişisel İletişim, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 9 Ocak 2012).

Alınan karar sayısına göre sektörlerin ilçelere dağılımında ise, en çok kararın Biga, Çan, Merkez, Ezine, Bayramiç ve Yenice İlçelerine verildiği görülmektedir (şekil 6.4).

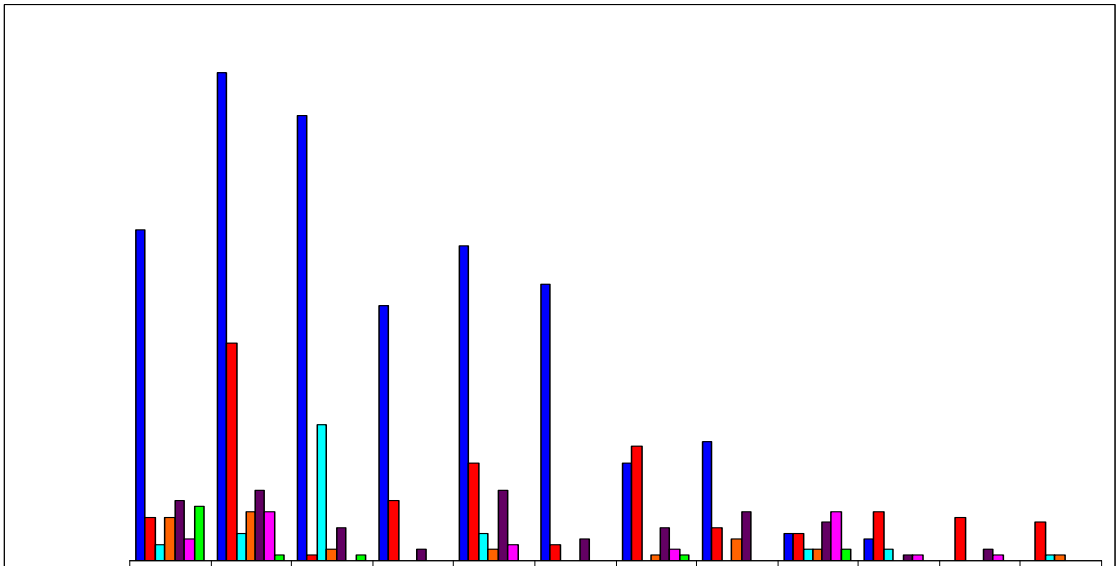

	Aycacık	Bayramiç	Biga	B.ada	Çan	Eceabat	Ezine	Gelibolu	G.ada	Lapseki	Merkez	Yenice
KARAR SAYISI	49	60	167	11	117	9	99	32	17	41	104	59
ÇED G.Değildir	33	32	109	8	67	9	72	22	13	27	69	37
Çev.Etk. Ö	13	18	25	1	28	0	20	1	2	8	19	16
ÇED Olumlu	2	3	23	0	12	0	5	9	0	2	14	6
ÇED Gereklidir	1	7	8	2	10	0	2	0	2	4	2	0
Çev.D.D.R.	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Şekil 6.4 Alınan karar sayısına göre sektörlerin ilçelere dağılımı.

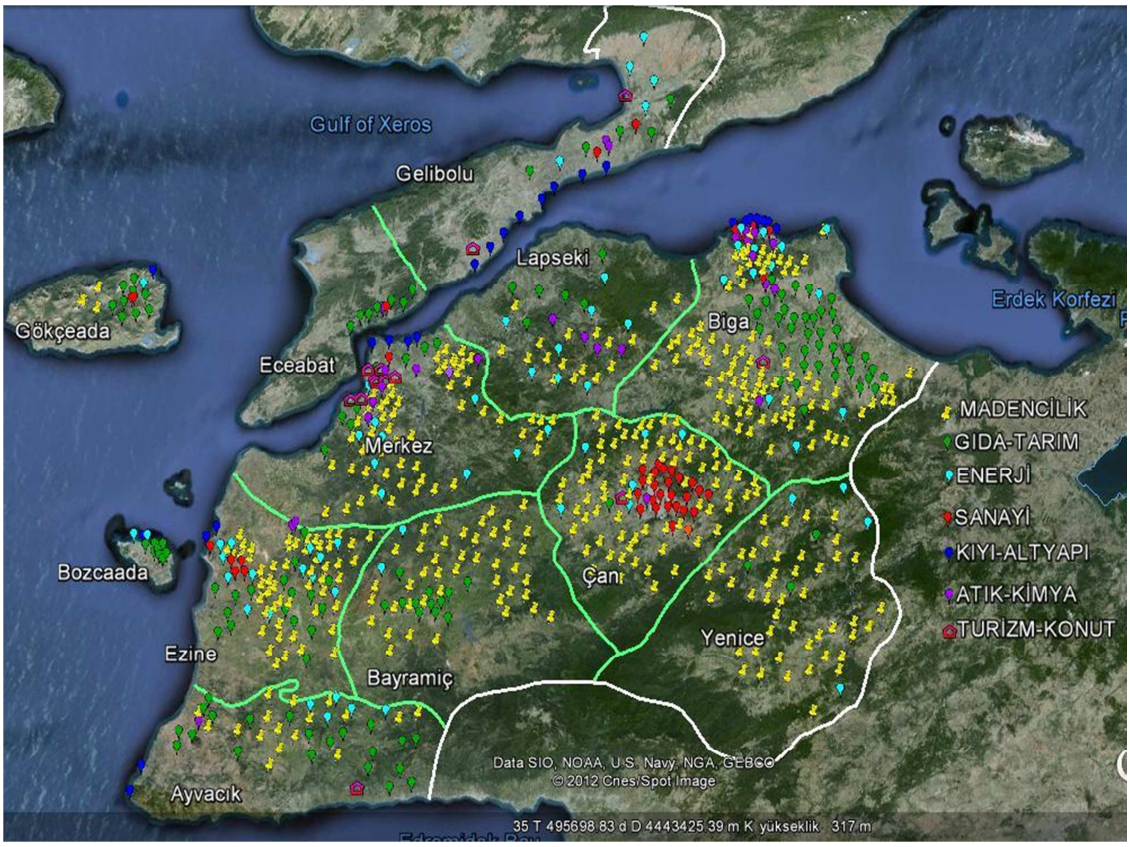
ÇED Yönetmeliğine göre alınan kararlarda, ilçelerde ön plana çıkan sektörler Şekil 6.5'te gösterilmiş ve Şekil 6.6'daki haritada sembolik olarak işaretlenmiştir.

- Biga İlçesinde, madencilik, gıda-tarım (etlik piliç yetiştiriciliği), enerji, kıyı-altyapı ve atık-kimya sektörleri,
- Çan İlçesinde, madencilik ve sanayi (madencilik faaliyetlerine bağlı),
- Merkez İlçede, madencilik, enerji (rüzgara dayalı) ve turizm-konut,
- Ezine İlçesinde, madencilik, gıda-tarım ve enerji (rüzgara dayalı),
- Yenice İlçesinde madencilik,
- Bayramiç İlçesinde, madencilik ve gıda-tarım,
- Lapseki İlçesinde, madencilik, enerji, gıda-tarım,
- Ayvacık, Bozcaada, Gökçeada ve Eceabat İlçelerinde, gıda-tarım,
- Gelibolu İlçesinde ise kıyı-altyapı ve enerji (rüzgara dayalı) sektörlerinin ön plana çıktığı görülmektedir (Şekil 6.5).

	Merkez	Biga	Çan	Bayramiç	Ezine	Yenice	Ayvacık	Lapseki	Gelibolu	Gökçeada	Bozcaada	Eceabat
Maden	61	90	82	47	58	51	18	22	5	4	0	0
Gıda-Tarım	8	40	1	11	18	3	21	6	5	9	8	7
Sanayi	3	5	25	0	5	0	0	0	2	2	0	1
Atık-Kimya	8	9	2	0	2	0	1	4	2	0	0	1
Enerji	11	13	6	2	13	4	6	9	7	1	2	0
Kıyı-Altyapı	4	9	0	0	3	0	2	0	9	1	1	0
Turizm+Konut	10	1	1	0	0	0	1	0	2	0	0	0

Şekil 6.5 Alınan kararlara göre ilçelerde ön plana çıkan sektörler.

Şekil 6.6 Alınan kararların ilçelere göre sektörel dağılımı (faaliyetin konumu sembolik olarak gösterilmiştir)

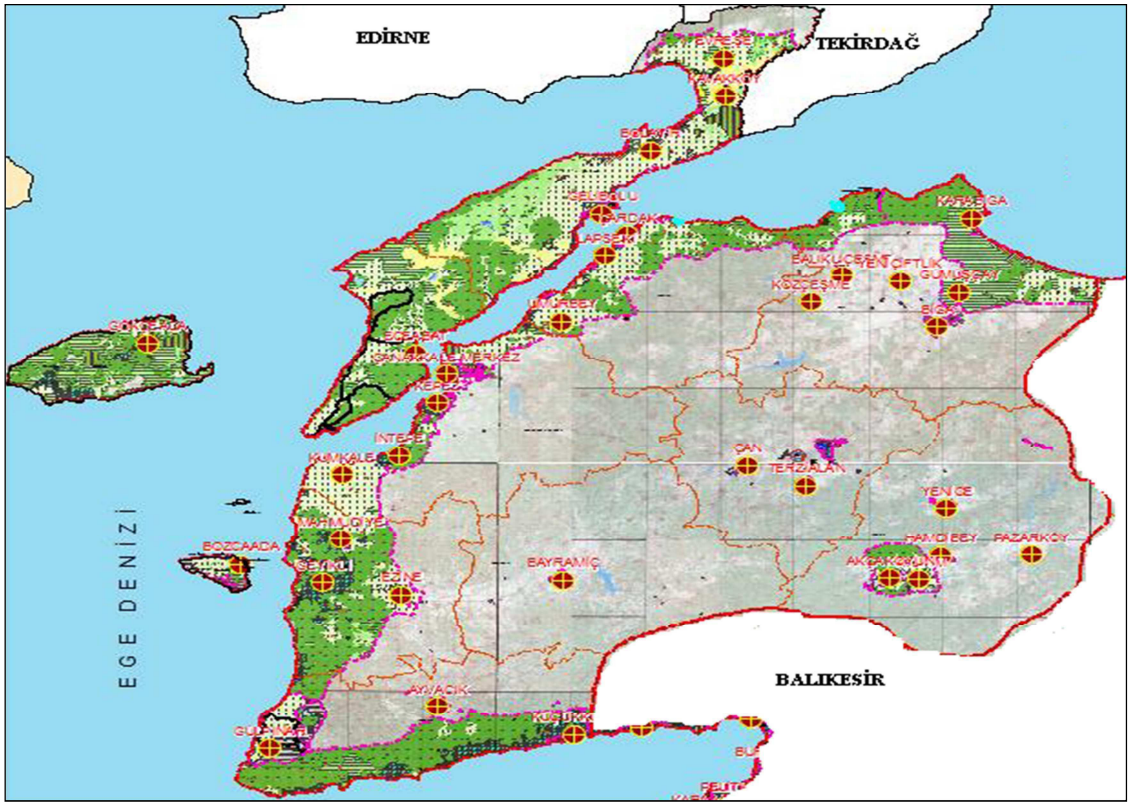
6.2. Çanakkale İli Çevre Düzeni Planları

Çanakkale İli kıyı kesimlerinde yapılan ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanan Çevre Düzeni Planları Çizelge 6.1'de gösterilmektedir.

Çizelge 6.1. Çanakkale'de yapılan çevre düzeni planları.

Plan Adı	Onama Tarihi	Alan (ha.)	Kapsamı
1/25000 ölçekli Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı	1992	102.800	Merkez İlçe (Güney), Ezine ve Ayvacık İlçeleri
1/25000 ölçekli Kuzey Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı	1995	44.100	Merkez (kuzey), Lapseki ve Biga İlçeleri
1/25000 Ölçekli Gelibolu Yarımadası (Saroz Körfezi) Çevre Düzeni Planı	1996	124.900	Gelibolu ve Eceabat İlçeleri
1/25000 ölçekli Karabiga-Gümüşçay Çevre Düzeni Planı	1989	30.100	Biga İlçesi
Gökçeada Çevre düzeni Planı	1984	27.900	Gökçeada İlçesinin tamamı
Bozcaada Çevre düzeni Planı	1993	3.600	Bozcaada İlçesinin tamamı

Çanakkale'de Çevre Düzeni Planı yapılan alanlar (şekil 6.7) yaklaşık olarak 3.335 km^2 olup, yüzölçümünün % 33,5'ine tekabül etmektedir. Çevre Düzeni Planları yerleşimlerin ve kıyı faaliyetlerinin yoğun olduğu kıyı kesimleri için hazırlanmıştır. Tarım ve madencilik faaliyetlerinin yoğun olduğu iç kesimler (il bütününün yaklaşık %70'i) için arazi kullanım kararlarını gösterir üst ölçekli herhangi bir plan bulunmamaktadır. Ayrıca nüfusun en fazla olduğu merkez ilçeyi kapsayan bir üst ölçekli plan da bulunmamaktadır (T.Uzun, Kişisel İletişim, İl Özel İdaresi, 25 Nisan 2012)

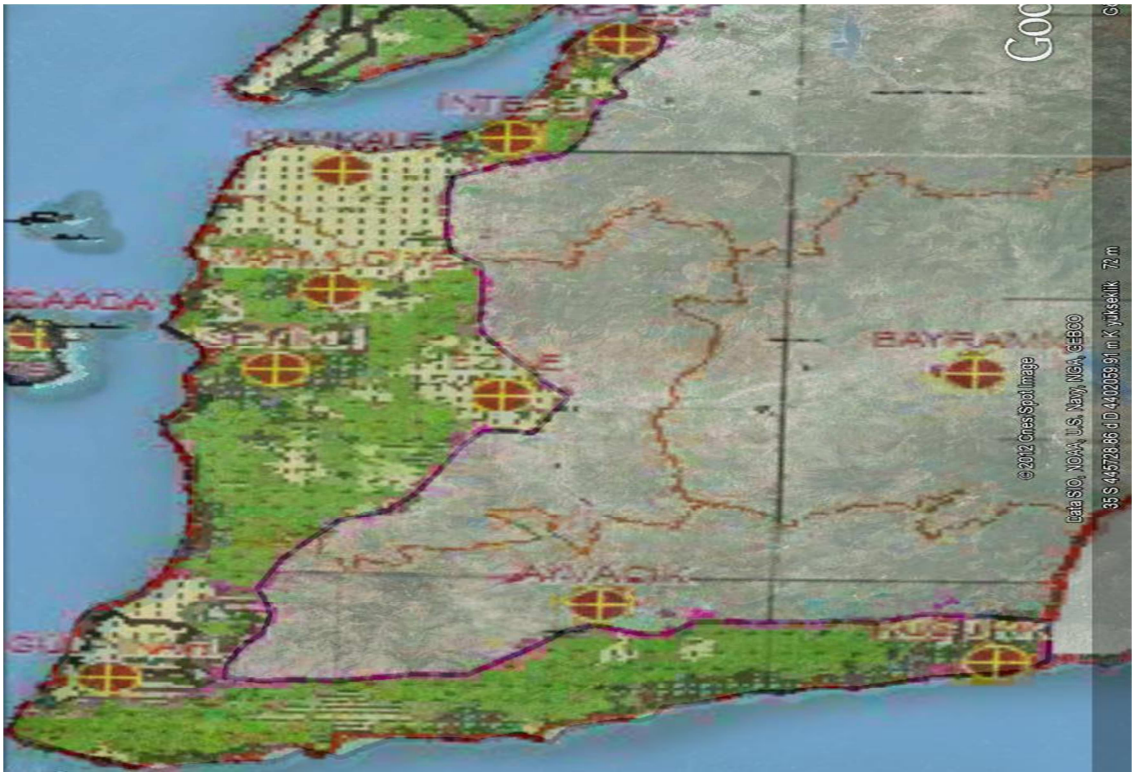

Şekil 6.7. Çanakkale İlindeki mevcut planlar (DOĞUKAN&BHA İş Ortaklığı. Mart 2012., Çanakkale-Balıkesir Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı 2. faaliyet raporundan uyarlanmıştır.) (url:10).

6.2.1. Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı

18.12.1992 tarihinde onanmış olan bu plan, kuzeyde Çanakkale Belediye sınırı ile sınırlanmış olup güneydoğuda Kepez, İntepe, Kumkale, Mahmudiye, Geyikli, Ezine, Gülpınar ve Küçükkuyu yerleşmelerini ve Çanakkale Valiliği denetimindeki bir kısım alanı kapsamaktadır (Şekil 6.8). Ayrıca planlama alanında, Behramkale Turizm Merkezi, Ezine-Kestanbol Kaplıcası Turizm Merkezi, Behramkale-Kadırga Koyu Turizm Merkezi ve Küçükkuyu Turizm Merkezi olmak üzere 4 adet turizm merkezi bulunmaktadır.

1992 yılında onanan plan daha sonra yapılan iki ilave plan ile değişikliğe uğramıştır. Birinci plan değişikliğinde Küçükkuyu Beldesi sınırları içerisinde kalan tarımsal niteliği korunacak özel mahsul alanları turizm ve ikinci konut alanına dönüştürülmüştür. İkinci plan değişikliğinde ise İntepe Belediyesi sınırları içerisinde kalan tarımsal niteliği korunacak özel mahsul alanları kentsel gelişme alanına dönüştürülmüştür.

Şekil 6.8. Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı

Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı plan notlarında 5 ana hedef belirlenmiştir.

Bunlar;

1. Bölgenin önemli bir kısmını ve doğal niteliğini oluşturan özel mahsul, orman alanları ve diğer arazi kullanışları ile yapılanmaya açılan alanlar arasındaki koruma-kullanma dengesini sağlamak,

2. Ülke ölçeğinde önem arz eden arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanlarını korumak,

3. Turizm sektörünü destekleyici mevcut talepler ile turistik potansiyele sahip mevcut yerleşmeler ve yörelerde, sağlıklı ve planlı gelişmeleri yönlendirici kararlar üretmek,

4. Yörede yer alan ve su ürünleri açısından önem taşıyan alanları korumak,

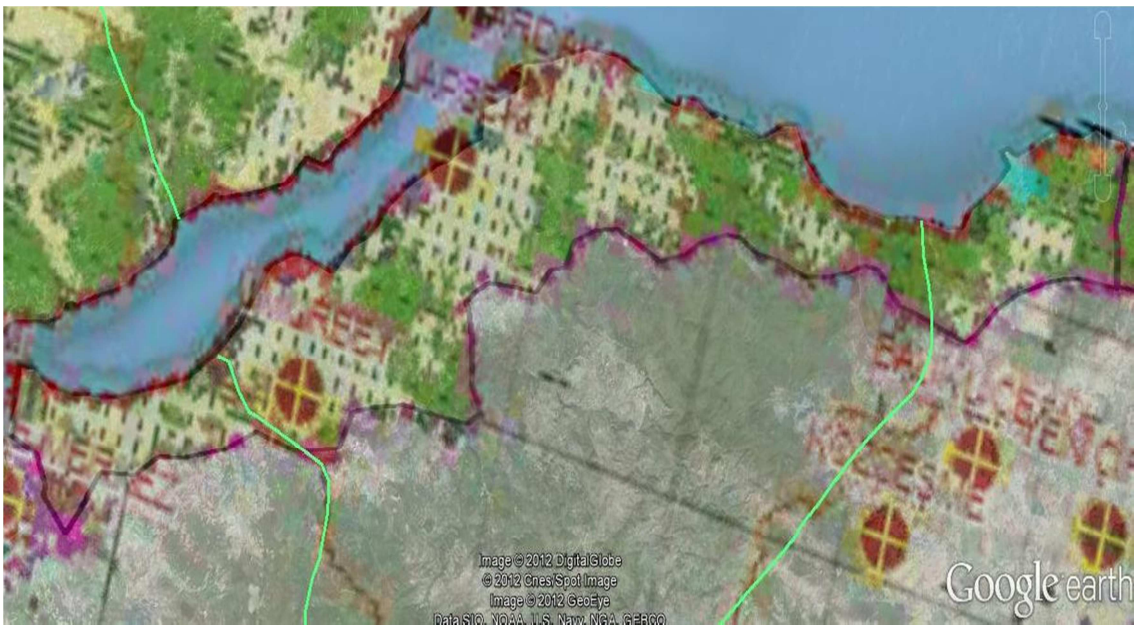
5. Mevcut yöresel karakterlerin korunması ve devamının sağlanması ile yörenin mimari değerlerinin ve tabii karakterinin korunması olarak sayılabilir.

102.800 hektarlık bir alanı kapsayan, 1/25000 ölçekli Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planında en fazla değişiklik yapılan plandır. Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planında kıyı kesimlerinde en fazla turizm+II. konut ve

orman alanlarındaki özel mülkiyete tabi alanların ve tarımsal niteliği korunacak alanların, turizm+II. konuta dönüştürülmesi için plan değişikliği teklifleri yapılmaktadır. Ayvacık ilçesinde yapılan ÇED çalışmalarında gıda-tarım ve madencilik faaliyetleri çoğunluktadır. Ayvacık İlçesinde çevre düzeni planı sınırları içerisinde "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen iki maden ocağı projesi bulunmakta, söz konusu projeler orman alanları üzerinde gerçekleştirilmektedir. Gıda tarım projeleri ise genelde zeytin işleme tesisleridir. Turizm+II. Konuta yönelik projeler ise kapasiteleri itibariyle ÇED Yönetmeliği kapsamı dışında kalmaktadırlar. ÇED kapsamında değerlendirilen kıyı yatırımları ise mevcut olan balıkçı barınaklarına uygulanmıştır. Ezine İlçesinde ise çevre düzeni planı içerisinde tarıma dayalı zeytinyağı fabrikaları ve madencilik faaliyetleri ön planda yer almaktadır. Güney Çanakkale Kıyı kesimi çevre düzeni planında yapılan ÇED çalışmaları plan kararlarıyla uyumludur.

6.2.2. Kuzey Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı

Bu plan 28.02.1995 tarihinde onanmış olup, batıda Çanakkale Belediye sınırı, doğuda Karabiga-Gümüşçay Çevre Düzeni Planı sınırı arasında kalan ve Umurbey, Lapseki ve Çardak Belediyeleri ile Çanakkale Valiliği denetimindeki bir kısım alanı kapsamaktadır (Şekil 6.9).

Şekil 6.9. Kuzey Çanakkale Kıyı Kesimi çevre düzeni planı

Plan notlarında bu planın kapsadığı alanın özelliklerine bağlı olarak gelişen dört ana hedefi bulunmaktadır;

1. Bölgenin önemli bir kısmını ve doğal karakterini oluşturan tarımsal niteliği korunacak alanlar, orman alanları, sulama havzaları ve diğer arazi kullanımları ile yapılanmaya açılan alanlar arasındaki koruma-kullanma dengesini sağlamak,

2. Turizm sektörünü destekleyici mevcut talepler ile turistik potansiyele sahip mevcut yerleşmeler ve yörelerde, sağlıklı ve planlı gelişmeleri yönlendirici kararlar üretmek,

3. Kentsel ve kırsal yerleşim alanlarının düzenli gelişmelerini sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan gelişme alanlarını belirlemek,

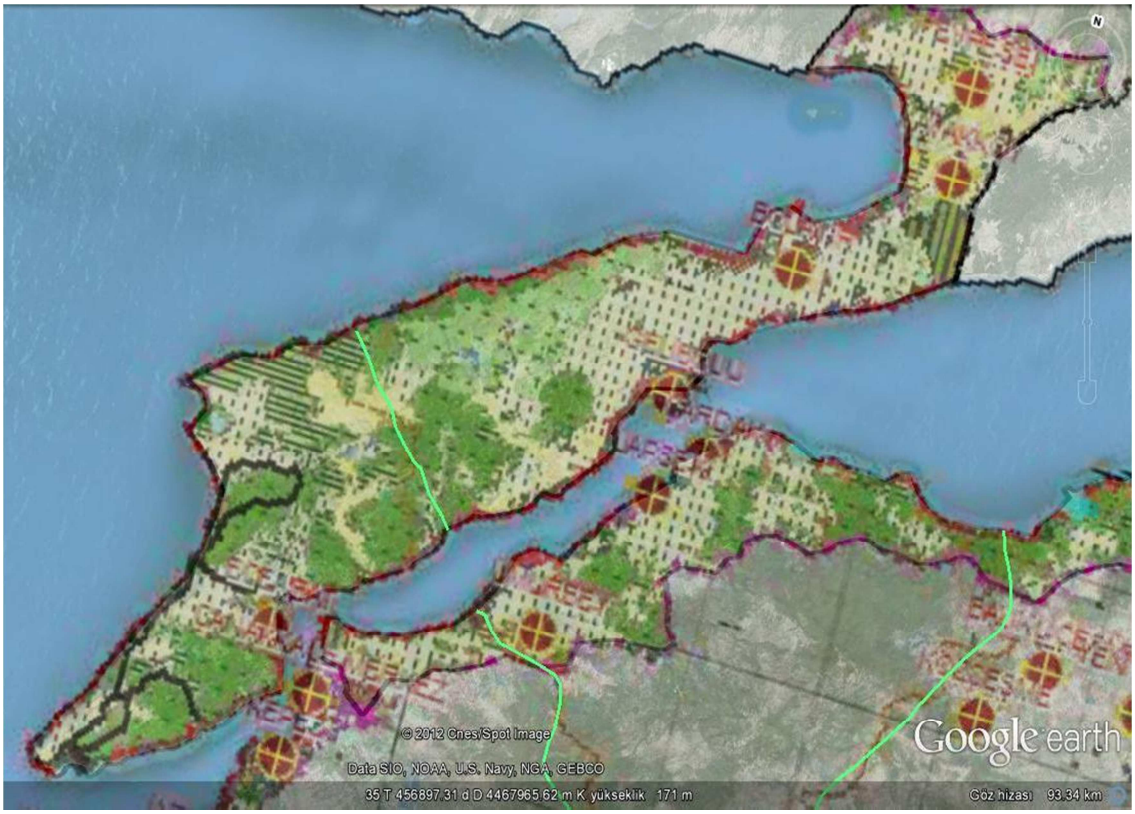
4. Yörede bölge ölçeğinde önem arzeden su ürünleri alanlarının doğal ve kültürel kaynaklarının korunması hedeflenmektedir.

Kuzey Çanakkale kıyı kesimi çevre düzeni planında ise Biga ilçesinde genelde gıda-tarım, enerji ve sanayi tesisleri ile kıyı yapıları ön plana çıkmaktadır. Yapılan ÇED çalışmalarında Değirmencik Bölgesindeki sanayi tesisleri ile ilgili çevre düzeni planı değişikliği ÇED çalışmasından önce gerçekleştirilmiştir. Bekirli Köyündeki tesisler ise ÇED ve çevre düzeni plan değişikliği eş zamanlı olarak yürütülmüştür.

6.2.3. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ve Saroz Körfezi Çevre Düzeni Planı

16.07.1996 tarihinde onanmış olan bu plan, Gelibolu Milli Parkı, Eceabat, Gelibolu, Bolayır, Kavak, Evreşe Belediyeleri ve mücavir alanları ile Edirne ve Tekirdağ il sınırlarına dayanan Çanakkale Valiliği denetimindeki alanları kapsamaktadır (Şekil 6.10). Plana daha sonra çeşitli geçici ve ilave maddeler eklenmiştir. 30.01.1997 tarihinde onanan geçici madde uyarınca; "Milli Park sınırları içinde, tarımsal niteliği korunacak alanlar ve orman alanları içinde kalan özel mülkiyete konu olan alanlarda, Gelibolu Tarihi Milli Parkının geliştirilerek tamamlanmasına ilişkin uluslararası yarışmanın sonuçlanması ve sonuçlarının çevre düzeni planına yansıtılmasına kadar bu planın ilgili maddeleri uygulanmayacaktır" hükmü getirilmiştir.

14 Nisan 2000 tarihinde onanarak yürürlüğe giren değişikliklerle, 1/25 000 ölçekli çevre düzeni planı içerisinde yapılacak 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların yapımına ilişkin düzenlemeler yanında ikinci konut yerleşme alanı ve düşük yoğunlukta ikinci konut yerleşme alanlarına ilişkin yeni yapılaşma koşulları getirilmiştir.

Şekil 6.10. Gelibolu Yarımadası çevre düzeni planı

Bu planla; ülke ve uluslararası ölçekte önem arzeden Gelibolu Tarihi Milli Parkı'nın bir bütün olarak korunması ve gelecek kuşaklara en iyi şekilde aktarılması; Yarımada bütünündeki tarihi, doğal, arkeolojik kentsel sit alanlarının korunması; bölgenin doğal karakterini oluşturan orman, tarım, sulama alanları ve diğer arazi kullanımları ile planda yapılanmaya açılan alanlar arasında koruma-kullanma dengesinin sağlanması; turizm sektörünü Yarımada bütününde destekleyici mevcut talepler ile turistik potansiyele sahip mevcut yerleşmelerin sağlıklı ve planlı gelişmesini yönlendirici kararların üretilmesi; kentsel yerleşme alanlarının düzenli gelişmelerini sağlamak amacıyla gereksinme duyulan gelişme alanlarının açılması, hedeflenmiştir.

Gelibolu Yarımdası çevre düzeni planında alt yapı, kıyı yatırımları ile ilgili ÇED çalışmaları yapılmaktadır. Uygulamalarda koruma ilkesine özen gösterilmiş, ÇED süreçleri ile çevre düzeni plan değişiklikleri eş zamanlı olarak yürütülmüştür.

6.2.4. Karabiga-Gümüşçay Çevre Düzeni Planı

28.07.1989 tarihinde onanmış olan bu plan, Biga İlçesi Karabiga ve Gümüşçay Belediye sınırlarını, Gümüşçay ve Biga-Aksaz Mücavir Alanları yanında belediye ve mücavir alan sınırlarının dışında kalan, Çanakkale Valiliği denetiminde kalan bir kısım

alanı kapsamaktadır (Şekil 6.11). Plana 12 Ocak 1998 tarihinde 171931202 no'lu planla 4.4.1.2 maddesi ilave edilmiştir.

Planın hedefi, yörede yer alan turizm ve ikinci konut tekliflerinin yönlendirilmesi ve plan alanına giren kıyının "Su Ürünleri Açısından Korunması Gerekli Alanlar" kapsamına girmesinden dolayı bu yöreyi korumaktadır. Ayrıca bu planda yer alan hassas bölgelerin (tarımsal niteliği korunacak alanlar, makilik-fundalık alanlar, orman alanları ve su ürünleri açısından korunması gerekli alanlar) kapladıkları geniş alanlara bakıldığında, kıyının bazı bölgelerine önerilmiş turizm ve ikinci konut gelişim bölgeleri göze çarpmaktadır.

Şekil 6.11. Karabiga-Gümüşçay çevre düzeni planı

Karabiga-Gümüşçay çevre düzeni planında kalan alanlarda genelde gıda ve tarıma dayalı ÇED çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

6.2.5. Gökçeada ve Bozcaada Çevre Düzeni Planı

Gökçeada Çevre Düzeni Planı 1984 tarihinde, Bozcada ilçenin tamamını kapsayan Çevre Dzüeni Planı ise 1993 tarihinde onanmıştır. Gökçeada ve Bozcaada Çevre Düzeni Planına ilişkin plan notları bulunamadığı için açıklayıcı bilgiler elde edilememiştir. Bu çevre düzeni planı, Gökçeada ve Bozcaada İlçelerinin tamamını kapsamaktadır (Şekil 6.12)

Şekil 6.12. Gökçeada ve Bozcaada Çevre Düzeni Planı.

6.3. Çanakkale İli SÇD Pilot Projesi

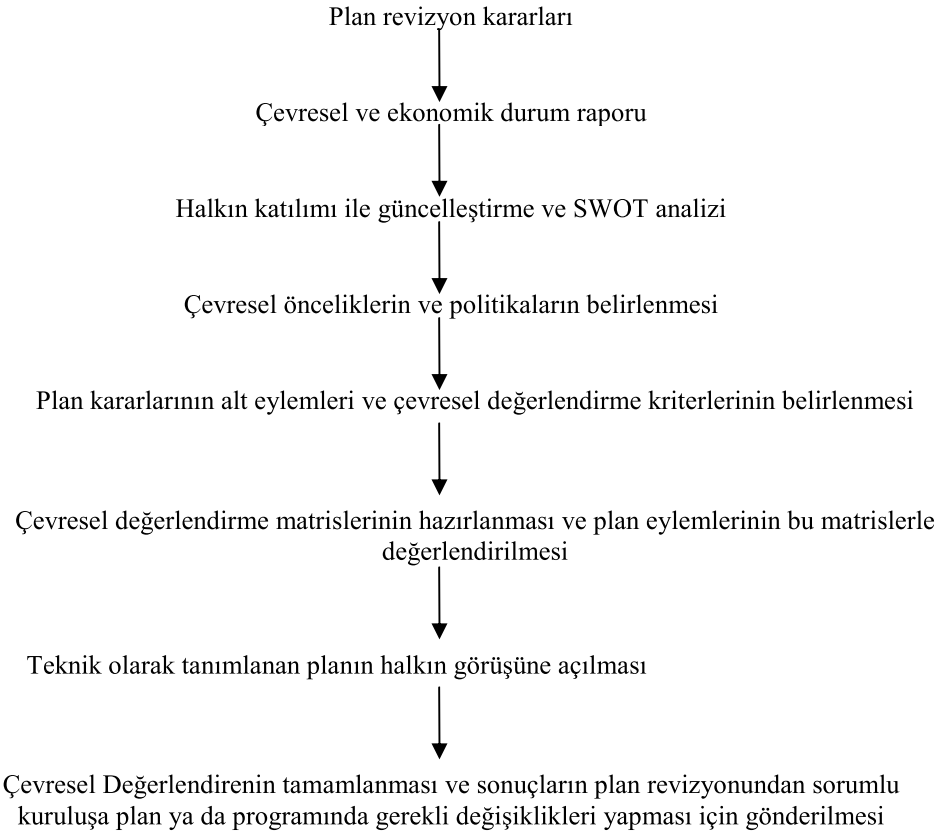
Çevre Bakanlığı tarafından planlara SÇD uygulaması konusunda, Türkiye'de ilk kez Çanakkale İli için bir pilot proje yapılmıştır. Pilot Proje, Hollanda Hükümetinin AB'ne aday ülkelerin mevzuat uyumu çalışmalarını desteklemek amacıyla oluşturduğu MATRA Programı çerçevesinde, "ÇED Yönetmeliğinin ÇED Direktifi Doğrultusunda Uyumlaştırılması ve Uygulanması Projesi" kapsamında gerçekleşmiştir. "Çanakkale ve Yakın Çevresi Çevre Düzeni Planları Revizyonu için SÇD Pilot Projesi" başlıklı çalışma Çevre Bakanlığı öncülüğünde yürütülmüştür. Pilot Proje, Çanakkale kentinin doğal ve kültürel değerlerinin korunarak, sosyo-ekonomik gelişmenin daha ileri bir düzeye getirilmesi amacıyla arazi kullanım kararlarının belirlendiği yürürlükteki çevre düzeni planlarında revizyon yapılmasını amaçlamıştır (H. Doğukan, Kişisel İletişim, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 9 Ocak 2012).

Pilot proje kapsamında, ülkemizde yapılan üst ölçekli fiziki plan olan ve dolayısıyla stratejik düzeyde karar verme mekanizması olarak kabul edilebilecek çevre düzeni planları ile SÇD süreci arasında ilişkinin kurgulanması hedeflenmiştir.

Pilot çalışma için Çanakkale İlinin seçilmesinin nedenlerinin başında, ilin kentleşme, sanayileşme, çevre kirliliği gibi planlama açısından zor problemlerinin olmaması gösterilmektedir. İkinci önemli neden ise korunması gereken önemli çevresel, kültürel ve tarihi değerlere sahip olmasıdır. Bu proje SÇD'nin uygulanmasından çok

SÇD'nin öğrenilmesi ve tanıtılması amacıyla yapılmıştır. En basit tanımıyla bu proje "yaparak öğren" hedefiyle kurgulanmıştır. Bu nedenle Proje SÇD prensiplerine tamamen uyularak tasarlanmamıştır. Hem çevresel otoriteyi hem de planlama otoritesini Çevre Bakanlığı çalışanları temsil etmiştir (M. Aydın, Kişisel İletişim, Çevre ve Orman Bakanlığı, 14 Ocak 2011).

Dünyada yapılan diğer uygulamalara bakıldığında SÇD sürecini planlama otoritesi yani planı yapan kurum ya da kuruluş yürütmektedir. Çevreden sorumlu kurum ya da kuruluş sürecin kalite kontrolünden ve gerekli uyarılardan sorumludur. Bu çalışmanın bir öğrenme projesi olması, bu rollerin tek bir otorite tarafından üstlenilmesine yol açmıştır. Projede çevre ve planlama grupları oluşturularak proje boyunca bu iki grup eşzamanlı, birbirinden bağımsız çalışmış ve bu süreç boyunca sürekli iletişim halinde olunmuştur (M.Aydın, Kişisel İletişim, Çevre ve Orman Bakanlığı, 14 Ocak 2011). Proje süreci Şekil 6.13'de gösterilmektedir.

Şekil 6.13. Çanakkale SÇD Pilot Projesi Akış Şeması.(Aydın, 2003 a.)

Pilot projenin ilk aşamasında mevcut durum verileri değerlendirilmiş ve mevcut sorunları tespit etmek amacıyla katılım toplantıları düzenlenmiştir. Yöredeki tüm kamu-kurum ve kuruluşların, belediyelerin, sivil toplum örgütlerinin ve meslek odalarının,

sanayi ticaret odalarının temsilcilerinin katılımı ile yapılan toplantılarda; tarıma dayalı sanayi, rüzgar kaynaklı enerji sektörünün ve bölgenin tarihi, kültürel ve ekolojik ürünlerine dayalı turizmin geliştirilmesine karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda ÇDP revizyonu önerilmiştir. Çanakkale Merkezi ve Çevresi 1/25000 ölçekli ÇDP Revizyonu Kararları Şekil 6.14'te gösterilmektedir.

Şekil 6.14. Çanakkale Merkezi ve Çevresi 1/25000 ölçekli ÇDP Revizyonu Kararları (Aydın, 2003 b.)

Projenin ikinci aşamasında pilot proje için bir çevresel rapor hazırlanmıştır. Planlama alanı için sektörel, çevresel ve fiziksel veriler toplanarak, 2000 yılı Çanakkale İli Çevre Durum Raporu (su, hava, toprak kalitesi ve kirliliği, flora ve fauna varlığı ile doğal kaynakların genel durumunu içeren) ve DİE istatistikleri, katılımcıların Çanakkale ile ilgili yazılı, sözlü katkıları ile çevresel ve ekonomik durum raporları hazırlanmıştır. Bu rapor oluşturulurken ortaya çıkan en büyük sorun ise, alana özel veriye ulaşmada ortaya çıkan zorluklardır. Planlama alanı sadece kıyı kesimini kapsarken ulaşılabilen verilerin tamamı Çanakkale İli geneline ait verilerdir. Çalışma boyunca bu veriler proje alanı özeline indirgenememiş bu da ilerleyen safhalarda çevresel etkilerin tahmininde zorluklarla karşılaşılmasına sebep olmuştur. Bu basamak mantıklı ve alana özel bilginin SÇD sürecinin başarısı için ne kadar önemli olduğunu ve bu tür verilere ulaşmanın ülkemizde ne kadar zor olduğunu göstermiştir (Serter, 2005)

Pilot Projenin üçüncü aşamasında SWOT (İçsel Güçlü Yanlar, İçsel Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) analizleri yapılmıştır. Çevre ve ekonomi boyutunu ele alan iki

SWOT analizi yapılmıştır. Buradaki amaç, bu iki sektördeki tüm zayıf ve güçlü yanların ortaya çıkarılması ve gelecekteki gelişimlere ya da çevresel korumaya zemin olacak anahtar saptamaların ortaya çıkarılmasıdır. SWOT çalışmaları, plancıların ve üst düzey yerel yöneticiler ile sivil toplum temsilcilerinin beraber karar alma deneyimini paylaşmaları açısından önemlidir.

Ekonomik gelişmeye ilişkin SWOT analizi sonucuna göre;

1- Turizm: Bölgede termal kaynakların olması nedeniyle sağlık turizminin; kültürel ve tarihsel değerlerin çok olması nedeniyle kültür turizminin; kıyıların uygun olan bölümlerinde yat turizminin geliştirilmesi, ayrıca ekolojik-organik tarım içerikli turizme öncelik verilmesi,
2- Tarıma Dayalı Gıda Sanayi: Tarım ürünlerinin kurutulması, dondurulması, paketlenmesi ve depolanması,
3- Enerji: Rüzgar esme sayısı ve hızının yüksek olması nedeni ile rüzgar enerjisi ve diğer alternatif enerji kaynaklarının değerlendirilmesinin ilin ekonomik gelişimi açısından öncelikli olmasına karar verilmiştir.

Çevre ile ilgili SWOT analizi sonucuna göre aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir;

1- Temiz enerji kaynaklarının kullanımının sağlanması,
2- Sulak alanlar için koruma statüsünün getirilmesi,
3- Tarımda kullanılan gübre kalitesinin ve gübrelemenin denetiminin artırılması,
4- Erozyonla mücadele konusunda kamuoyunun bilinçlenmesinin sağlanması,
5- Kentsel katı ve sıvı atık yönetim sistemlerinin geliştirilmesi,
6- Madencilik faaliyetlerinin sıkı denetim altıma alınmasıdır.

Öneri plan revizyonu halkın görüşüne açılmıştır. Plan hakkında yapılan bu toplantıda büyük fikir ayrılıkları ve tartışma yaşanmamıştır. Bütün bu çalışmalar sonunda rapor teknik olarak tamamlanmış ve çeşitli iletişim araçları ile duyurulmuştur. Rapora dair geri bildirimler değerlendirilmiş ve raporun son hali plan revizyonundan sorumlu kuruluşa iletilmiş, ulaşılan sonuçların planlamaya yansıtılması istenilmiştir (M. Aydın, Kişisel İletişim, Çevre ve Orman Bakanlığı, 14 Ocak 2011).

6.4. ÇED Kararları ve Çevre Düzeni Planları İlişkisi

Sürdürülebilir kalkınmanın hayata geçirilmesinde, ÇED ve planlama gibi teknik araçlar ile kaynakta önleme, ihtiyat, katılım, işbirliği ve eşgüdüm gibi ilkelere gereksinim duyulmaktadır (Efendi, 2005).

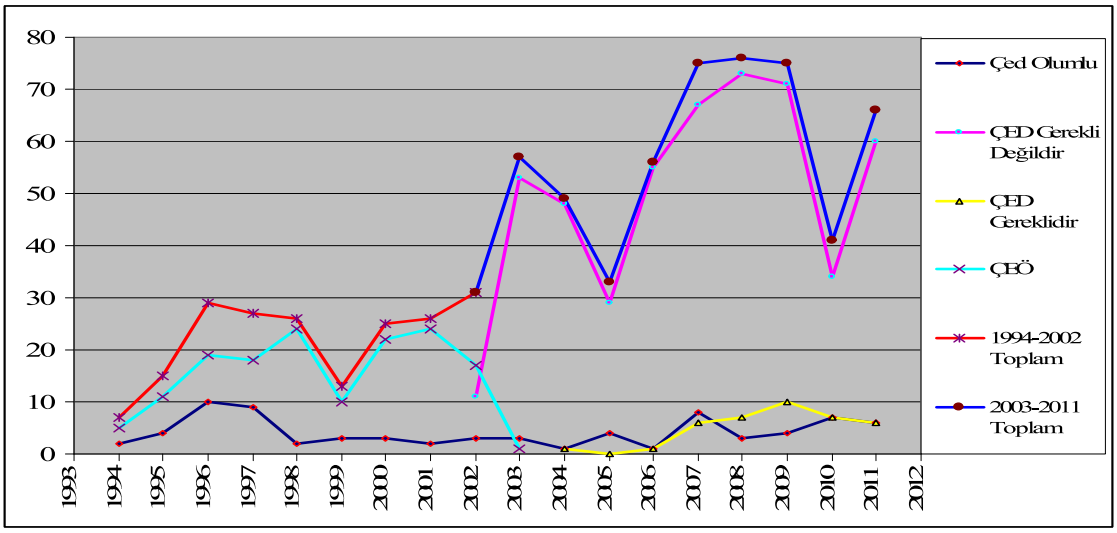
ÇED'in amacı olası bir faaliyet için henüz izin kararı verilmeden önce çevre üzerinde olası etkileri değerlendirmek ve faaliyetlerin olası etkileri hesaba katılarak çevre kirliliği ya da çevresel zararın ortaya çıkmadan önce önlenmesidir.

Planlama, her türlü arazi kullanım biçimini kapsayacak şekilde, genel arazi kullanım kararlarını belirleyen niteliği gereği; arazi çalışmaları ve mevcut bilgilerin birlikte değerlendirildiği, herhangi bir arazi kullanım biçiminin fonksiyonuna bağlı olarak ortaya çıkan altyapı ve üstyapı ihtiyaçları ile farklı arazi kullanım biçimlerinin birbirleriyle ilişkisi ve etkileşimlerinin de aynı anda değerlendirildiği bir süreç sonunda hazırlanmaktadır.

ÇED ve Planlama geleceğe dair en iyi kesrimi ve tahmini yapmayı amaçlamakta ve bunu gerçekleştirmek için bilimsel, tarafsız ve çok disiplinli bir çalışmayı benimsemektedir. Her birinin başarısı ya da başarısızlığı diğerini etkilemektedir. (Başaran, 1999)

Çevre Düzeni Planları gerek ölçeği gereği yapılış amacı açısından değerlendirildiğinde ÇED'e engel teşkil eden kararlar bütünü değil, aksine ÇED çalışmalarına daha üst ölçekten yol gösteren planlardır. Ancak, Çevre Düzeni Planlarını yapmakla yetkili idarenin kim olacağı konusunda yaşanan tartışma ve anlaşmazlık, Çevre Düzeni Planları ile ÇED arasında tam bir bağın kurulamaması uygulamalarda sorunlara yol açmaktadır.

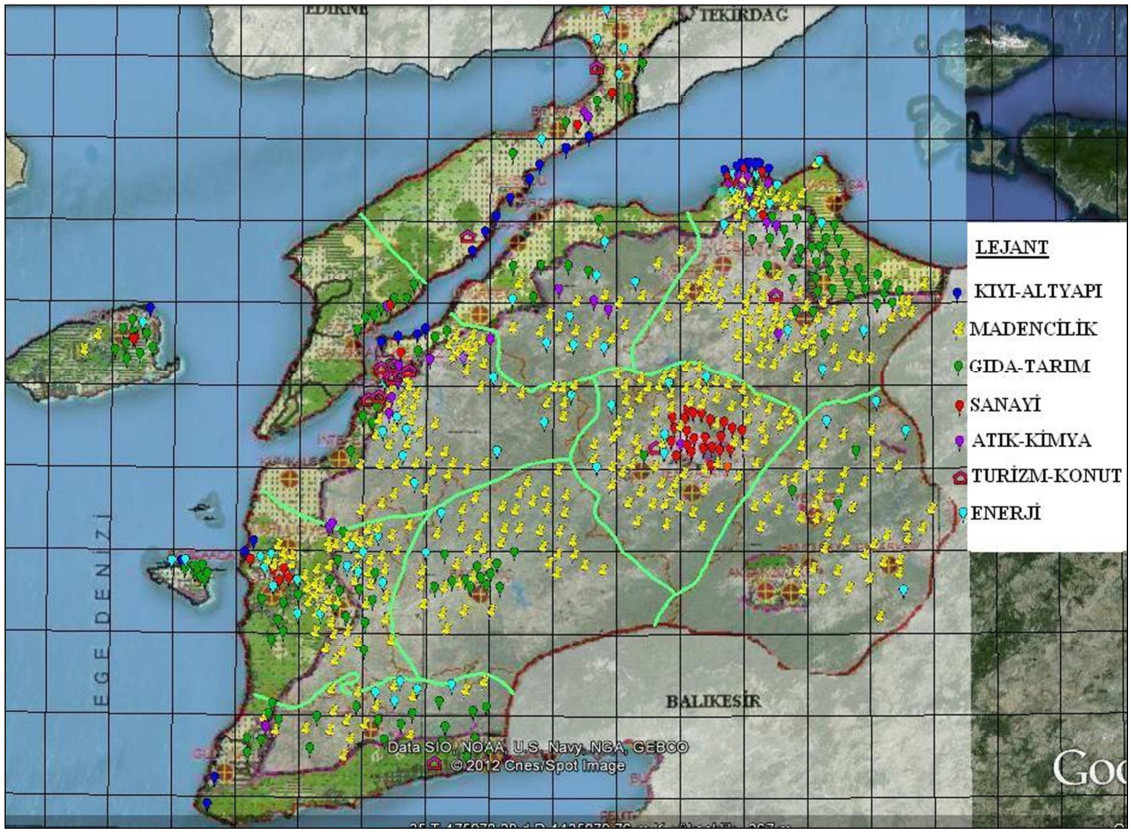
Çanakkale'de 1994 yılından 2011 yılı sonuna kadar 765 projeye ÇED uygulaması yapılmıştır. Alınan ÇED kararlarının yıllara göre değişimi Şekil 6.15'te görülmektedir. Alınan kararlar sürekli artış halindedir.

Şekil 6.15 Çanakkale'de alınan ÇED kararlarının yıllara göre dağılımı.

2000-2004 yılları arasında Çevre Düzeni Planı bulunan yerlerde gerçekleştirilecek faaliyetler için öncelikli olarak plan değişikliği yapıldıktan sonra ÇED süreçleri başlatılmakta iken, 2004 tarihinde 2003 tarihli ÇED Yönetmeliğinde yapılan bir değişiklik ile ÇED süreçleri ve plan değişikliği çalışmaları eş zamanlı olarak yürütülmeye başlanılmıştır.

1993-2011 yılları arasında alınan kararların yaklaşık olarak %17'si planlı alanlarda, %83'ü plansız alanlar içindedir. Gelibolu, Eceabat, Gökçeada ve Bozcaada İlçelerinde alınan kararların tamamı Çevre Düzeni Planı içerisinde kalmaktadır. Sektör bazında tarım projelerinin yaklaşık olarak %50'si, kıyı projelerinin tamamı da Çevre Düzeni Planı içerisinde kalmaktadır (Şekil 6.16)'da mevcut Çevre Düzeni Planları ve 1993-2011 yılları arasında alınan ÇED kararları görülmektedir.

Şekil 6.16. Planlı ve Plansız alanlarda alınan ÇED Kararları.

ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilen ve karar verilen projelerin büyük oranda (%83) plansız alanlarda gerçekleştiği görülmektedir. Planlı alanlarda alınan ÇED kararları da büyük oranda plan değişikliği gerektirmektedir. Bu durumda proje

bazlı ÇED kararları ile fiziksel planlama arasında bir ilişki kurulamadığı görülmektedir. Alınan ÇED kararı sayısı irdelendiğinde, yıllara göre bir artış söz konusudur. Ayrıca son yıllarda kıyı yatırımları ve enerji sekötründeki projelerin arttığı görülmektedir. Yeni belediye olan ve çevre düzeni planları kapsamında yer almayan belediyeler yeni yatırımlar için gelişme alanları ayırmaktadırlar. 1990'lı yıllarda hazırlanmış ve onaylanmış 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarının yeterli gelmediği ve sürekli revizyona ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda proje bazlı ÇED kararlarını yönlendiren üst kararlar ve ÇED'ne konu olan projelerin kümülatif etkilerinin değerlendirilebileceği bir mekanizma bulunmamaktadır. Üst ölçekli planlama kararları oluştururken çevresel etkileri dikkate almamıza olanak veren SÇD her ne kadar pilot bir proje olarak Çanakkale İli için yapılmış olsa da, bu süreçte üretilen kararlar fiziksel planlara yansıtılamamıştır.

1993-2011 yılları arasında alınan ÇED kararları ve kıyı kesimler için hazırlanmış 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planları değerlendirildiğinde, ilin tamamını kapsayan üst ölçekli bir planlamaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. İl kapsamında yapılacak üst ölçekli bir planlama çalışmasında, verilen kararların çevre boyutu irdelenmelidir.

BÖLÜM 7

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tahrip edilmiş ve kirletilmiş bir çevreyi onarıp, temizleyip yeniden sağlıklı hale getirmenin ne denli pahalı ve güç bir iş olduğu anlaşıldıkça, kalkınmanın gereği olan faaliyetleri çevreyi tahrip etmeden ve kirletmeden yerine getirmenin en akilci yaklaşım olduğu gerekçesine tüm dünyada ulaşılmıştır. Bu gerçekten hareketle, kalkınma çevre ilişkisinin sağlıklı ve dengeli bir biçimde kurulmasına daha fazla özen gösterilmektedir ve bunları sağlayıcı uygulama araçları oluşturulmaktadır. ÇED ve SÇD yöntemleri de bir karar alınırken çevresel değerlerin ön planda tutulmasını amaçlayan uygulama araçlarıdır.

ÇED'nin temel amacı, ÇED'ne konu bir faaliyetin çevreye olan olumsuz etkilerinin belirlenmesi, olumsuz etkilerin en aza indirilmesine yönelik önlemler alınması ve en az etkiye yol açacak yer seçimi ve teknoloji seçiminin yapılmasıdır. Ülkemizdeki ÇED uygulamalarının yasal dayanağı 11 Ağustos 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. Çevre Kanunun 10. Maddesine dayanılarak hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği, 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. ÇED Yönetmeliği daha sonra, 23.06.1997, 06.06.2002, 16.12.2003 ve en son 17.07.2008 tarihinde revize edilerek bu günkü şeklini almıştır. SÇD, çevre hukukunun en önemli araçlarından biridir. Önemli çevresel etkileri olabilecek politika, plan ve programların hazırlanması ve kabulü aşamasında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, çevresel faktörlerin değerlendirme sürecine dahil edilmesine katkıda bulunan bir yöntemdir. SÇD süreci Türkiye'de henüz yasallaşmamıştır. Ancak çalışma alanı olarak seçilen Çanakkale İlindeki Çevre Düzeni Planı kararlarını revize etmek amacıyla pilot bir SÇD çalışması yapılmıştır. Bir ilk çalışma niteliğinde olan pilot SÇD, revizyon kararlarından daha ziyade sürece odaklanmıştır. Bu nedenle oluşturulan plan revizyonu kararları uygulanamamıştır.

Çevre düzeni planları genel arazi kullanım kararları ile birlikte doğal varlıkların ve ekolojik açıdan hassas/risk altında bulunan alanların korunmasına yönelik önlemleri, strateji ve politikalara ilişkin kararları da belirlemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ekonomik kararlar ile ekolojik değerlerin birbirine entegrasyonuna imkan veren çevre düzeni planları, arazi kullanımı ve mekansal gelişmeye yönelik kararları belirlemeleri nedeniyle ÇED ve SÇD yöntemleri ile doğrudan ilişkilidir.

Bu tezde, ÇED ile üst ölçekli planlar arasındaki ilişki irdelenmiştir. Çanakkale il bütününde 1993-2011 yılları arasında ÇED Yönetmeliği kapsamında alınan karar sayısı 765'tir. Alınan kararların yaklaşık olarak %17'si planlı alanlarda, %83'ü plansız alanlar içindedir. Bu oran, proje bazlı alınan ÇED kararlarının büyük oranda planı olmayan alanlarda olduğunu göstermektedir. Çanakkale İlindeki çevre düzeni planları, kentsel faaliyetlerin yoğun olduğu kıyı alanlarını kapsamaktadır. Planlı alanlarda daha çok gıda-tarım, kıyı-altyapı ve enerji (rüzgara dayalı) yatırımlar ÇED çalışmalarına konu olmaktadır. Plansız alanlarda ise yoğun olarak madencilik sektörü ve madene dayalı sanayi yatırımları için ÇED çalışmaları yapılmaktadır. İl genelindeki ÇED kararlarının %57'si madencilik sektörü ile ilgilidir. İl bütününü kapsayacak üst ölçekli planlama çalışmasında ve bu plana uygulanacak SÇD yönteminde madencilik sektörü ve çevresel etkileri konusu öncelikle ele alınmalıdır.

KAYNAKLAR

Alıca S.S., 2011. Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 15(3): 97-130

Anonim, 1996. *Çevreyi Öncelikle Etkileyen Bazı Sanayiler ve Temel Sektör Faaliyetleri.* Çevre Bakanlığı Yayınları 3, Ankara. s.8-9

Anonim, 1998. European Commission, DGXI, Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, A Handbook on Environmental Assessment of Regional Development Plans and EU Structural Funds Programs. s.1-87

Anonim, 2002. *Çevre El Kitabı*. Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara. s.7-11

Anonim, 2005 a. *Taslak Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme Pratik El Kitabı*. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 15.07.2012.(http://www.cevremuhendisleri.net/threads/stratejik-%C3%87evresel-de%C4%9Ferlendirme-pratik-el-kitab%C4%B1.54/) s.4-48

Anonim, 2005 b. *Taslak Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği*. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü. Erişim :15.07.2012. (http://abm.tobb.org.tr/haberler/cevre/yonetmelik.pdf) s. 9

Anonim, 2008. Beşinci "Yeni" Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. 17/7/2008 Tarih ve 26939 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Hakkında Görüş ve Öneriler, ÇMO Ankara. s.1-32 (http://www.cmo.org.tr/resimler/ekler/144f59df6aa380d_ek.pdf)

Anonim, 2009 a. *Çevresel Etki Değerlendirme ve İzleme Eğitim Kitapçığı*. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Türkiye Çevre Koruma Vakfı Yayınları, Ankara. s. 12-18

Anonim, 2009 b. *Çevresel Etki Değerlendirme El Kitabı*. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara. s. 16-35

Anonim, 2009 c. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Kayseri 1/50.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planına SÇD Uygulanması Pilot Projesi Raporu.

Anonim, 2012. Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin 8 Mart 2001 tarihli Konsey Kararı (2001/235/AT). Avrupa Birliği Bakanlığı. s.6

Aydın M., 2003 a. Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD). *Planlama Dergisi*. (1):19-25.

Aydın M., 2003 b. Strategical Environmental Assessment And A Prototype Approach For The İntegration Of Sea With Strategic Level Planning in Turkey. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. s. 10-86

Başaran A., 1999. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönteminde Planlama Boyutu. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. s.55

Başer Ş., 1999. Çevresel Etki Değerlendirmesinin Hukuki ve İdari Yapısı. *GAP Yöresinde ÇED Eğitimi*, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları 140. s.193

Bursa M.S., 1994. ÇED Yönetmeliği ve Uygulamalar. *ÇED Eğitimi.* Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, s.56

Bozkurt Y., 2012. *Çevre Sorunları ve Politikaları*. Ekin Yayınevi 2 Bursa. s.155-162

Çeribaşı İ.H., Balta T.H. ve Tekin H., 2002. ÇED Raporunun Hazırlanmasında Temel İlkeler. *ÇED Eğitimi Semineri Notları*, Çevre Mühendisleri Odası Yayınları. s.7

Dervişoğlu S., 2010. Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Sürecinde Çevresel Etki Değerlendirme. *Türk İdare Dergisi,* 467:117-119

Doğukan H, Baran Ş. ve Yorulmaz H., 2008. *Çanakkale İli Çevre Durum Raporu(2006-2007)*. Çanakkale Valiliği Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, Çanakkale.

Doğukan H, Yenici E. ve Yorulmaz H., 2011. *İl Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri.* Çanakkale Valiliği Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, Çanakkale.

Efendi, 2005. *Çevre ve Sayıştay*. T.C. Sayıştay Başkanlığı Bilgi Notları. s. 38 Erişim: 30.07.2012 (http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/elekicerik/sbn50CevreveSayistay.pdf)

Egeli G., 1996. *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları*. Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara. s.39

Ersoy M., 2006. İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu. *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 215-231 Erişim:25.05.2012 (http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_2_ersoy.pdf)

Ertan B. ve Keleş R.,2002. *Çevre Hukukuna Giriş*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara. S.107

Güneş A. M., 2010. Çevre Hukuku Açısında Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme. *TBB Dergisi,* s. 33-66 (http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2010-91-654.pdf)

Keleş R. ve Hamamcı C., 2002. Çevrebilim, İmge Kitabevi Yayınları. Ankara , s.163
Kışlalıoğlu M. ve Berkes F., 1994. *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, Ramzi Kitabevi, İstanbul (2):324-325.

Özer A. Ö., Arapkirioğlu K. ve Erol, C., 1996. *Plancı Gözüyle Kalkınma Çevre ve Çevresel Etki Değerlendirmesi*.TMOOB Şehir Plancıları Odası Yayını Ankara. s.4-41

Partidato M.R., 1996. Strategıc Envıronmental Assessment: Key Issues Emergıng From Recent Practıce. New University of Lisbon, Monte de Capbrica, Portugal. 16:31-55

Partidario M.R., 2003. Strategıc Envıronmental Assessment (Sea) Current Practices, Future Demands And Capacity-Building Needs. Portugal, Lisbon. 1-20 Erişim: 30.07.2012 (http://www.iaia.org/publicdocuments/EIA/SEA/SEAManual.pdf)

Pınarlı V. 2007. Çevresel Etki Değerlendirmesi Ders Notları. (http://home.uludag.edu.tr/users/gurays/images/CED_Dersi_Notlari.pdf)

Rossouw N., Audouin, M., Lochner, P., Heather-Clark S,. Wiseman, K., (2000). *Development of Strategic Environmental Assessment in South Africa*. Impact Assessment and Project Appraisal.18(3):219. Erişim Tarihi: 30.08.2012 (http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3152/147154600781767394)

Sarıkaya H. Z., 2004. Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamalar. *SKKD*.14(1):1-10 (http://www.skatmk.itu.edu.tr/e-Dergi/14_1_1-10.pdf)

Sav Ö., 1999**.** Uluslararası Hukukta Çevreyle ilgili Konularda Halkın bilgiye Erişimi ve Karar Almaya Katılımı. *Çevre Kanunu'nun Uygulanması*. Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara. (139):147-163

Serter G., 2005. Çevresel Etki Değerlendirme Sürecinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi ve Gelişimi ve Çevresel Etki Değerlendirme-Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme İlişkisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve siyaset Bilimi anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. s. 5-73

Serter G., 2006. Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Tarihsel Gelişimi. *Planlama Dergisi*. (1): 43-52

Therivel R., Partidario M.R., 1996. The Practice of Strategic Environmental Assesment. United Kingdom, s.15

Turgut N., 1997. *Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü*. (http:/www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5599.pdf) Erişim:29.05.2012 s.701-715

Topbaş M. T., Brohi A.R ve Karaman M.R., 1998. *Çevre Kirliliği*. Çevre Bakanlığı Yayınları, s.1-5

Uslu O, 1996**.** *Çevresel Etki Değerlendirmesi*. Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara. (111):1-39

Uslu O, 1999. ÇED Kavramına Genel Bakış. *GAP Yöresinde ÇED Eğitimi*, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, 140: 13-55

Yöntem Z, 2007, *AB Uyum Sürecinde Sanayi İçin Çevre Stratejileri*. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi 27: 32-61

Yücel M., Say N.P., 2001. Avrupa Birliği Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönerge Taslağı ve Türkiye'deki Durum. *IV. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi Bildiriler Kitabı,* II. Oturum s.42-49

İnternet Adresleri

url 1: *İstatistiklerle Çanakkale 2010*. Çanakkale Valiliği. Erişim: 12.08.2012 (http://e-kitap.canakkale.gov.tr/istatistiklerle_canakkale/index.html) s.17-26

url 2: Çanakkale Valiliği, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü. (http://www. canakkalekulturturizm.gov.tr/TR/belge/1-86863/bakanligimizdan-belgeli-konaklama-tesisi-istatistikleri.html) Erişim: 12.08.2012

url 3: http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985L0337:EN:HTML Erişim: 03.07.2012.

url 4: Environmental Impact Assessment Of Projects Rulings Of The Court Justice, European Commission, (http://ec.europa.eu/environment/eia/ pdf/eia_case_ law.pdf) Erişim 03.07.2012.

url 5: Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü. Dünyada ve Türkiye'de Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme. bt. (http://www.cedgm.gov.tr/stratejikcd.htm) Erişim tarihi: 2007

url 6: United Nations Economic Commission For Europe (UNECE). Erişim 01.06.2012 (http://www.unece.org/env/eia/about/amendment.html)

url 7: http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/practicalguidesea. pdf s.39 Erişim 03.07.2012.

url 8: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0042: EN:NOT Erişim 03.07.2012.

url 9: http://www.abhaber.com/arsiv/arsiv/cevre-standartlarinda-abye-uyum-042879 Erişim 12.08.2012

url 10: DOĞUKAN&BHA İş Ortaklığı. Çanakkale-Balıkesir Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı 2. faaliyet raporu, s.8. Erişim: 20.05.2012 (http://www.bhaplanlama.com/dosyalar/bal_can/2_faaliyet_raporu.pdf)

ÇİZELGELER **Sayfa No**

Çizelge 1.1.Çanakkale İl Merkezi ve İlçelerinin nüfus ve nüfus yoğunlukları 6
Çizelge 1.2. Turizm İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli Tesisler. 8
Çizelge 4.1. Avrupa Birliğinde ÇED Sürecinin Aşamaları. 18
Çizelge 4.2.Proje döngüsü aşamaları ve ÇED süreci aşamaları. 19
Çizelge 4.3. Plan Yapma ve Onama Yetkisine Kurumlar 42
Çizelge 5.1. SÇD'nin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi. 47
Çizelge 5.2. SÇD ile ÇED Arasındaki Farklar 49
Çizelge 6.1. Çanakkale'de yapılan çevre düzeni planları 62

ŞEKİLLER **Sayfa No**

Şekil 3.1. Yapılan çalışmanın iş akım şeması. 15
Şekil 4.1. 2008 tarihli ÇED Yönetmeliğine göre seçme-eleme süreci. 18
Şekil 4.2. 02 Şubat 1993 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED ve Ön ÇED süreci 25
Şekil 4.3. 23 Haziran 1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği süreci 27
Şekil 4.4. 6 Haziran 2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği süreci 30
Şekil 4.5. 16 Aralık 2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED süreci 34
Şekil 4.6. 17 Haziran 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği ÇED süreci 39
Şekil 5.1. Entegre Çevre Yönetim Sisteminin aşamaları. 48
Şekil 5.2. SÇD Eleme süreci 50
Şekil 5.3. Taslak yönetmelik ile düzenlenen SÇD Prosedürü 56
Şekil 6.1. Alınan kararların yüzdesi 58
Şekil 6.2. Alınan kararların sektörel dağılımı 58
Şekil 6.3. Sektörlerin alınan karara göre dağılımı. 59
Şekil 6.4 Alınan karar sayısına göre sektörlerin ilçelere dağılımı. 60
Şekil 6.5 Alınan kararlara göre ilçelerde ön plana çıkan sektörler. 61
Şekil 6.6 Alınan kararların ilçelere göre sektörel dağılımı 61
Şekil 6.7. Çanakkale İlindeki mevcut planlar 63
Şekil 6.8. Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı 64
Şekil 6.9. Kuzey Çanakkale Kıyı Kesimi çevre düzeni planı 65
Şekil 6.10. Gelibolu Yarımadası çevre düzeni planı 67
Şekil 6.11. Karabiga-Gümüşçay çevre düzeni planı 68
Şekil 6.12. Gökçeada ve Bozcaada çevre düzeni planı 69
Şekil 6.13. Çanakkale SÇD Pilot Projesi Akış Şeması 70
Şekil 6.14. Çanakkale Merkezi ve Çevresi 1/25000 ölçekli ÇDP Revizyonu Kararları 71
Şekil 6.15 Çanakkale'de alınan ÇED kararlarının yıllara göre dağılımı. 73
Şekil 6.16. Planlı ve Plansız alanlarda alınan ÇED Kararları. 74

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hasan YORULMAZ

Doğum yeri ve Tarihi : Antakya - 1973

EĞİTİM DURUMU

Lisans Eğitimi : Süleyman Demirel Üniversitesi, Çevre Mühendisliği

Bildiği Yabancı Dil : Arapça (iyi), İngilizce (zayıf)

İŞ DENEYİMİ

2011-…..	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (Çanakkale)
2003-2011	Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü (Çanakkale)
2001-2003	Mülga Çevre Bakanlığı, İl Çevre Müdürlüğü (Çanakkale)
1999-2000	AY-MAK Şehircilik ve Harita Müh. Ltd. Şti. (Hatay)

İLETİŞİM

h.yorulmaz1973@hotmail.com